

ગુલઝારે-દાઉદી

તેઓના ૨૧ ઇમાએ અને ૫૧ દાદઓની ટુંક નોંધ,
તથા તેઓના શીવાએ અને વિચારો.

અ ગ્રેજીપરથી તરજુમા કરનાર :—

“રફીક” (કરાંચી.)

આશુતિ પટેલ.

૧૯૨૬

ફીમલ રા. ૧-૬-૦.

પ્રકાશક :—

વેદરા ખાનભાઈ અમીજી,
અધિપતિ “બાગે ખામીન”
અમરેલી. (કાઠીયાવાડ.)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક 23024 વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ગુલાબાર દર્શક

વિષય સંસ્કૃતિ ૭૨ ટા ૧૨

❖ ગુલઝારે-દાઉદી. ❖

૨૧ ઇમામો અને ૫૨ દાઇઓની ટુંક નોંધ, રીવાજો અને વિચારો

મુળ લેખક :—

મીયાંભાઈ મુક્તાં અબ્દુલ હુસેન (B. A.; K. H. M.; P. C. S.)

ભુરહાન પુર.

અંગ્રેજીપરથી તરજુમો કરનાર :—

“રફીક” (કરાંચી.)

ઇ. સ. ૧૯૨૬.

પ્રત ૧૦૦૦.

હી. સ. ૧૩૪૫.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર :—

ખાનભાઈ અમીજી,
અધિપતિ “ખાંડે મુમીન” અમરેલી, (કાઠીયાવાડ.)

(સર્વ હક્ક સ્વાધીન.)

કીંમત રૂ. ૧-૮-૦.

શું તમને અતિશય ખાધાથી પેટ

બગડ્યું છે ?

અને

પેટના ભાગોમાં દુઃખવા થાય છે ?

જે તેમ હોય તો બીજી દવા ખીધા પહેલા તમે

“ નુ જો લ ”

વાપરશો તે તમોને તેવા ભયંકર દરદથી બચાવશે.

કબજિયાતમાં “નુજોલ” અકસીર છે તે જીલાબ ન હોવા છતાં તે લીધાથી પેટ સાફ લાવે છે.

“નુજોલ” કંઈ દવા કે ઓસડ નથી પણ એક ચોખ્ખા પાણી જેવું સ્વાદીષ્ટ પીણું છે તે લેવાથી કોઈપણ જાતનું નુકશાન પહોંચતું નથી.

“નુજોલ” બવાસીર અને મસાનો એક અચુક ઇલાજ છે.

એક વખત વાપરી ખાત્રી કરો.

મળવાનું ડોકાણું:—

Nujol
REG. U.S. PAT. OFF.
For Constipation

એમ. જી. શાહાનીની કું.

બલીસ કું.

ઈ. સ્પીચલી

એલફી
નરુજ
સ્વીડ
કરાચી
(કેમ્પ)

ખાસ દાઉદી વોહરા કોમર્સ માટે પખવાડીક ચોપાન્યુ

ગુલઝારે-હકીમી

(દર અરબી મહિનાની તા. ૧લી અને ૧૬મીએ બહાર પડે છે.)

વાર્ષિક લવાજમ.

હિંદુસ્થાનમાં રહેતા સારી સ્થીતીના ભાઈઓ પાસેથી	...	રૂ.	૭	૦	૦
" " મધ્યમ " " "	...	રૂ.	૫	૦	૦
" " ગરીબ " " "	...	રૂ.	૩	૦	૦
હિંદુસ્થાનની બહારના સારી સ્થીતીના ભાઈઓ પાસેથી	...	રૂ.	૭	૮	૦
" " મધ્યમ " " "	...	રૂ.	૫	૮	૦
" " ગરીબ " " "	...	રૂ.	૩	૮	૦

હસનઅલી અબદુલઅલી,

અધિપતિ "ગુલઝારે-હકીમી"—ગુરહાનપુર.

**For Commercial Matriculation
AND
OTHER COURSES**

*The one Institution for most Pain-
staking tuition is*

**BULSARA'S
BUSINESS COLLEGE**

(Recognised by the Director of Public Instruction)

*Investigation of teaching facilities
invited before joining.*

A REAL DELIGHT

The orange tin, containing Sharp's Super-Kreem, is a sight irresistible. Its contents are so rich, creamy, and delicious that it is a real delight

for everyone to succumb to its fascination.

8d. per $\frac{1}{4}$ -lb.

Sold loose by weight or in 4 lb. decorated tins—also in 11 3/8 and 21/2 tins

E. SHARP & SONS, Ltd
Malden.

SHARP'S
SUPER-KREEM
TOFFEE

"It Speaks for Itself."

Obtainable from all
dealers

Agents for

SIND, PUNJAB, BALUCHIS-

TAN & N. W. & P.

Nusserwanjee & Co.,

Machimiani Road,
KARACHI.

વીમો

વીમો

ચોકસ ફાયદાકારક નીચમો પ્રમાણે

જાંદગીનો, આગનો, માલનો, મોટરોનો, દરીયાનો, સર્વે જાતનો

વીમો જમશેદ મહેતા ઉતારે છે.

જમે તેમ વગર સમજ્યે વીમો કઢાવી પાછળથી પસ્તાઈ પડે તે

આગમ્ય સલાહ લઈ વીમો ઉતરાવવો ઠીક છે.

ઓફીસ:—મછીમીઆની રોડ,—કરાચી.

ખીલતાં પુલોનીં ખુશબો આપનાર

હીકોસેન્ટસ

આજકાલે ઘણા જુદા જુદા સેન્ટો નીકળી પડ્યા છે પણ
“હીકોસેન્ટસ” ની બરાબરી કરી શકશે નહિ જેની
ખાતરી હીકોસેન્ટ વાપરવાથી થઈ શકશે. અને ખીજ
સેન્ટસ તમાને પસંદ પડશે નહિ.

“હીકોસેન્ટસ” સુદર, મનોરંજક અને ખુશબોદાર છે
વળી કોઈપણ જાતના સ્પીરીટ વગરનું એટલે તદ્દન પવિત્ર છે.

એક વખત વાપરી ખાતરી કરો.

“હીકોસેન્ટસ” ખુશબોદાર કુલોમાંથી ઘણીજ કાળજીથી બનાવવામાં આવે છે.

“હીકોસેન્ટસ” એક બોક્સની અંદર ત્રણ અને છ લાકડાની શીશીમાં
હોય છે, અને દરેક શીશીમાં એક કાચની બાટલી જેમાં એક
ગ્રામ ચોખ્ખું “સેન્ટસ” હોય છે.

તેમ બા બોક્સની બાટલીમાં પણ છે.

એજન્ટો :—

એમ. જી. શાહાણીની કું.

એલફીન્સ્ટન સ્ટ્રીટ, કરાચી. (કેમ્પ)

અને

લાલજી હરજીવન મહેતાની કું.

બંદર રોડ,
કરાચી.

એક સ્વાદીપ્ત અને હૃદયતદાર પીણું !

INSTANT POSTUM

આજકાલ લોકોમાં ચાહ પીવાનો શોખ બહુ વધેલો જાય છે પણ વૈદોની ખાસ ભલામણ છે કે ચાહ બહુજ નુકશાનકારક છે તેમજ પદસા પણ ફેફસાના ખરબચ થાય છે. ચાહ જે કે પહેલાં આપણને ફાયદો કરતી માલુમ પડે છે પણ પાછળ તે બહુજ હાની પહોંચાડે છે. ચાહ નાતંદુરસ્તીનું મુળ છે તેમજ ઉંઘને ઉડાડી કબજિયાત વધારે છે.

પણ હાલમાં વૈદ્યશાસ્ત્રીઓએ એક નવું પીણું શોધી કાઢ્યું છે તે

INSTANT POSTUM

ઇન્સ્ટન્ટ પોસ્ટમ

છે જે બહુજ ફાયદાકારક, સ્વાદીપ્ત અને હૃદયતદાર છે તેમજ ઉંઘ લાવી તંદુરસ્તીને બક્ષે છે. તે પીધાથી કબજિયાત થતી નથી અને મગજને તાજગી બક્ષે છે.

એકજ વખત વાપરી ખાતરી કરો.

નિચેના ઠેકાણેથી મળી શકશે:—

જી વણ દા સ એન્ડ કું.

બંદર રોડ, કરાચી.

ROWNTREE'S

PRODUCTS

ARE FAMOUSE THROUGHOUT THE WORLD

COCOA—Delicious and Digestive make. Every Cup a Bouquet

CHOCOLATES—Unsurpassed for Purity and Rich Creaminess.

JELLIES—Excellent in flavour—Refreshing and Appetising.

SOLD EVERYWHERE.

Agents for Sind, Punjab & Baluchistan

Abdullahoy Kassim & Co.

BUNDER ROAD,

POST BOX 240.

. KARACHI.

CORONATION COMMERCIAL COLLEGE

A

College of Long Standing, Reputation and Efficiency.

Recognized and affiliated provides

Courses of study for all having fair knowledge of English.

PLEASE CALL AT THE "CORONATION"

For full particulars:-

Opp. Globe Cinema, Bunder Road, KARACHI.

વેપારી શિક્ષણ માટે

કોરોનેશન કોમર્સીઅલ કોલેજ

બંદર રોડ, કરાચી

ફક્ત એક જ બાણીતી અને સ્વીકૃત સંસ્થા છે.

“ERASMIC”

SOAPS AND PERFUMES

ઈરેસમીક સોપ અને પરફ્યુમસ

ઈરેસમીક પીયરલેસ સોપ “ક્રસ્ટુરી” હરથ તોલ્લેટ સોપ, ટરકીશ બાથ સોપ, હીમાલય બોકે સોપ, કારબોલીક સોપ ડક” તથા ઉચા પરફ્યુ-મસ જેવાં કે સીમપથી, ત્રીશના, સક્સેસ આફ ધી સીઝન, તલકમ પાઉડર, હેર ક્રીમ વિગેરે દુનીયાનાં સઘળે સ્થળે તેની ઉચ બનાવટ માટે પ્રખ્યાતી મેળવી છે અને તેના બહોળા ખપને પુગી વળવા માટે તેના કારખાનામાં ૪૦૦૦ માણસો કામ કરે છે.

ERASMIC Perfumes and Fine Soap Makers,
LONDON & PARIS.

એજન્ટસ :—

ન સરવાનજીની કું. કરાચી.

ગ્રાહકોને ખાસ ચેતવાણી (નકલી માલથી ચેતવે)

“ વાપરો—સ્વદેશી સાબુઓ—વાપરો.

ધી ભારત સોપ વર્ક્સ

ના વિલાયતી તથા બીજા દેશી સાબુઓને ટક્કર મારે તેવા આખી કરાચીમાં એકી અવાજે વખણાયેલા સ્વદેશી સાબુઓ :—

પ્રાઈમરોઝ ડબલ કેઈક— ન્હાવાને તેમજ ઝીણાં તથા કપડાં ધોવાને માટે ઉત્તમ છે.

હાઉસહોલ્ડ ડબલ કેઈક— કપડાંઓ, કારપેટો, મારબલો વગેરે ધોવાના કામમાં ઘણોજ સારો છે.

આરસોપ—ગોલ્ડન પેઈલ નાં, ૧ તથા ગોલ્ડન પેઈલ નાં. ૨.

દરેક જાતના ધોવાના કામ માટે તદ્દન ઉમદા છે.

એકજવાર ઓર્ડર આપી ખાતરી કરો.

ધી ભારત સોપ વર્ક્સ, લોરેન્સ રોડ, કરાચી.

ખુશબોદાર, પાક અને વેજટેબલ પદાર્થોમાંથી બનાવેલો

કોલગેટ કું. નો
ઉત્તમ 'કલીયો' (Colio)
“કાશમીર બોકેટ”
(Kashmere Bouquet)
“ઇકલેટ” (Eclet)

અને બીજા સાધુ વાપરી ખાત્રી કરો.

“Clean Teeth Never Decay”

કોલગેટ કું. ની “ટૂથ પેસ્ટ” (દાંતની કીમ)
હમેશાં વાપનવાથી દાંત મજબુત, ચોખ્ખા અને
સંકેદ મોતી જેવા ચળકતા રહે છે.

કોલગેટ કું. ના

તાજા ફુલોમાંથી બનાવેલા જગમશદુર સેન્ડો
વાપનવાથી મગજને શાન્તી મળે છે; જેવા કે
ઇકલેટ, કાશમીર બોકેટ વિગેરે; વિગેરે.

જીવાણુદાસ એન્ડ કું. બંદર રોડ,
અમદાવાદ લાઈ કાસમ એન્ડ કું. બંદર રોડ,
એચ. ફઝલુર રહેમાન એન્ડ બ્રધર્સ. મેરીયટ રોડ,
રેવાચંદ મોટુમલ એન્ડ સન્સ, સમરસેટ સ્ટ્રીટ—કેમ્પ.

તથા દરેક આબરૂદાર વેપારીઓ પાસેથી મળી શકશે.

“બાગે મોમીન” ની ઓફીસમાં મળતી કોમ ઉપયોગી કીતાબો.

બાગે મોમીન

પંજેતન પાક અં ૦ ના વસીલાથી વીસ વરસ થયા કોમની સેવા બબ્બી રહ્યું છે. ચુન્દા લેખો, લોભીયા આમીલો, આપ મતલબીયા આગેવાનો અને તાઅલીમના દુરમનોની પોલના ખરા હેવાલો પ્રમાણીક અને કોમ ઉપર કુર-બાન થનારા લેખકોના હાથથી લખાઈ આવેલ દાખલ કરવામાં આવે છે.

વાર્ષીક લવાજમ—હીન્દુસ્તાન રૂ. ૨, દેશબહાર રૂ. ૨૫,
છુટક નકલના ચાર આના.

ચાંદાભાઈ ગણા કેસ.

મુ'અઢના મુગટ અને હજારો હાજતમદાની હાજતોને પુરી કરનારની તીબેરી માટે કોમના કહેવાતા સરદારો દર વરસે લાખો રૂપીયા હજમ કરી ગયા તેની પાકએ પાકનો હિસાબ આપવા મારટીન સાહેબે હુકમ કર્યો છે તેની સવીસ્તાર કીતાબ લગભગ ૫૫ ફારમની હવે તો બહુ થાડી નકલો બાકાંસ છે. ક. અ. નહીકમાં બીજી આવૃત્તિની શરૂઆત કરીશું. કી. રૂ. ૧.

ટળવળતો તુરાબ.

કાઠીઆંવાડી ભાઈઓ અને તેના પ્યારા બચ્ચાઓ જમજુની જાલીમ બળમાં સપડાઈ કેવા ખસ્તે હાલ થાય છે તેનો આ કીતાબમાં વાર્તા રૂપે ખુબ સાર વર્ણવે છે. આમીલોના બુદ્ધિ, કન્યા વિકસના મહા પાપમાં પડનારા કન્યાઓના દલાલોની મટી ખુબ પલીત કરવામાં આવી છે. કી. રૂ. ૧.

ગુલનારના ગુલાબો.

લગભગ ૨૫ ફારમની આ કીતાબ છે. કીસ્સા કહાણીયોના વાંચવા કરતાં આ કીતાબ જરૂર વાંચો. કી. આઠ આના.

માતમ મોહરમ થોથી આવૃત્તિ—કી. બાર આના.

ફઝાએલ મોલાના અલી અં—કી. આઠ આના.

વોહુરા કોમનો સદેશો—કી. આઠ નકલનો રૂ. ૧.

તાઅલીમ રજા અને વોહુરા વકફ એક્ટ—કી. આઠ આના.

એહવાલે અબીયા—કી. રૂ. ૪ ચાર.

શહીદ કરબલા—કી. બાર આના.

મોલાના અલી અં ની છ'ગી—કી. ૧-૨૦-૦.

ફન્તકામે હુશન—કી. બાર આના.

લખો—“બાગે મોમીન” ઓફીસ.

અમરેલી—કાઠીયાવાડ.

અર્પણ પત્રિકા.

નેક નામદાર, મહેરબાન, સાહેબ,

ધર્માહીન સર આદમજી પીરભાઈ, બેગ મુંબઈ.

મુંબઈ ઇલાકાની પ્રજામાં સખાવતમાં પ્રખ્યાતીની યોગે ચઢેલા અને દાઉદી વોહરા કોમમાં તારા સમાન ઝળકી નીકળેલા ફખ્તેકોમ મરહુમ સર આદમજી પીરભાઈના આપ વિદ્વાન પુત્ર હોઈ, આપ ઉંચ કેળવણી સંપાદન કીંત્વ બાદ કેળવણી પ્રત્યે અતલ્લહ પ્રેમ ધરાવો છો તેમજ આપણી કેળવણીથી પછાત પડેલી દાઉદી વોહરા કોમને કેળવણી તરફ લક્ષ્યાવવા અહોનીશ કોશીશ કરી રહ્યા છો તેની શુભ યાદમાં હું આ “ગુલઝારે-દાઉદી” નામનું પુસ્તક આપને અર્પણ કરું છું.

કરાંચી:

લી. આભારી,

“રફીક.”

મુળ લેખકની પ્રસ્તાવના.

ઈસલામના મરસ ગોઠવાએલા પંથ ઉપરની આ નોંધ નેઓના વડા ધર્મચૂરની સત્તા અને વોહરાઓના વિચારો માટે જે કુદરતી ગેગમબળુની છે તે માટે જરૂરી હતી.

એક પક્ષ આ પંથને મુમલમાનની માધાન્ય કલગ કે હિન્દુઓની પંચાયત જેવી માને છે અને સંપદનાને ફક્ત ધર્મ જનુનીઓના આધાર અને ફળવળીના પ્રતિપક્ષકાર લેખે છે.

ઈસલામના મરસ ગોઠવાએલા અને આગળ વધેલા આ પંથ ત્રીપે એમ થઈ શકે નહિ.

મી. કેમ્બલની લખેલી નોંધ અપુર્ણ છે. આ નોંધ એથેનોગ્રાફી મર્વેના વો. ૧૭ પાને ૧૫-૨૩માં લખેલા વોહરા લેખમાં નમુનામાં વધારો કરે છે.

જે-ટે દરેક ચેતવણી રૂપે છપાએલી ક્રીતાઓના આધારે ને ખરું કમાવી શકાય, પણ તે તદ્દન અબજુતાનુ મુખ્ય કારણ છે. જે ક્રીતાઓ આ સાથે સંબંધ ધરાવે છે તે પુરવળી “૬”માં આપેલી છે.

આ મથકના બધારણુની ક્રીતાઓ અને ઇમમાલ્લીયોની ધાર્મિક ક્રીતાઓ છુપી રાખવામાં આવે છે, પણ ઇમામો, જેઓએ સ્વતંત્રતાથી તેઓના છુપા સિદ્ધાંતોનો ઇજ્જતમાં બોલ આપ્યો હતો; નેઓની પાસે છુપી ક્રીતાઓની સંપુર્ણ પુસ્તકાલયો આક્રીકા અને ઇજ્જતના કેટલાક શહેરોમાં હતી. જ્યારથી તે અંગ્રીજોના તાબામાં ગયું છે ત્યારથી હાલ સુધી તે (પુસ્તકો)ને પુરાપની પુસ્તકાલયોમાં સંગ્રહી રાખવામાં આવી છે.

આ ટૂંક નોંધનો હેતુ વોહરા પંથના બધારણુનો પુર્ણ ખ્યાલ આપવાનો હોવાથી આશા રાખવામાં આવે છે કે અંગ્રીજ ગણુનાર વોહરાઓને લાભ કરતા થઈ પડશે. આ ફક્ત ટૂંક ઇતિહાસ છે અને અંગ્રીજોની નજરે જેતાં આ પંથના સિદ્ધાંતોની ખરી અને પુર્ણ માહિતી આપેલી છે.

આ ક્રીતાઓનું નામ “મુલગર-દાઉદી” છે; કેમકે જેઓ ૨૭મા દાઉદ સંપદના દાઉદ બીન કુટુબશાહના મરણ પછી દાઉદી વોહરા તરીકે મશહૂર છે, તેઓની હકીકતનો તેમાં સમાવેશ થાય છે.

❖ “રફીક” તરફથી બે બોલ. ❖

—❖❖❖❖❖❖❖—

મારા અંગ્રેજીના અલ્પજ્ઞાનથી હું આ “યુનઝરે-દાઉ”ને યુજ્જ્વાલીમાં તરબુસો કરી અને કોમની મેવામાં રજુ કરવાની જે હિંમત કરી છે તેનો માત્ર હેતુ એજ છે કે જીવનના કાંતેમી ખલીફાઓના અતઃ પછી કાંતેમી દાવનને દુન્યામાં રાશન રાખનાર કાંતેમી દાકઝોની જીંગી; તેઓની તવારીખ, કાગવાઇ, વિચારો અને મકસુદોનો અભ્યાસ કરવાને યુજ્જ્વાલી બાઇઓને સહેલ થઇ પડે.

તવારીખનો અભ્યાસ ખરેખર મનુષ્ય જાતીને પોતાના ધર્મનું ખરું રૂપ કયું? તે જાણવાને મદદ કરતા થઇ પડે છે, તેજ માટે આ પુસ્તકનો યુજ્જ્વાલીમાં તરબુસો કરી અને કોમની સનમુખ મુકયો છે હાલમાં વોદરા કોમમાં ચાલતા વાતાવરણમાં આ પુસ્તકનો અભ્યાસ ધણીજ હિંમતી થઇ પડશે એમ હું માનું છું.

ખાસ કરીને કાંતેમી ઈમામોની દુન્યામાં માન ફેલાવવાની કોશીશ અને જુદી જુદી જાતના સાયન્સ (ફલેમ)નો અભ્યાસ દાખલ કરવા; તેમજ નવી નવી શોધ આગળે ઉત્તેજન આપી દુન્યામાં ઉલુમ (ફલેમ)ને વધારવા અને દેશ પરદેશ, ધર્મ પ-ધર્મ, તથા જુદા જુદા આચાર વિચારના વિચાર્થઓને ઉત્તેજન આપવા જાગૃદગી (ધાર્મીક) વિરોધને બાજુએ મુકી ફરી રીતે મદદ કરતા / તે આ પુસ્તકના વાંચનથી જમ્યાય આવશે.

વોદરા કોમના જુદા જુદા વર્ગોને સમજાવવામાં સહેલ થઇ પડે તે માટે તેનું રૂપ આપવાને મેં જાનની કોશીશ કરી છે, તેમ છતાં મારા વિચારોને યુજ્જ્વાલીમાં પુરેપુરા સમજાવવાની કોશીશમાં બુલબુલ થઇ હોય તો વાંચક વર્ગ મારા અંગ્રેજીના અધુરા જ્ઞાનને લક્ષમાં રાખી મારી આપણે એવી આશા રાખી છું.

છવંદમાં આશા રાખી છું કે આ તવારીખને વધુ ઉડાણમાં ઉતરી અને વધારે મોટા પ્રમાણમાં બહાર પાડવા કોમમાંથી નર વિરસા જલદીથી બહાર પડશે.

આ પુસ્તકનું બાબાનતર કગ્વામાં તન, મન અને ધનથી જે સન્નિવરણોએ મદદ કરી છે તેઓનો ઉપકાર સહીત આભાર માનવામાં આવે છે અને તેનો નેક યાદના ખુશબંદ આપે એવી મારા ખરા અંતઃકરબુની દુવા છે.

આ પુસ્તકનું બાબાનતર કરવાની મરહુમ મી. મીયાંભાઇ મુલ્કો અબ્દુલકુશોનના ફરજંદોએ જે પરવાનગી આપી છે તે માટે તેઓ બસા અને નેક ફરજંદોનો માન સહિત ઉપકાર માનવામાં આવે છે.

નોટઃ—પુરવણી “H”; “J”; “K”; “L”; હાલના વખતમાં વધુ જરૂરી ન જણાવાથી આ સાથે આપેલી નથી. હું છું,

કરાંચી, (સીરી)

તા. ૧લી મોહરમ હી. સ. ૧૩૪૫.

તા. ૧૧મી જુલાઇ છ. સ. ૧૯૨૬.

કોમની ખીજમત બજારી જવાની

ઉમેદ રાખનાર,

“રફીક.”

સાંકળીયું.

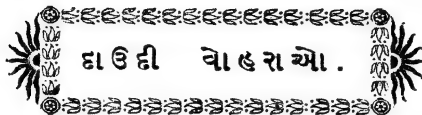
વિષય.

પાનું.

૧	વસ્તી.	૧
૨	તેઓના ધર્મનું મુળ.	૨
૩	તેઓના એકવીસ ઇમાનો.	૩
૪	એકવીસ ઇમાનોની ટુંક તવારીખ.	૩
૫	ઇસલામનો સોનેરી વખત.	૫
૬	ઇસમાઇલીઓના ભાગલાઓ.	૧૦
૭	હિન્દુસ્થાનમાં ઇસમાઇલી દાવત કે પ્રોપોગાન્ડા.	૧૧
૮	તેઓના દાઇઓ કે સૈયદના.	૧૪
૯	એકાવન દાઇઓના નામ.	૧૬
૧૦	એકાવન દાઇઓની ટુંક તવારીખ.	૧૮
૧૧	વાંધાઓના લીધે તેઓના ભાગલાઓ.	૧૮
૧૨	ઇસમાઇલી શાયાઓના દાઇઓ.	૨૨
૧૩	ધાર્મિક ટેવો, રીવાજો અને વિચારો.	૨૭
૧૪	ઇસમાઇલી છુપા મથકના સાત દરજ્જાઓ.	૩૦
૧૫	છુપી કેળવણી માટે સુરતની કોલેજ કે દરસ.	૩૨
૧૬	કીતાબોની ટીપ.	૩૫
૧૭	તેઓના હાલના દાઇ સૈયદના તાહેર સૈફુદ્દીન (ત. ઉ.)	૩૭
૧૮	જકાતો.	૪૧
૧૯	કીયાઓ અને રીવાજો.	૪૫
૨૦	તેઓનો વેપારીક વહીવટ, વીધી અને વલણો.	૪૭
૨૧	છેવટ.	૫૩
૨૨	પુરવણીઓ.....	
	(૧) ઇખવાનુસ્સકાના વિષયોનું લીસ્ટ.	૫૫
	(૨) અહ્દનામાનો યુજરાતીમાં તરજુમો.	૫૭
	(૩) ફેકા મીદીનો યુજરાતીમાં તરજુમો.	૬૪
	(૪) હાલના દાઇ (ધર્મચર)ની વંશાવળી.	૬૫
	(૫) મુહુરના વખતની કીતાબોનું લીસ્ટ.	૬૬
	(૬) આ બુકમાં તેધાઓની કીતાબોનું લીસ્ટ.	૬૭
	(૭) દોષ-લિલ-મુતલકના ગુણો.	૬૮
	(૮) હીજરી સનનું ગણક તવારીખનું.	૮૧

* બીસમીલ્લાહ હીરરહમાન નીર રહીમ. *

(શરૂ કરું છું ખુદાના નામ સાથે જે રહમાન અને રહીમ છે.)

અનુવાદક:—“રફીક.” (કરાચી.)

વ ર તી .

હાઉદી વોહરાઓ ઇસમાઇલી પંથના શીયા મુસલમાનો, પૈસાદાર, સારી રીતે ગોઠવાએલા અને મુસલમાન વર્ગમાં બહુજ વિખરાય ગએલા છે. તેઓ મુખ્યત્વે કરીને વેપારીઓ હોવાથી અને ઇજ્જતના ફાતેમી બલીફાઓ તરફથી ઇસમાઇલી પંથના ઉપદેશકો (અબ્દુલ્લાહ અને એહમદ ઇ. સ. ૧૦૬૭)ના ઉપદેશથી તેઓના ફેલાવા યુજરાતમાં હોવાને લીધે તેઓએ તેઓનું નામ યુજરાતી શબ્દ વેદર (વેપાર) ઉપરથી દોરી કાઢ્યું છે.

તેઓના મંડળના કાયદાઓનું મૂળ અને તેઓની ઉત્પત્તિનું વર્ણન નળજુવાને ધર્મજૂજ જરૂરી છે. તેઓ મુખ્યત્વે કરીને નિચેના રહેવાસીઓ છે:—

૧. મુ'બ્રક ઇલાકો:—અમદાવાદ, ખંભાત, જામનગર, સીધપુર, પાલનપુર, સુરત, મુંબઈ, પૂના, અહમદનગર, નાસીક, રનાલા, આમલનર, ભુસાવલ. જલગામ, ગોધરા, મંદસોર, માંડવી, કચ્છ જૂજ, કરાચી; વિગેરે.
૨. નિઝામના મુલકો:—હૈદરાબાદ, નિઝામઆબાદ, ગુલબરગા, ઔરંગાબાદ, જલના; વિગેરે.
૩. મધ્યપ્રાંત અને બિરાર:—નાગપુર, અમરાઓરી, ભુરહાનપુર, જબલપુર, ખંડવા; વિગેરે.
૪. મધ્ય હિન્દુસ્થાન:—ભોપાલ, ઉજ્જૈન, ઇંદોર, શાહજનપુર, સીરાનજ; વિગેરે.
૫. રજપુતાના:—રતલામ, જયપુર, ભેલપુર, ઉદેપુર વગેરે.
૬. હિન્દુસ્થાનના બીજા ભાગો:—મદ્રાસ, કલકત્તા, સીલોન અને રંગુન.

તેઓ વેપારીઓ તરીકે દુન્યાના બીજા ભાગોમાં નિચેની જગ્યાએ ફેલાએલા છે, પણ તેઓની સ્ત્રીઓને તેઓ માતૃભુમીમાં રાખે છે:—

૧. અરબસ્થાન:—એડન, યમન, હીમ્મત, મસકર, અને મેસોપોટેમ્યા.
૨. આફ્રીકા:—કરો પુર્વ અને પશ્ચિમ આફ્રીકા અને સુમ્બાસા

૩. ઐશીયા:—સીસોન, રંગુન, ચીનમાં સિદ્ધીશ બંદરે અને ધીઆરચીપોલીઓ.

૪. યુરોપ:—લંડન.

૫. હિન્દુસ્થાન:—દિન્દુસ્થાનના જુદા જુદા દરેક પ્રાંતોમાં.

હિન્દુસ્થાનની છેલ્લી ગણતરી પ્રમાણે વોહરાઓની વસ્તી ફક્ત બે લાખની હતી, પણ આ આંકડો ચોક્કસ ગણાય નહિ; કેમકે ઘણા વોહરાઓ તેઓ પોતાને શીયા તરીકે ફરી ગણેલા માને છે અને મોટા ભાગ યુવવયુઓ તેઓ પોતાને સુન્ની વોહરાઓ સાથે લેખે છે. ખરી ગણતરી સુરતમાં વડા મુલ્લાઓની જગત પત્રીકામાં છે તે માથા વેરા દર વર્ષે રમઝાન (રોઝા) મહિનામાં વડા મુલ્લાઓના નાયબો તરફથી દર માસુસ અને બમરાંઓ દીક ૪ (ચાર) આના લેખે ઉધરાવવામાં આવે છે. નાના બાળકો અને ગર્ભસ્થાનમાં રહેલાં બાળકોને પણ બાદ કરવામાં આવતા નથી. દુર દેશમાં રહેનારા વોહરાઓ ધાર્મિક ફરજ સમગ્ર માથા વેરા ભરે છે. વડા મુલ્લાઓનું આ પત્રક જાહેર તપાસ માટે ખુલ્લું નથી, પણ પત્રક પ્રમાણે વસ્તી સુન્ની વોહરાઓ અને મતભેદીઓ સીવાય આસરે બે લાખની હોય એમ માનવામાં આવે છે.*

તેઓના ધર્મનું મુળ.

મુસલમાનો વચ્ચે દાઉદી વોહરાઓનો દરજ્જો શીયા, ઇસમાઇલી અને સુન્ના અલવીનો છે. બીજા શીયાઓની માફક, જેમ ઇતિહાસ કતાઓને જાણુ છે તે મુજબ, તેઓ પેગમ્બરના જમાઇ અલી ઇબને અબુનાલીબ (સ. અ.) ને પાવત્ર અને હકદાર વારસ અથવા પેગમ્બરના વસી તરીકે ગણે છે, અને કહે છે કે પહેલા ત્રણ ખલીફાઓ રાજ્ય પચાવી પાડનાર હતા. બીજા શીયાઓની માફક વોહરાઓ અલી (સ. અ.) માટે તેઓની પુણ્યતામાં અને અલી અને ફાતેમા (મહમદની દીકરી) ની નસલના ઇમામોની કબુલતામાં મળતા આવે છે. આ ઇમામોને અલી જેવા, ખુદાના ચુંટાએલા પ્રતિનિધી, ઉંચ ગુણની બક્ષેશવાળા અને ખુદા તરફથી મુકરર અએલા સરદારો, જેઓની વિશ્વાસપાત્ર વફાદારીના હકો સીધા સ્વર્ગમાંથી મળેલા હોય છે, પણ કોઈ ચુંટણી અથવા ઇજ્ઞામુલ ઉમ્મત હોતી નથી, એમ માને છે. ઇસમાઇલી વોહરાઓ ખુદાઈ દફાના કાયદાને ટેકો આપનાર વળુંવે છે તેમ ઉલ્લી રીતે પ્રજાકીય ચુંટણીના મુખ્ય વળુંવે છે. આ નોંધમાં મારે હેતુ શા માટે આ પંથ હિન્દુસ્થાનમાં સરસ રીતે ગોઠવાયેલા શીયા છે અને તેઓ પોતાને ઇસમાઇલી મુસ્તા અલવી અને દાઉદી કહેવડાવે છે તે દેખાડવાનું છે.

*મુળદ્ર બલાકો	૧,૩૦,૦૦૦	રજપુતાના	૧૦,૦૦૦
મધ્ય હિન્દુસ્થાન	૩૫,૦૦૦	નિઝામના મુલકો	૫,૦૦૦
મધ્ય પ્રાંત	૫,૦૦૦	હિન્દુસ્થાનના બીજા ભાગોમાં	
		બન્ધા, સીસોન (વગેરે)	૧૫,૦૦૦

૨,૦૦,૦૦૦

મુળદ્ર બલાકોનો આંકડો છેલ્લી ગણતરી પ્રમાણે છે, અને બીજા ભાગો માટે આંકડાઓ ગણતરી ઉપર આધાર રાખે છે, પણ તે ખરા નથી.

તેઓ અલી (સ. અ.) પછી નિચેના એકવીસ પાક ઇમામો, જેઓ અલીની જગ્યા મેળવવા ખુદાઇ દેકાના કાયદા પ્રમાણે ફત્વમંદ થયા હતા, તેઓને માને છે.

તેઓના એકવીસ ઇમામો.

૧. મોલાના હસન ઇબને અલી (સ. અ.) + (હી. સ. ૪૧-૪૬.) } પેગંબરના પૌત્ર
૨. " હુશૈન ઇબને અલી (સ. અ.) (હી. સ. ૪૬-૬૦) } (નવાસા)
૩. " અલી ઝેનુલ આબેદીન ઇબને હુશૈન (સ. અ.) (હી. સ. ૬૦-૬૪.)
૪. " મહમદુલ બાકીર ઇબને અલી ઝેનુલ આબેદીન (સ. અ.) (હી. સ. ૬૪-૧૧૨.)
૫. " જાફરેસ્સાદીક ઇબને મહમદુલ બાકીર (સ. અ.) (હી. સ. ૧૧૨-૧૪૮.)
૬. " મસમાઇલુલ વરી ઇબને જાફરેસ્સાદીક (સ. અ.) (હી. સ. ૧૪૮-૧૪૯.)
૭. " મહમદુલ મખતુમ ઇબને મસમાઇલુલ વરી (સ. અ.) (હી. સ. ૧૪૯-૧૬૫.)
૮. " અબ્દુલ્લા હીરરાઝી ઇબને મહમદ (સ. અ.) (હી. સ. ૧૬૫-૨૨૫.) } છાની અને
૯. " એહમદુલ વરી ઇબને અબ્દુલ્લાહ (સ. અ.) (હી. સ. ૨૨૫-૨૪૦.) } છુપી જાહે-
૧૦. " હુશૈનુન્નઝી ઇબને એહમદ (સ. અ.) (હી. સ. ૨૪૦-૨૬૦.) } કરી હતી.
૧૧. " અબ્દુલ્લાહીલ મેહદી ઇબને હુશૈન (સ. અ.) (હી. સ. ૨૬૦-૩૨૨.) +
૧૨. " મહમદ અલ કાયમ ઇબને અબ્દુલ્લાહ (સ. અ.) (હી. સ. ૩૨૨-૩૩૪.)
૧૩. " હસમાઇલુલ મનસુર ઇબને મહમદ (સ. અ.) (હી. સ. ૩૩૪-૩૪૧.)
૧૪. " મોઅયદ અલ મોઇઝ ઇબને મસમાઇલ (સ. અ.) (હી. સ. ૩૪૧-૩૬૫.)
૧૫. " નિઝાર અનીલ અઝીઝ ઇબને મોઅયદ (સ. અ.) (હી. સ. ૩૬૫-૩૮૬.)
૧૬. " મનસુર અલ દાકીમ ઇબને નિઝાર (સ. અ.) (હી. સ. ૩૮૬-૪૧૧.)
૧૭. " અલી અઝમાહીર ઇબને મનસુર (સ. અ.) (હી. સ. ૪૧૧-૪૧૭.)
૧૮. " મોઅયદઅલ મુસ્તાસીર ઇબને અલી (સ. અ.) (હી. સ. ૪૧૭-૪૮૭.)
૧૯. " એહમદુલ મુસ્તાઅલી ઇબને મોઅયદ (સ. અ.) (હી. સ. ૪૮૭-૪૯૫.)
૨૦. " મનસુર અલ આમીર ઇબને એહમદ (સ. અ.) (હી. સ. ૪૯૫-૫૨૪.)
૨૧. " અબુલ કાસીમ અતૈયબ (સ. અ.) (હી. સ. ૫૨૪-૫૨૬.)

૧૧મા થી ૨૧મા ઇમામો ઇજ્ઞાતના ખલીફા કીવા પ્રજ્ઞસત્તાક રાજ્યના હાકિમો હતા, વોહરાઓ માને છે કે ૨૧મા ઇમામ અતૈયબ તેના નિમકહરામ કારભારી અબ્દુલ મજીદ, જેણે ઇજ્ઞાતના રાજ્ય કારાગાર પચારી પાડ્યો હતો, તેની સતાવણીના લીધે છુપા થયા. આ કારભારી, જે અબ્દુલ મજીદ મેમુન-અલ-હાશીઝ લે દિનીલાહના નામથી આગળખાતો હતો, તેને હી. સ. ૫૨૬ થી ૫૪૪ સુધી રાજ્ય કર્યું. ૨૦મા ઇમામ આમીરઅલીલાહનું નિઝારીયા બંદખોરાએ કેરોમાં ખુન કર્યું ત્યારે તેને ઇમામ અતૈયબને બે વરસના ઇજ્ઞાતના ખલીફા અને ઇમામ તરીકે અબ્દુલ મજીદ, જેને આ કારણ માટે અલ-હાશીઝ લેદિનીલાહ

* (સ. અ.) એટલે “સહવાતુલ્લાહે અલેહે” યાને “તેની ઉપર ખુદાની શાંતી હોજો.”

+ હી. સ. ૨૬૦ થી ૨૬૭ સુધી છુપા રહ્યા હતા.

(ખુદાના દાનને બચાવનાર) તેા હક્કાજ આપેા હતો, તેની રખેવાળી નિચે તેના નિમેશા ખગા હકદાર વારસ નિમી ગયા. ત્યાર પછી હાશીઝ નિમકહરામ બન્યો, અને ઇમામ તૈયબના સગા વહાણઓએ સગીર ઇમામને ફેરોમાથી છુપી જગ્યે તેના બચાવ માટે અલ આમીરના કોઇક નજદીકના દાઇ પાસે લઇ ગયા જ્યા ઇમામ તૈયબ મેંહદીથીલ્લાહ ૧૧માં ઇમામના ત્રણ ત્રણ બાપદાઓના જેમ છુપી જાદગી ચુજરવા લાગ્યા. તેના છુપા દાઇઓ તેનો પવિત્ર નામથી ચમનમા ઉપદેશ કરવા લાગ્યા, ત્યાર પછી હિન્દુસ્થાનમા થયા, જેનું વર્ણન હવે પછી કરવામાં આવશે. વોહરાઓ માને છે કે જેની રીતે ફા ઇમામની ૧૦મા ઇમામે છુપી જાદગી ચુજરી હતી અને તેઓના વારસની નેમણુંક ચાલુ હતી, અને તેઓ છુપા અને છાના હતા તેા પચ્છ હમેશાં તેઓના દાઇઓ સાથે સંબંધ હતો તેવી રીતે ઇમામ તૈયબ પણ તેના વારસને મુઝી મળ્યું પામ્યાં છે. તેઓ માને છે કે ૨૧મા ઇમામ મોલાના અત તૈયબ (સ. અ.), જેઓ હી. સ. ૫૨૬માં આગરે ૮૧૮ વરસે અગાઉ ગાએબ (છુપા) થયા છે, તેઓની જગ્યે એક બાદ બીજા નસના કાયદા પ્રમાણે ચુટાએત્રા તથા ખુદાઇ નેમણુંકના કાયદા પ્રમાણે તેના ખરા હકદાર વારસ મુઝી ગયા છે, અને આખી સુસલીમ દુનિયામાં જ્યા ઇસમાઇલી ધર્મ ફેલાયેલો છે ત્યાં આ ઇમામોનો દાઇ સાથે સંબંધ છે. તેઓ હજુ પણ માને છે કે મોલાના ઇમામ તૈયબ (સ. અ.) ના એક હકદાર વારસ કોઇક જગ્યોમા છુપી રીતે ઇમામોના લોકાને રહેરાસ્ત બનાવી રહ્યા છે અને તેનો હિન્દુસ્થાનના તેના દાઇ સાથે સંબંધ છે. દરરોજ સવાર, બપોર અને સાંજની નીમાઝ વખતે વોહરાઓ પેગમ્બર; તેના વરો મોલાના અલી; તેની દીકરી મોલાના ફતેમા (સ. અ.) અને ૨૧ ઇમામો, જેઓના નામે ઉપર નોંધવામાં આવ્યા છે, તેઓની આજીવીની ખુદાઇ મદદ ચાહે છે. એક દીવસમા બધા ૨૪ નામે નમાઝમાં ૪-૫ વખત બોલવામાં આવે છે. જુઓ નમ્મજના બયાનમાં “તકર-૨૫” સહોફતુસ્સલાતના પાને ૩૭. (જુઓ પુરવણી ‘૬’-૧૦.) મોલાના ઇમામ તૈયબ (સ. અ.)ના ગાએબ વારસ દુનાના કોઇ પણ ભાગમાં રહે છે એમ માનવામાં આવે છે અને દાઇનો તેની સાથે સંબંધ છે અને ને (દાઇ) તે (ઇમામ)ના માટે વોહરાઓ પાસેથી વફાદારીના સોગંદ (મીશાક) લે છે. દરેક વોહરા બાળક ઉમરે આવતાં તેનો મીશાક લેવામાં આવે છે, જે એહદુલ અવલીયાહ (જુઓ પુરવણી “૨”)ના નામથી મશહૂર છે. આ વિધેના વધુ બયાન માટે અને ખીજી જરૂરી બાબત માટે વાંચનારને હી-સાસીની એક્સપોસે વોલ્યુમ ૨ પાને ૧૩૫-૧૪૩ જેવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે. આ કચ પ્રયકારોએ ઇજ્ઞાતના ફતેમી ખલીફાઓના વખતનું દરેક બાબતનું વર્ણન આપેલું છે અને ઇજ્ઞાત, આફ્રીકા અને ઇરાનમાં ઇસમાઇલી સીપાઓની ધાર્મિક ફેજવળીનું બયાન જેટલું વોહરાઓ પોતાના પ્રમાણમાં જાણે છે તેથી પણ વધુ અને પુરેપુરું બયાન તેઓ આપે છે. મોલાના ઇમામ તૈયબ (સ. અ.)ના છુપી જવા પછી ખીલાફતનો આત્મીક ગુણ નાશ પામ્યો અને અબદુલ મજહના વારસોએ ફકત ૨૧ વરસ રાજ્ય કર્યું. તે પછી સીરીયાના નુફદીન અનાબીકમે (ઇ સ. ૧૧૪૬-૧૧૭૩) ફતેમી વંશ ઉપર સલાઉદ્દીન તર્ક માટે જીત મેળવી. ધર્મચુસ્ત વોહરાઓ અને વોહરા ધર્મગુરુઓ ઇજ્ઞાત (મીસર)ના ખલીફાઓના શાહી ઠાકની અવગણના કરે છે. તેઓ માને છે કે ઇમામો મહાન પેગમ્બરના પાક હકદારો હતા. નજો દુનાની સત્તા માટે આશા રાખતા નહિ પણ જ્યારે તેઓ

મંસારીક સત્તા દોષે ધરતાં ત્યારે જેઓ તે [સત્તા]ને નહારી રીતે વાપરતાં તેને પુરી સળકરના અને મુસલ્લીમ દુન્યાને દેખાડતા કે સારી સરકાર ઇસલામના કાયદાઓની ક્રિયાઓને મળ્યુત રીતે બચાવે છે. ઉપરના દશ ઇજ્જતના ફાતેમી ખલીફાઓએ આ ખરીરીતે કરીને દુન્યાને બતાવી આપ્યું છે. અને આ દશ ફાતેમી ખલીફાઓના ઇતિહાસ બાબત વિગતવાર બયાન થોડાક અંગ્રેજ અધિકારીની ચોપડીમાંથી મલી સકશે. હું કદત નિચેના ઉતાગઓ ઉપરથી બતાવવા માચું છું કે તે રાજ્યનો ભાગ, જે મતને ટેકા આપનાર છે, તેના તેઓ પાક ફેહાની નેમજ અધિકારના વખતમાં મંસારીક હાકિમે હતા. (હી. મ. ૨૯૫-૫૨૬ તથા ઇ. મ. ૬૨૩-૧૧૪૬) તેઓના કક્ષણોનો મુદ્દો નિચેના મુદ્દાવેબમાં આવી જાય છે.

“સત્ય સદા વિજયી થશે,
પ્રકાશ આપ્યે અધિકાર ઓસરશે.”

ઇસલામનો સોનેરી વખત.

પાક ઇમામોની સરસ રાજ્યનિતીની નોંધ:—

જયારે મામુન, માતમો અબ્બાસી ખલીફા, (હી. સ. ૧૬૭-૨૧૮) તેના ઇગ્બારી-ઓથી આડે ૨૨ને પકડેા હતા ત્યારે હમા ઇમામ એદમદ બીન અબ્દુલ્લાહ (મ. અ.) એ તેના દામઓ, જેઓ ઇગિન, સીરીયા, અને અરબસ્થાનમાં ફેલાએલા હતા, તેઓ મારફત લોક ઉપચોગી રીતે લખેલા ઇખવાનુસસાના બાવન રીમાલાઓ બગદાદની મસજીદમાં નામ રહીત રખાયા. આ રીમાલાઓ વિજ્ઞાન અને તત્વજ્ઞાનના ચક્રો જેવા હતા અને તે સમયમાં પ્રચલ્લીન વિજ્ઞાન અને તત્વજ્ઞાનના સિદ્ધાંતોને ઇમલામની માન્યતાઓ સાથે બધખેસ્તા હતા. આ રીમાલાઓનો તરજુમો થોડીક બાપાઓમાં થયો છે, અને અંગ્રેજ તથા જર્મન લેખકોથી તેના ઉપર ટીક થએલી છે.

મામુને પોતે ખ્યાલથી સમાધાન કર્યું હતું કે તે અને તેના આપદાઓ અલીની નસલનું ખુન કરી જડમુળથી ઉખેડી નાખનાર હતા, તેથી પેગંબરના કુટુંબના આત્મિક સરદાર હસ્તીમાં હતો નહિ, જે તેના હકદાર તરીકે દેખાઇ આવે. એમ કહેવામાં આવે છે કે આ છુપા રીમાલાઓએ તેને ખાતરી કરી આપી કે ઇમામ જીવતા હતા. (જુઓ પુરવણી “૧” મોસમે બહાર જલદ ૩૭ પાને ૩૦૩.)

(ખ) ત્યાર પછી દસ ઇમામો જાહેર થયા અને ખુદાઇ હાકિમ તરીકે ઇજ્જતમાં હી. સ. ૨૯૫ થી ૫૨૬ વાને આસરે ૨૨૯ વરસ સુધી રાજ કર્યું.

અંગ્રેજ અધિકારીઓ ફાતેમીઓ, જેઓનું ન્યાયી અને લાભકારીક રાજ્ય જગજાહેર હતું, તેઓને ખુદાઇ હાકિમ તરીકે વખુવેલા છે. તે રાજ્યના વખતને આબાદ, બપકાદાર

અને આનંદના વખત જેવો વર્ણવેલો છે, જેવો પશ્ચિમ કદીપથ ભોગવશે નહિ. (કેકટર ખાઉન કૃત "લીટરરી હિસ્ટરી ઓફ પ-સીયા." પાને ૩૬૪)

તેજ અંશકર્તા આ ગળ્યને અગ્નિપ્રાસાદના ગળ્ય સાથે સરખાવતાં નિચે પ્રમાણે અલકપરીના શબ્દોમાં કહે છે. "જાણી," તે મોહિની છતિહાસ કર્તા અલકપરી કહે છે. "કે અગ્નિપ્રાસાદ વશ દગલબાઝ, કપટી અને અવિશ્વાસુ વંશ હોના જેમાં જોર અને શક્તિ કરતાં કપટ અને કાવતરું વધારે રમાતું હતું." (ડો. ખાઉનની "લી. હી. ઓફ. પ." પાને ૨૬૨.)

(ગ) કેરોમાં ફોનેમી ખલીકાઓના ગળ્ય નિચે ઘણા વટલાવવાના રસ્તાઓ મારફત તેના ધૃપા મથકમાં તેની કેટલીક છુપી ક્રિયાઓ સાથે ઇસમાઇલી ધાર્મિક રીવાજો પાકા અને પુરા થતા હતા. [I. J. રીપોર્ટ ઓબ્ઝેર્વે. ૧૨મું. પાને ૩૩૭.]

(ઘ) પ્રખ્યાત અંગ્રેજ અંશકારોના નિવેશના ઉનારાઓ હજી, ગીરીયા અને ઉત્તર આફ્રીકામાં આ ફોનેમી ઇમામોથી હલમ, નતવજાન અને સાહિત્યની સ્થિતિમાં વધારો થયેલો ગતાવે છે. તેઓની પુસ્તકાલયો બાબત એમ કહેવામાં આવે છે કે દુન્યાના જુદા જુદા ભાગોમાંથી કેંગની પુસ્તકાલય માટે બધી અગત્યની કીતાબો જપ્ત કરીને ખરીદવામાં આવતી હતી.

આમ કેટલીક વખત ઘણી મોટી મંખ્યામાં મંચલ થતો, આ પ્રમાણે કેરોની ફોનેમી પુસ્તકાલયમાં ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦ [એક કરોડ] રસીક ઉતારો કપિલી અંશોનો સમાવેશ થતો હતો. એમાં ફક્ત ૬૫૦૦ [છ હજાર પાંચસો] હસ્ત લેખીત ગ્રંથો જપ્તનિષ્પાસ અને વૈદિકશાસ્ત્ર ઉપર હતી. પુસ્તકાલયના કાપડાઓ કેરોમાં રહેતા વિદ્યાર્થીઓને કીતાબો બહાર લઇ જવાને છૂટ આપતી હતા.

વળી તેમાં જે પૃથ્વીના આકારના ગોળાનો સમાવેશ થતો હતો. તેમાંનો એક નક્કર માંદોનો અને એક પિતળનો હતા. પહેલાની કીમત ૩૯૬ સોનાના સીકા જેટલી હતી ત્યારે બીજા વિશે કહેવાતું હતું કે ટોલમીએ બનાવેલો હતો. અસલ કોમો માટે અને કોલેજોની સત્તા બાબતના વિષયો ઉપર ગ્રંથો લખવાને તેઓના વિદ્વાનોને પુછવાનો રીવાજ હતો તે ઉપરાંત દરેક વિષયો ઉપર કીતાબો હતી. જેમકે; ઇતિહાસ, કાપડાશાસ્ત્ર, રાજ્યશાસ્ત્ર, નતવજાન, ફક્ત પ્રખ્યાત માણુઓના જીવન જીતો નહિ પણ વખણાવેલા ઘોડાઓ અને ઊંટોના જીવન જીતો હતા. જો કે ખુદાઈ હદમતી કીતાબો જાપવા માટે રબનીx જરૂર હતી તો પણ તે બીક વગર પ્રસિદ્ધ થતાં હતાં. સૂચના ઉપર પુસ્તકો (Books of reference); બજોગ વિદ્યા, નૈતિક વિદ્યા, વૈદિક વિદ્યા, ઇતિહાસીક, સારસંગ્રહ તથા તેઓની ટીકાઓ બહુ હતી. જુની વિદ્યા બદ્દજ ફેલાયેલી હતી અને નવી વિદ્યાને હસ્તીમાં લાગ્યા હતા. હિન્દુસ્થાનનું અંગ્રેજી દાખલ થયું હતું. અક્ષર ગણીત તથા અંગ્રેજી ગણુની રીત, અયોકસ જથ્થો, તથા ચોક્કસ મંજૂર કે જે બધી જગતોના જથ્થાઓ વચ્ચે હસ્તી

x હિન્દુસ્થાનની દાખલ વખતે આ રબની રીવાજ રીતસર અને હીક હતો અને જુલમી હિન્દુ અને મુસલમાન ગળ્ય નીચે આપ બચાવ માટે સારો હતો. (જુઓ પાના ૧૫.)

ધરાવે છે અને અંકચલિત તથા રેખાગણીતની જે ડીએફેન્ટસ રીત સુધી ગયો હતો તેને ખીલવેલી હતી તેઓએ ત્રીકોણમીતીના જે અગાઉ ચિન્હો વાપરતા હતા, તેને બદલી નહું રૂપ આપેલું હતું. તેઓએ આ વિષયને સંપૂર્ણતાએ પોંદ્યાડયું હતું.

ખગોળ વિદ્યામાં તેઓએ ફક્ત સુચિપત્ર બનાવ્યા હતા નહિ પણ તેઓએ આકાશમાં દેખાતા ગૃહોના નકશાઓ, તેઓની મોટી લંબાઈઓ અને અરબી નામો આપેલા હતા, જેઓ હજુ પણ આપણી ખગોળ પૃથ્વી સાથે સંબંધ રાખે છે. તેઓએ તેની સપાટી ઉપરથી ડીઓના માપથી પૃથ્વીનું કદ નક્કી કર્યું હતું, ગ્રહોના ખરા કારણનો ફેસલો કર્યો હતો, સુર્ય અને ચંદ્રના સુધારેલા કોડા પ્રસિદ્ધ કર્યા હતા, વર્ષની લંબાઈ મુકરર કરેલી હતી, વિષુવત્તા દબાવતે ખરીરીતે સાખીત કર્યું હતું કે જે આપણે જોઈ રહ્યા છીએ. “ધી સાયન્સ ઓફ ધી સ્ટાર” (ગૃહોની વિદ્યા) વિષેના અલગતીગનીયસના અથોને માન સાથે લાપતાસએ વાંચેલા હતા. તેને ઇબને જુનીયસ કે જે ઇજીપ્તના ખલીફા (૧૬મા ઇમામ) હાજીમને ખગોળશાસ્ત્રી હતો, તેના જરૂર ભાગ તરફ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. અલમનસુર (૧૩મા ઇમામ મ. સ. ૧૦૦૦) ના વખતથી ગુલ્લો, વિષુવો, સુર્યની દીશાઓ, ગૃહોના સંબંધો, ગૃહોના સંયોજોના વિચારો ચાલુ રહ્યા હતા—જે વિચારોએ દુન્યાના રીવાજોના મોટા તફાવત ઉપર ખુબ અગવાણ ફેંક્યું છે. અરબ ખગોળશાસ્ત્રીઓએ ખગોળશાસ્ત્રના દૃષ્ટિચારોની પરીપૂર્ણતા અને યોજના તરફ સુર્યના તડકા મારફત, અસંખ્ય જનોની ધડીઆળોથી વખત જોવાની કળા, યત્રો તથા લોલક યત્રોની શોધ માટે તેઓએ પોતાની જાંઘળી પર્યાંત કામ કર્યું હતું. આ બાબત અને ધડીઆળોના ઉપયોગ દાખલ કરવાને તેઓ પહેલાજ હતા.

પ્રયોગ વિદ્યામાં તેઓએ રસાયનશાસ્ત્રને ઉત્પન્ન કર્યું હતું. તેઓએ તેમની કેટલીક ધણી જરૂરી ચીજો—સલ્ફુરીક એસીડ, નાઇટ્રીક એસીડને શોધી કાઢ્યું હતું. તેઓ પહેલાજ જુદી જુદી જાતના રસાયનના અથો તથા દવાખાનાની શરૂઆત કરનાર અને તેમાં ધાતુની મેળવણીને સમાવેશ કરનાર હોવાથી તે વિદ્યાને વૈદીક પ્રયોગોમાં લાગુ પાડી હતી. યંત્ર વિદ્યામાં તેઓએ પડતા શરીરોના કાયદાઓને ફેસલો કર્યો હતો. ગુરૂવાકર્ષણ અને યંત્ર બળના સિદ્ધાંતોથી તેઓ અગ્રાન નહતા. સ્થિતી વિદ્યામાં તેઓએ શરીરના નિયમીત આકર્ષણના કોડોને પહેલો રચેલો હતો. શરીરને પાણીમાં તરવાના અને હુબવાના કાયદાઓ ઉપર અથો લખ્યા હતા. દર્શન વિદ્યામાં તેઓએ ગ્રીકના ખોટા તર્કને સુધાર્યો હતો જે “આંખ તરફથી કોરજ પસાર થઇ અને દેખાતી ચીજોને વળગે છે.” તેને બદલે “કોરજ ચીજોમાંથી આંખ તરફ પસાર થાય છે.” એમ સાખીત કર્યું હતું. તેઓએ રોશનીના આકાશ અને ત્રાંસા કોરજોના દેખાવને જાણેલાં હતાં. અલહઝન એ હવામાંથી રોશનીના કોરજોના વાંકા રસ્તાની મોટી શોધ કરી હતી, અને સાખીત કર્યું હતું કે આપને સુર્ય અને ચંદ્રને ઉગ્યા પહેલાં અને આશર્યા પછી જોઈ શકીએ છીએ.

આ ઇતીહાસ ઝંડપનું પરિણામ તે મહાન સુધારા, જેને ધણી ઉપયોગી મથકોમાં જગ્યા લીધી છે, તેમાં ખુલ્લી રીતે માણ્ય પડી આવે છે. ખેતીવાડી, તે જમીનને પાણી પાવવાની સરસ રીતોમાં, સુધારાની ચલતીમાં, પ્રાણીઓની યોજનામાં, જંગલી કાયદાઓના બદલે

વિચારવત કાયદાઓના મંત્રદ અને અંધારજીમાં, તેમજ ચોખ્ખાની ખેતી, ખાંડ અને કોરીના પ્રવસમાં દેખાડે છે. કારખાનાવાળાઓ, તે રેશમ, રૂ અને ઉનના હુન્નરો બહુ ફેલાવવામાં, ખાણો, મટોડીઓ અને જુદી જુદી જાતની ધાતુઓની ક્રિયાઓમાં અને ટોલેડો ચપ્પુ બનાવવામાં દેખાડે છે. સાહિત્યના અલકારી ગદ્યોમાં તેઓએ આનંદ લીધેલો હતો. તેઓ પાસે તેવા વિષયના વખાણવા લાયક નિબંધો હતા. જેમકે; માનસીક મોટાઇની અસ્થીરતા, અધર્મનું ફળ, ક્રીસ્તમતની ફેરવદલી, દુન્યાનું મુળ, તેની દસ્તી અને અંત વિગેરે. આપણા જમાનામાંઆપણે પોતેજ ઉપરિચિત કરેલા નવા વિચારો જ્યારે આપણે આ જુના પ્રથોમાંથી મળી આવે છે ત્યારે સહેજ અચંબા થઇ અને આપણી કહેવાતી મોટાઇ મોળી પડે છે. આમ આપણી ખીલાંવલી અને ઇસ્લામી ફેળવણી તેઓની નિશાળોમાં અપાતી હતી. આપણે હાલમાં જે ધાતુની વસ્તુઓ તથા જડ વસ્તુઓના વધારા કરવાને જે ચોકવણી કરીએ છીએ તેના કરતા ખરેખર વધારે તેઓએ ઉપાડી લીધું હતું.

(ચ) ફાતેમી ખલીફાઓના વખતમાં અથવા આમરે ૨૩૦ વરસના આખા ઇજીપ્તના ઇમામી રાજ્યમાં અરબી ફેળવણી ક્રમવાર અને કોર્પોરેટ એવા રીતે આપવામાં આવતી કે ઇજીપ્તની જગલી પ્રજાએ તેને સાધારણ ભાષામાં ફેરવી નાખી હતી, અને હાલમાં ઇજીપ્તમાં દરેક ખેડૂતોની માતૃભાષા અરબી છે. ઇજીપ્તના કોષપણુ બળવાન રાજાઓએ ફેશની ભાષાને આમ પ્રેરપુરી ફેરવી શક્યા નહોતા અને આ ખુલ્લી રીતે ખુદાઇ ઇમામોનું રાજ્ય હોવાનું સાબીત કરે છે. (જુઓ નંબર ૪-૧૪ પુસ્તકો “૬”).

(છ) સૈયદ અમીરઅલી તેની “સ્પીરીટ ઓફ ઇમ્લામ” માં આ આત્મિક ગળ્ય-કતાઓને સંબોધીને નિચે પ્રમાણે લખે છે:—

“ઇજીપ્તનું ફેરો શહેર ફાતેમીઓ નિચે વિજ્ઞાનીઓ અને જુદી વિષયકોનું મથક થઇ પડ્યું હતું...ફુનિયાના દત્તિદાનમાં પહેલી વખત ધર્મગુરુપરાયણ અને એક દયુ સ્નાત્ય તત્ત્વજ્ઞાન સાથે મિત્રાચારી બાધી એટલુજ નહિ પણ જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનને આગળ લાવવા અને ખિલવવા પોતાથી બનતું કયું. સામ્રાજ્યનું પ્રત્યેક શહેર કળાકૌશલ્ય અને વિજ્ઞાનમાં એક બીજાની સરસાઈ કરતું. યુગના દુરના ભાગોમાંથી ઇસાઇઓ પણ કોલેજમાં શીખવાને આવતા. અલમોઇઝ (સ. અ.) અને તેના પહેલા ત્રણ હકીમો ૧૧૪-૧૫-૧૬માં ઇમામો) ના ગળ્યના વખતમાં ઇમામોના ખાસે ખ્યારવંત આશના હેઠળ હુન્નરો અને વિદ્યાઓ પથરાયેલી હતી. મીસરમાં અલમોઇઝ ન્યાયીત મદદ વિદ્યાલય (વિજ્ઞાનશાળા) દાસ્તહીકમતના અભ્યાસીઓએ એકન અગાઉ Bacon's ideal with a fact. (એકનસ આદીઅલ વીથ એ ફેક્ટ) ઉપર વિચાર અને ચર્ચા ચલાવી હતી.....”

(જ) ૧૪મા ઇમામ મોહાના મોઇઝ ખીલ્લાહ. (ઇ. સ. ૯૨૫-૯૭૫ ડી. સ. ૩૪૧-૩૬૫) ડો. પ્રાઉન આ ઇમામને સંબોધીને નિચે પ્રમાણે લખે છે:—

“ફાતેમી ગળ્યમાં જ્ઞ કે બગાડારના કામો (તે કાળમાં સહેજ એવા) કોઇક વખત થતા જતાં તે ઉદાર અને ન્યાયી હતા અને ફેળવણી ઉત્તેજક હતા.” ગુયાડ લખે છે:—

“હસમાધલી” સીદ્ધાંતે ફેરોની યુનીવર્સીટીઓમાં બહેરી શીખડાવવામાં આવના અને ટોળે ટોળા બહુ પ્રખ્યાત પામેલા વિદ્વાનોના ભાષણો સાંભળવાને ભેગા થતા હતા. હસમાધલી પંથનો એ ખાસ કાયદો હતો કે માણસને દલીલ અને ચીઠાશથી વટલાવવા બેઠકે. બીજા ધર્મો તરફ અત્યંત ઉદારતા અને મહિવનુતા બતાવવામાં આવતી. મોઢઝ બીલાહએ તેના રાજ્યના વિદ્વાનો સાથે ખુદશીરીને વાદ વીવાદ કરવાની હમાયોને છુટ આપી હતી. તે અગાઉ બીજા મતપથીઓ તરફ આટલી ઉદારતા કદી બતાવવામાં આવી નહોતી. સીરીવમ, જે ઉમુમનાયનનો પ્રખ્યાત ધર્મરક્ષક હતો, તેને આ છુટને કામમાં લીધી હતી. મોઢઝ પોતાના ખગ્ગનાના ફેડમાંથી ફમટનમાં પાયમાલ થએલા સેન્ટ મરક્યુરમના દેવળને પાછુ બધાવી આપ્યુ હતું, જ્યાં હમાયોને અગાઉ કદી પહુ પાછા આવવાની ગ્લ મલી હતી નહિ. આ અટકાવવાને ફેટલાક ગાંડા મુમલમાનોએ કોશીય કાપી. જે દીવસે પાયો ખોડવામાં આવ્યો તે દીવસે એક શેખ ખોદલા પાયતી અંદર જઈ સોગદ ખાધ કે પાછુ દેવળ બાંધવા દેવા કરતા તે મગવાને પમંદ કરે છે. મોઢઝને શું થઇ ગયું હતુ તેના વિષે ચેતવવામાં આવ્યો હતો, છતા કબત તેની છદ્મી પેટીઅંચ ઇફેમના દાખલાથી બચાવવા આ માણસને પથ્થર નિચે દાખી દેવાનો હુકમ આપ્યો હતો. ઇજીતમા હસમાધલી કાયદાનુ તેના આખવટપણ્યામાં પોષણ થયું હોત તો તે મુમલીમ દુન્યામાં ફેળવાએલાઓમાં ફેવજ જાત. આ મતનં ઉપદેશનું કળ અને ગભીર કેન્બદલી જરૂર આ પથમા લેવાની હતી.” (બુઓ “લીટરી હીટ્રી ઓફ પર્સીયા” પાને ૩૩૯-૩૪૦ ડો. બ્રાઉન)

(૩) ૧૫મા હમામ મોલાના અઝીઝ બીલાહ. (દી. મ. ૩૬૫-૩૮૬.)

મોલાના અઝીઝબીલાહ, ૧૫મા હમામે ફેરોમાં “જમએ અઝહર” યુદ્ધિગમીટીનો પાયો નાખ્યો હતો. તેને સારીરીને ચલાવવા માટે પંમાની એડી ગોઠવણ કરી હતી કે તેના વખતમાં ૧૦૦૦ (દશ હજાર) વિદ્યાર્થીઓ મુકત રહેવા તથા ખાવા સાથે અગમી ફેળવાળી “જમએ અઝહર”માં લેતા હતા. દાલમા પાણુ ૬૦૦ વરમની કુદગતી છુડી ઉચલપાચલ, ગળઓ તથા રાજ્યવશની બદલી થવા છતાં આ જુની યુનીવર્સીટી. અથવા દુન્યાની ફોલેજમા ૧૦૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓના દક્તર ઉપગ નામે છે, અને મનાએખો, વિદ્વાનો તથા મુતવલીઓ (ટ્રીટીઓ)ની તેજ ભાવિક કાયદા પ્રમાણે ડીપ છે, જે અઝીઝ બીલાહથી ઉતરી આવેલ હજુ પહુ હસમાધલી આત્મિક મદદા તથા તેની શોધ કરનારની પવિત્ર ચાંદ માટે સંગ્રહી ગાખવામાં આવેલ છે.

(૪) ૧૬મા હમામ હાકીમ બીલાહ (હી. સ. ૩૮૬-૪૧૧.)

તેઓ હસલામના ઉપદેશને બળવવાને વધુ શક્તિવાન થયા હતા. અંગ્રેજ પ્રથકારે કહે છે કે અલહાકીમને તેની ઇજીપ્ત તથા બીજી આફ્રીકાની ગ્લયત ખરો અવતાર તથા

* ૧૪મા હમામના વખતમા ફેરોની અંદર પ્રખ્યાત મસજીદ બધાવવામાં આવી હતી. તેના નામ ઉપરથી તેનું નામ “મસજીદે મોહમ્મદ” ગાખ્યુ છે, જે હાલમા પહુ ફેરોની પ્રખ્યાત જગ્યાઓમાંની એક છે. (બુઓ પાને ૬ A.)

ખુદાઈ અવતાર નરીકે માનતી હતી. હજુ પણ સીરીયામાં એક મુખ્ય પંથ ડરૂઝીઝ છે, જેઓ માને છે કે ખરેખર દ્વાકીમ બીલ્લાહનો ખુદાઈ અવતાર હતો, અને ફરી તેઓ જાહેર થશે. ડરૂઝીઝ, જેઓ સીરીયામાં ઉછેરેલી અને અમુખ્ય છે, તેઓ દ્વાકીમ બીલ્લાહની પાછા જાહેર થવાની ધણીજ આતુરતાથી ગદ્ ગદ્ રહ્યા છે. (જુઓ 'રીલીજયન-ડી-ડરૂઝીઝ.' વોલ્યુમ ૧૬) પાને ૧૪૮-૧૬૩. કતાં ડીમાસી.)

(૬) ૧૮મા ઇમામ મોલાના મુસ્તનસીઝ બીલ્લાહ (હી. સ. ૪૨૭-૪૮૭.)

નાસીઝી ખુશગે, જે આપણા વખતની ૧૧મી સદીના વચ્ચમાં તથા ફાનેમી ખલીફ (૧૮મા ઇમામ) અલમુસ્તનસીઝ બીલ્લાહના વખત દરમિયાન ફેરામાં હતો, તેને સરમંદરીને ચિત્ર આપેલું છે.....“દરૂઝને” તે કહે છે. “સુલતાન (ઇમામ)માં પુરી ખાતરી હતી, તથા જાસુમે કે સીપાઇઓની બીકમાં કોઇ પણ ગહેનો નહિ. કોઇને પણ દુઃખ દેશે નહિ તથા કોઇની પણ સંસ્થા લેશે નહિ એવી સુલતાન ઉપર ખાતરી હતી. મેં ખાતરી માણસોની દોષત જોઇ કે જેનું હું ઇરાનના લોકો પાસે બયાન કરું અથવા વર્ણન લખુ તો ઇરાનના મારા વિશ્વાસપાત્ર લખાણને કદી પણ કબુલ કરે નહિ. હું તેઓની દોષતની ૨૬ કે પુરં વર્ણન કદી પણ કરી શકું નહિ. મેં ત્યાં એવી જગ્યાઓ જોઇ કે મેં કોઇ પણ જગ્યાએ એવી મીલકત જોઇ હતી નહિ. મેં ત્યાં એક ઇમામને જોયો કે જે ઇજ્તિહાદમાં મોટા પૈમાનર હતો. તેથી એમ કહેવાનું હતું કે તેના વડાણો, તેની દોષત અને તેની મીલકતોની ગણતરી હદયહારની હતી. તેને બતાવવાનો મારો મુજ હેતુ એ છે કે એક વરસ નાઇલ નદીમાં પાણી ઓછું આવ્યું અને અનાજ મોટું થયું. સુલતાન (મુસ્તનસીઝ બીલ્લાહ)ના વઝીરે તેને બોલાવ્યો અને કહ્યું:—“વરસ સાડું નથી અને સુલતાનનું હૃદય તેની રખત માટે ગંભીર વીમારમાં પડ્યું છે. હવે તમે કેટલું અનાજ કીમતથી અથવા ઉછીનું પુરું પાડશો?” ઇમામએ જવાબ આપ્યો: “માથાળું સુલતાન અને વઝીરના નસીબને આશીર્વાદ છે, મારી પાસે એટલું અનાજ મંત્રહ કીપેલું છે કે હું આખા ઇજ્તિહાદને છ વરસ માટે અનાજ પુરું પાડી શકીશ.” હવે આ વખતે ઇજ્તિહાદની ગણતરી હદયહાર, નિસ્તપુરથી પાંચ ગણી હતી. ટુંકમાં દેશની સ્થિતિની હકીકત બાબત એકદમ સમજ જશે કે એટલો અનાજનો જથ્થો રાખવાને શુ પુરકળ દોષત હશે! અને શું મીલકતનું રક્ષણ? શુ મોટા પૈમાદારો? ખરેખર જો આવા સરસ રાજ્યમાં દરેક ધીન મેળવી શકે તો માણસો આનંદ બોગવે તથા તેની રખત કોઇ પણ ધીન છુપી કે છાની રાખતી નહતી.” (જુઓ પાને ૪૦૦ ‘લીટરરી હિસ્ટ્રી ઓફ પર્સીયા’ ડી. બાઉન.)

ધસમાઈલીઓના ભાગલાઓ.

ઇરાનાઅશરીયા, ડરૂઝીઝ, (જુઓ પારા ૯૭.) મુસ્તાઅલવીયા, નિઝારીયા અને ખોજ.

શીયા વોહરાઓના જુદા ભાગલાઓએ જણાવેલા ઇમામોની નેમનુકતી લગાઇઓમાં આરોપો મુકેલા છે.

૪. સ. ૭૬૩મા પમા ઇમામ જાફરનાદીકનાં મળ્યુ ઉપર એક બીબીથી જન્મેલા તેના બીજા દીકરા ઇસમાઇલને, પહેલા ઇમામ હસનના ખરા વશ હોવાથી, ઇમામ તરીકે સ્વીકારેલા હતા. ઇસમાઇલ મસ્તુ (જુપા) હતા, અને બમગમાં બીજા અબ્બાસી ખલીફા મનસુગની મતાવજીની બીકથી જુપા હતા. તેઓ એક વગ્ન પછી ૪૫ વગ્નના તેના દીકરા મહમદને તેના વાગ્ન (ઇમામ) તરીકે સુધી મરણ પામ્યા.

કેટલાક શીયાઓએ ઇમામઇલની મદીનામાં ગેરદાજરીનો લાભ લઈ જાફરનાદીકના નાના અને છેલ્લા ૨૨ વગ્નના મુમા કાઝીમને ઇમામ તરીકે કબુલી લીધા. મુમા કાઝીમના માનનાગઓએ ઇમાનના બવાહી અમીરોની તકથી મોટી મદદ મેળવી. પછી તેઓના છેલ્લા અને ૧૨મા ઇમામ બગદાદની નઝદીક સીરીયાની શુક્રામાં જુપા થયા અને ઇમાન અસરીયા કે બાગ ઇમામયાની મળ્યુત કામ બની, જે હજુ પણ ઇરાનમાં મળ્યુત છે.

૭મા ઇમામ મહમદના માનનાગઓએ ઇમામઇલીઓના નામ નિચે મુજબ જુલો ભાગ ચાલુ કર્યો તથા જે દાખલોએ પોતાનું કામ જાફરનાદીકની હાંદગીમાં ચાલુ કર્યું હતુ તેઓ માગકત ઇમામઇલી હેતુને બહુ ફેલાવ્યો.

તેઓ ઇજ્ઞાનમાં મોટી મતામાં જાગ્યા અને મુસ્તનસીર બીલ્લાહ (૧૮મા ઇમામ)ના મરણ ઉપર સુટબીમાં કળ્યો થયો ત્યાં સુધી તેઓ એકજ સપમાં રહ્યા. (ઇ. મ. ૧૦૬૪) મુસ્તનસીના બીજા દીકરા મુસ્તાઅલીની તેના હકદાર તરીકે સુટબી થઇ હતી, પણ નીઝાર, જે મોટો દીકરો હતો અને જે નાલાયક જાહેર હતો, તેને સુટબીમાં વાઘો ઉઠાવ્યો. છેડે મળ્યુત પક્ષ મુન્તાઅલ્લીયા ફતેહમદ થયો અને નિઝારને માનનાગ નિઝારીયા દાર્યા. નિઝારીયાઓએ ૨૦મા ઇમામ અમીર બીલ્લાહના પુત્રની ખગાય મલાહ કરી અને તેઓએ છેલ્લા જાહેર ઇમામ તૈયબ (૨૧મા ઇમામ)થી હારીઝ બીલ્લાહને નીમકદગમ બનાવવાને ઉશકર્યો. આર્વા ગતે ફતેમી વશનો ઇજ્ઞાનમાં અત આવ્યો નિઝારીયાઓએ હમન બીન સબ્યાહ નીચે ઇરાનમાં મળ્યુત પક્ષ ચાલુ કર્યો. (ઇ. મ. ૧૦૭૨-૧૦૮૪) હમન બીન સબ્યાહ અને તેના વશનોએ ઇરાનમાં ખામોશીની રાજ્યમાં ઇસમાઇલી હેતુને એવા સ્વભાવથી ચાલુ કર્યો કે ફતેમીઓમાંથી તેઓએ ઇમામનને પોતાનામાં ફેરવી લઇ ગયા. ઇ. મ. ૧૧૬૩માં તેઓના પહેલા ધર્મગુઝ મઝુઝ-એ-નુઝ હિન્દુસ્થાનમાં આવ્યા અને જેઓ ઇમામ તથા હિન્દુધર્મમાં સેળમેળ થઇ ગયા હતા, તેઓને ધર્મ ઉપદેશ કરવા લાગ્યા. હાલમાં બોમ્બેમાં મર આગાખાન નીચે શીયા નિઝારીયા કહેવાય છે. (જુઓ બયાન મોટે પાને ૩૩૬. ઓમ્મે ગ્રેમીટીયર વોલ્યુમ ૧૨, ૧.)

હિન્દુસ્થાનમાં ઇસમાઇલી દાવન અથવા પ્રોપાગાન્ડા.

મેસમે બહાગના કતો જીલ્લદ ડહના પાને ૨૪મે કહે છે કે ૧૧મા ઇમામ મેહદી બીલ્લાહના રાજ્ય પહેલાં આસરે ઇ. સ. ૮૮૦ કે આસરે હી. સ. ૨૭૦માં દાઇ અબ્દુલ ખાસીમે હાઇસમને સિંધ તરફ મોકલ્યો હતો અને તેને ત્યાં પંથ ચાલ કર્યો હતો કમનમીએ

સિંધ પ્રાંતમાં, જ્યાં આશરે ૨૦૦ વરસ પહેલાં મુસલમાન ચઢાઈ કરનાર મહમદ બીન કાસમે તૈયારી કરી હતી, ત્યાં આ દાઇમમના ઉપદેશની હકીકત આપણે જુઓ યાદ છે. જેની રીતે મહમદ બીન કાસમે હિન્દુસ્થાનની મુસલમાન કતેહ માટે બી રાખનાર હતો તેમ આ દાઇમમ પણ એકમદ અને અબદુલ્લાદના ઇસમાઇલી હેતુની કતેહનું બી તાવનાર હતો.

ગમે તેમ હો પણ જ્યારે ઝેલ્લા ફાતેમી ખલીફાઓ આપમની ધાર્મિક લડાઇઓમાં મશગુલ હતા અને શાન્ત નહોતા, ત્યારે તેઓના દાઇઓ દમ્બેશ કરતાં યમનમાં વધારે ફતેહમંદ હતા. મહમદ બીન અલી સુલેહીએ આપા યમનને ફતેહ કર્યું. (૪૫૩-૪૫૬ હી. સ.) અને ફાતેમી ખલીફાઓના અંત પછી પણ આ દાઇઓના વારસોને જાહેરમાં ઇસમાઇલી પંથનો ઉપદેશ કરવાની છુટ આપી હતી. યમનનો મલાકા ઇબ્રાહીમ બહુ દુર દોવાથી તેઓએ યમનના કામે વચ્ચે અને ઇસમાઇલી પંથના જાહેરી ઉપદેશ વચ્ચે લાથ નાખવાનું કીમતી વિચાર્યું નહિ. પહેલા ખામ ધર્મ ઉપદેશક નુર-મદગુઝના હિન્દુસ્થાનમાં આવવા પહેલાં અને મુસ્તનસીર બીલ્લાહ (૧૮મા ઇમામ)ના મરણ પહેલાં પણ એ દાઇઓ (એકમદ અને અબદુલ્લાહ)ને મુસ્તનસીર બીલ્લાહના યમનના દાઇએ આશરે ઇ. સ. ૧૦૬૭મા મોકલ્યા હતા. તેઓ ખંબાનમાં આવી ઉતર્યા. કહેવાય છે કે અબદુલ્લા, જે ધણજાળ આલીમ હતા, તેઓ થોડા દિવસ માથુસોને શીખડાવવા માટે ખંબાનમાં રહ્યા. કેટલીક વાતો તેના પહેલા ધર્મગુરુઓની ફતેહ માટે કહેવામાં આવે છે. એક વાત પ્રમાણે તેને એક ખેડૂતના દોલને તેના સુકા કુવાને પાણીથી ભરી આપતા જીત્યું હતું. બીજી વાત પ્રમાણે ખંબાતના એક મંદીરમાં લટકતી અક્કર લોહના દાથીને જમીન ઉપર ફેંકી પાડતા કેટલાક પુત્રીઓ ના મન જીપર જીત મેળવી હતી.....તે પછી કહેવાય છે કે તે વખતની ગુજરાતની રાજ્ય-ધાની શહેર અનબીલવાડ પાટણ તરફ આ ધર્મગુરુએ મુસાફરી કરી. શહેરમાં વાત ફેલાઈ કે ગજ સીધરાજ જયમીહંદ તે મુસાફરને જાણે બહોળા આતુર છે. (ઇ. સ. ૧૦૬૩-૧૧૪૩.) તેના મુખ્ય શહેરની અંદર લઇ આવવા માટે એક લશ્કરની ટુકડીને મોકલી. તે મુસાફરને આગ વચ્ચે વેગાઓલા બંધ લશ્કર પાછું ફેર્યું. તે પછી રાજા પોતે ત્યાં ગયો. મુસાફરના તાપામાં આગ હોવાથી આગ ખુલ્લી થઇ અને ગજ તે પછી પસાર થયો. અચચ્ચામાં ગરકાવ થઇ રાજાએ નવી માન્યતા જીતી માન્યતા કરતાં સારી છે, તે સાબીત કરવાને માટે એક વધુ મેઆજજા બનાવવા કહ્યું. તેની ઇચ્છા કબુલ કરવામાં આવી અને તેની એક પવિત્ર મુર્તિએ જાહેર કર્યું કે અરબોનો સાચા ધર્મ હતો. આ શબ્દ સાંભળતાજ તે હિન્દુ રાજા તથા તેની રાખત સરખી પણ અજબબીમાં ચક્રીત થઇ અને નવા ધર્મને સ્વીકારી લીધો. ત્રીજી વાત એ છે કે જ્યારે અબદુલ્લા ખંબાતમાં ઉતર્યા ત્યારે ગુજરાતીઓ ઇસલામથી અણગમણ હતા. એક હિન્દુ પુત્રની મુખ્ય ધર્મને કાર્યવાહક હતા. આ પુત્રનીને અને તેના શાગીર્હોને ભેગા કરવાને આ મુલ્કની ખુલ્લી પ્રતિપક્ષના બચવાળી અને અશક્ત હતી તેની હુસ્પારીએ પુત્રનીનું તરત પ્યાન ખેંચ્યું ફેશની લાપા ઉપર કાણુ મેળવ્યા પછી તેને પુત્રનીઓની પવિત્ર કીતાબોનો અધ્યાસ કર્યો અને તે (પુત્રની)ના મન ઉપર એવી અસર પાડી કે તેને તેનો ધર્મ બદલાવ્યો છે. છેવટે પુત્રનીના શાગીર્હોએ નવા ધર્મને સ્વીકાર્યો અને તેના વજીરે પણ નવો ધર્મ સ્વીકાર્યો. આ વાત રાજાના કાને પહોંચી. રાજાએ તેના વજીરને

નમાઝ પઢતાં પઠડી પુછ્યું કે તે શું કરતો હતો? વજરે કહ્યું કે સાંપને જોતો હતો. શોષ કરતા ખુશામાં સાંપ નજરે પડ્યો. છેવટે રાત્રીએ પણ ધર્મ બાંધ્યો. જો કે તેને તે વાત તેની મગ્ન પથારી સુધી છુપી રાખી હતી તો પણ તેના શરીરને દાટવાનો હુકમ કર્યો હતો. (ઇ. સ. ૧૦૬૩-૧૧૪૩) જો કે સીધગજ જયસિંહ જાહેરમાં હિન્દુ તરીકે મગ્ન પામ્યા હતા તો પણ ધાર્મિક વાદવિવાદ, તેની મમતા અને ધીરજથી કામ કરવાના બળ માટે તેને પોતાના ધર્મને છોડી દઇ મુસ્લમાનો વાદવાના વડા ધર્મગુરુ ઉપર મુકેલુ હતું. સીધગજ જયસિંહના બંને વશજો કુમારપાલ (ઇ. સ. ૧૧૪૩-૧૧૭૪) તથા અજયપાલ (યાકુબ) (ઇ. સ. ૧૧૭૪-૧૧૭૭) તથા સીધગજ જયસિંહનો વડો જૈન શીક્ષક હેમાચાર્ય (તારમલ) વિષે એમ કહેવાતું કે જ્યારે મુસલીમ હીલચાલ ન હતી તે વખત ઇસ્લામ ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો એવો હુલ્લક ઉડ્યો હતો (રસમાળા પાને ૧૭૪-૩૪૪, પુર્વ હિન્દુસ્થાન પાને ૧૮૧ કર્તા બી. ટેડડ.)

ખ્યાતમાં આ બંને દાખ્યા અને તેઓના ધર્મમાં પહેલા આવનાર કુવાના માલીક તથા તેની ધણીયાળીના કુખ્યાઓ છે. તેને હિન્દુસ્થાનના વાહગ્યો માન આપે છે અને પ્રસંગોપાત જ્યારત વસ્તે જાય છે.

આ ધર્મમાં આવનારની મંખ્યા દોવસે દોવસ વધતી ગઇ અને અદીસો વરસમાં પાને ઇ. મ. ૧૧૩૦થી ઇ. સ. ૧૩૮૦ સુધીના યુગરાતના ઇતિહાસમાં ઇમમાઇલી વિઝહનુ જુજ બયાન છે. હિન્દુસ્થાનના જે શહેરો અને પ્રંથોમાં ઇસમાઇલી ધર્મ ફેલાયેલો છે ત્યાં યમનના મસ્તુ- (હુપા) ઇમમાના દાઇઆ પોતાના નાયબોને મોકલતા. આ નાયબો યમનના દાઇઓ માટે જકાત ઉધગવના અને જેઓ યમન, ઇરાન તથા સીનીયામાં તેઓના પથનો ઉપદેશ કરતા, તેઓના કરતાં વધુ સ્વતંત્રીને ઇમમાઇલી ધર્મના ઉપદેશ કરતા.

જ્યારે મુઝફ્ફરશાદની સત્તા યુગરાતમાં સ્થપાઇ ત્યારે તેને શીયા ઇસમાઇલી પથના ફેલાવા તગ્ફ ફૂર અને અદેખાઇની નજરે જોવા લાગ્યાં, કારણ કે તે તગ્નનો રજપુત સુન્નિ ધર્મમાં આવેલા હતા. તેને સુન્નિ ધર્મનો ઉપદેશ કરવામાં દીલાનજની મદદ કરી અને શીયા ઇસમાઇલીઓ અને વાદરાઓને તાબે કરી, તેઓ ઉપર જુલમ યુગની સુન્નિધર્મને બળાકાળે કબુલ કરાવ્યો. (ઇ. મ. ૧૩૬૦-૧૪૧૩.)

વાહગ્યોની મુખ્ય સત્તાવળીના વખત દરમિયાન મુગલ શહેનશાહત અને બીજા દુરામલી મુસલમાન રાજાઓના રાજ્યો યુગરાતના રાજા એહમદ (ઇ. મ. ૧૪૧૧-૧૪૪૩) ના દીકરા મુઝફ્ફરશાહ અને મદમુદ બીજા (ઇ. સ. ૧૫૨૬-૧૫૫૪) ના હાથમાં હતા. દરેક મુલ્કમાં અને દાઇના નાયબોએ અમુક સુન્ની કુટુંબને પોતાના બચાવ માટે (તકીયા મીસલ) જોયા કે જેઓએ મોટા દાવા કરેલા હતા. દિલ્હીના ઉગર શહેનશાહત નિચે પણ યુગરાતના વાહગ્યો ગુપ્ત મુશકેલીઓમાં ઢંકાયેલા હતા અને કમજોર ખુલીઓના દાથેથી ઘણા જુલમો સહન કરતા હતા; એટલે સુધિ તાબેનાર નાયબો જાહેર સત્તાથી ઘેરા લાવતા હતા. ઔરંગ-

એવના વખતમાં તેના એક સુદ્ધોક સુખેદારે વોદગના વડાધર્મચુર તે ડરમા દાઇ સૈયદના કુતણુદીને સુખિ ધર્મ ન રીકરવાથી ખુન કરી મારી નાખ્યા હતા. (હી. સ. ૧૦૫૪-૧૦૫૬.)

તેઓના દાઇઓ કે સૈયદના.

મને યમનમાં આ પથના મુળ મથક તરફ જવા દયો. જ્યારે કેરોમાં ૨૦મા ઇમામ મોલાના આમીર બાલ્લાહનું ખુન થયું ત્યારે તેના યમનના નાયબ દાઇ ઉસબકાગ યાહયા બીન લકમ પણુ દુરરતુલ મલેકાને કારોબાર સોંપી જતા મરણ પામ્યા. દુરરતુલ મલેકા એક વિદ્વાન બીબી હતાં અને ઇમામના દુજ્જતોમાના એક હતા. આ બીબીનો ઇસમાઇલી છૂપા પંથ સાથે સંબંધ હતો. તેણીએ બીકીસ-ઇસલામનો ઇલકાબ મેળવ્યો હતો. તેણીએ દાવતની રિયતીને દાઇના વખત કરતાં ચઢીઆતી રાખી હતી. ફાનેમી મથકના બુદા બુદા હોદ્દાઓ માટે ૧૨મા પારામાં હું કહીશ. તે નિચે પ્રમાણે છે:—

૧. દુજ્જતે લખલી. (વડા ધર્મચુર.)
૨. દુજ્જતેનાહારી. (નાના ધર્મચુર.)
૩. દાઇ ઉસબકાગ.
૪. દાઇ ઉલ મુતલક.

જ્યારે મોલાના દુરરતુલ મલેકા દુજ્જત હતાં ત્યારે તેણીના દાઇ ઉસબકાગ સૈયદના ખુતુબ અને તેણીના દાઇ ઉલમુતલક સૈયદ ઝુએબ હતા. પહેલો, બીજો અને ત્રીજો દરજ્જો ઇમામની દરબાર સાથે જોડાયેલો હતો, કે જે ઇમામ સાથે શુભ થયેલો હતો. એમ કહેવાય છે કે હી. સ. ૫૩૨માં મોલાના દુરતુલ મલેકાના મરણ ઉપર તેણીના દાઇ ઉલ મુતલક તરીકે યમનના પહેલા દાઇ સૈયદના ઝુએબ બીન મુસાને મુકતા ગયા, જેને ઇમામ તૈયબ મસ્તુર (હુપા) ના પ્રતિનીધી તરીકે કામ હતું. તેણે ઇસમાઇલી ઉપરશને યમન અને સિંધ સાથે દિ-દુસ્થાનમાં પકડી રાખ્યો. વોહગા ઇસમાઇલી પંથ પ્રમાણે નમના ખુદાઇ કાયદા (ઇમામના હાથરી હુકમ) થી દાઇના વારસો હકુમત કરી રહ્યા છે, પણ વારસો (બાપ પછી દીકરા) યા પ્રજની ચુટણીથી નહિ.* દાઇના મરણ ઉપર ઇમામથી સારો અને મહાન શાની પુરૂષને દાઇ તરફથી ચુટવામાં આવે છે, અને જે ઇમામની હાથરી સુચનાથી તેની ચુટણી પુરવાર થાય તો તેની નેમણુક વિશ્વાસુ મંડળની અંદર જાહેર થાય છે. આ નેમણુક કે ચુટણી છે જે “નસ” ના નામે મશહૂર છે. મોલાના ઝુએબથી આજસુધી ધાર્મિક હોદ્દાઓને ૫૦થી ઓછા દાઇઓ શકિતવાન થયા નથી. અને હાલના દાઇ સૈયદના તાહેર

*ચુટણીની આલાકી બાબત જે રીત મહણુ કરવામાં આવી છે તે માટે ફીએજન્ટ ગવરનર જનરલને સૈયદના નજમુદીને પોતાના જીવન વૃતાંતની યાદીનો કાગલ લખ્યો છે તે બુઓ, જે કાગળ આ બાબત સાથે સંબંધ ધરાવે છે. પુરવણી. “J”

સૈફુદ્દીન (ત. ઉ.)+ ૧૧મા દાઇ છે. જેમ હું અગાઉ કહી ચુક્યો છું તેમ દાવત કે ખસ-માઇલી ઉપદેશને ફેલાવો મોલાના જાફરસાદીક (સ. અ.) ના મરણ પહેલા ચાલુ થયો હતો. ૧૧મા ઇમામથી ૨૧માં ઇમામના રાજ્ય દરમ્યાન તેઓ ઇમામો અને તેના વડા-ધર્મગુરુ કે હુજ્જત મારફત હુકમથી કાર્ય કરતા હતા.

ઇજ્ઞાનમાં ફાતેમી વંશની પગતી પક્ષી અને ૨૧મા ઇમામના છુપી જવા પછી આ દાઇઓ સ્વતંત્રતાથી કામ કરવા લાગ્યા. આ દાઇઓને યમનના હલાકામાં પોતાના ઉપદેશ ફેલાવવાની સારી તક મળી હતી. અગત્યસ્થાનના આ ભાગની પાછા ફરવાની રીત બંધ થવાથી અને દોશતની જાહેરાતલાલીની ગેરહાજરીના લીધે તેને તેની પવિત્રતાનું રક્ષણ કપું એમ માનવામાં આવે છે કે ઇમામ તૈયબના હકદાર વારસ હજુ પશુ છુપી રહ્યા છે અને તેના ખરા પાક દાઇ (દાઇ ઉલ્લ હક) સાથે સંબંધ છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે ૧૬મા દાઇ ખદરીમ ઇમામુદ્દીનના વખત સુધી ઇમામનો દાઇ સાથે જુપો પત્ર વ્યવહાર હતો. (ઇ. સ. ૮૩૬-૮૭૨.) જે દાઇઓના નામો મેં નીચે આપેલા છે તે ફાતેમી ઇમામોના દાઇઓ હોવાનો દાંતો કરે છે, જેઓએ મીસરના ફાતેમી લોજના ગુપ્ત ભંડોનું અત્યાર સુધી રક્ષણ કપું છે. જેઓ વિષે કરી સેખ સાદકઅલી કહે છે :—

મુસ્તફાની આલ છે પીનહુતન સતરના દરમીયાન,

હિન્દમાં તેહના રહ્યું છે હકની દાવતનું નિશાન.

ઇમામો (તે પેગમ્બરના હકદાર વારસો) દુશ્મનોની ખીકથી છુપા છે અને વોહરાઓથી ગાન્યતા પ્રમાણે તેઓને ખરા ઉપદેશ ફક્ત તેઓના હિન્દુસ્થાનના દાઇઓ મારફત છે.

ઇસલામી દુન્યાના બીજા ભાગોમાં ફાતેમી મથકના ઉપદેશકો અગત્યથી કામ કરી રહ્યા છે. દાખલા તરીકે; સીરીયાના ડર્રીમ, હસન બીન સમ્યાદના શીદાઇઓ. પશુ એમ માનવામાં આવે છે કે તેઓને સીલસલા તુરી જઇ અને તેઓ શુભ થયેલા છે ઇરાન તથા તુર્કસ્થાનના દાઇઓ ઉપર ગુજરતા જુલુમનો લીધે ફાતેમી લોજના ગુપ્ત ભંડોનું રક્ષણ તેઓ કરી શક્યા નથી. આથી કરી વોહરાઓની માન્યતા એવી છે કે હિન્દમાં ખ્રીશ રાજ્યના અદલ ઇ-સારીપણા હેઠળ તેઓ એકલાજ મજકુર ભંડોનું રક્ષણ કરી શક્યા છે. અને છેલ્લી નવ સદી દરમીયાન ફાતેમી લોજના માયા રક્ષણાર તરીકે તેઓજ એકલા આવનાર ઇમામનો ઇસ્તક્યાલ કરી શકશે.

ઇસાઇઓ પ્રમાણે દાનવાલનું કહેવું છે કે ખસા (અ. સ.) ફરીથી સીરીયામાં જાહેર થશે; વોહરાઓ કહે છે કે તેઓના ૧૧મા ઇમામ મોલાના અત્યદુર લાઘીલ મેહંદી સતરના ૧૫૨ વરસ પછી સીરીયામાં જાહેર થવા હતા; ડર્રીઓની માન્યતા છે કે ૧૬મા ઇમામ હાજીમ બીલાહ ફરી સીરીયામાં જાહેર થશે; અને દાઉદી વોહરાઓ માને છે કે ૨૧મા ઇમામ મોલાના તૈયબના ખરા ખુદાઇ હકદાર વારસ, જેઓ હાલમાં તેઓના કીસમને

(ત. ઉ.)+ એટલે “તલવલ્લાહો ઉમરહું.” યાને “ખુદા તેની ઉમરને લાંબી કરજો.”

અલાવી રહ્યા છે અને જોએને તેઓના દાઢ્ય મારફત દર વરસે સેકડા રૂપિયા નઝરના* આપે છે, તેઓ એક દીવસ જાહેર થશે અને તેમના જાહેર થવા માટે હુમેશાં યાદગી કરે છે.

તેઓના ૫૧ દાઢ્યો નિચે પ્રમાણે છે:—

નેમણુ ક-મરણુ.

૧	સંયદના ઝુએય બીન મુમા (ક. રૂ.)	(હી. સ. ૫૩૨-૫૪૬.)
૨	„ ઇબ્રાહીમ બીન હમન અલહમીદ (ક. રૂ.)	(„ ૫૪૬-૫૫૭.)
૩	„ હાતીમ બીન ઇબ્રાહીમ અલહમીદ (ક. રૂ.)	(„ ૫૫૭-૫૬૬.)
૪	„ અલી બીન હાતીમ શમશુદદીન (ક. રૂ.)	(„ ૫૬૬-૬૦૫.)
૫	„ અલી બીન મોલાના મહમદ બીન વલીદ (ક. રૂ.)	(„ ૬૦૫-૬૧૬.)
૬	„ અલી બીન હનઝલા (ક. રૂ.)	(„ ૬૧૬-૬૨૬.)
૭	„ એહમદ બીન મુયારીક (ક. રૂ.)	(„ ૬૨૬-૬૨૭.)
૮	„ હુશેન બીન અલી બીન મહમદ બીન અલવલીદ (ક. રૂ.)	(„ ૬૨૭-૬૬૭.)
૯	„ અલી બીન હુશેન બીન અલી (ક. રૂ.)	(„ ૬૬૭-૬૮૨.)
૧૦	„ અલી બીન હુશેન બીન હનઝલા (ક. રૂ.)	(„ ૬૮૨-૬૮૬.)
૧૧	„ ઇબ્રાહીમ બીન હુશેન બીન અલી બીન મહમદ (ક. રૂ.)	(„ ૬૮૬-૭૨૮.)
૧૨	„ મહમદ બીન હાતીમ બીન હુશેન (ક. રૂ.)	(„ ૭૨૮-૭૨૯.)
૧૩	„ અલી શમશુદદીન બીન ઇબ્રાહીમ (રજા દીકરા) (ક. રૂ.)	(„ ૭૨૯-૭૪૬.)
૧૪	„ અબ્દુલ મુતલીબ નજમુદદીન બીન મહમદ (ક. રૂ.)	(„ ૭૪૬-૭૫૫.)
૧૫	„ અબ્બાસ બીન મહમદ બીન હાતીમ (ક. રૂ.)	(„ ૭૫૫-૭૭૬.)
૧૬	„ અબ્દુલ્લા ફાઈદદીન બીન અલી (૧લા દીકરા) (ક. રૂ.)	(„ ૭૭૬-૮૦૮.)
૧૭	„ હસન બદરદીન બીન અબ્દુલ્લાહ (૧લા દીકરા) (ક. રૂ.)	(„ ૮૦૮-૮૨૧.)
૧૮	„ અલી શમશુદદીન બીન અબ્દુલ્લાહ (૩જા દીકરા) (ક. રૂ.)	(„ ૮૨૧-૮૩૨.)
૧૯	„ ઇદરીસ ઇમામુદદીન બીન હસન (૧લા દીકરા) (ક. રૂ.)	(„ ૮૩૨-૮૭૨.)
૨૦	„ હસન બદરદીન બીન ઇદરીસ ઇમામુદદીન (ક. રૂ.)	(„ ૮૭૨-૯૧૮.)
૨૧	„ હુશેન હુશામુદદીન બીન ઇદરીસ ઇમામુદદીન (ક. રૂ.)	(„ ૯૧૮-૯૩૩.)
૨૨	„ અલી શમશુદદીન બીન હુશેન (૨જા દીકરા) (ક. રૂ.)	(„ ૯૩૩-૧માસ.)
૨૩	„ મહમદ ઇમ્દદીન બીન હસન બદરદીન (ક. રૂ.)	(„ ૯૩૩-૯૪૨.)

* નઝર મુકામના વર્ણન માટે જુઓ પાના ૧૭મો.

+ (ક. રૂ.) એટલે “કુદસહુલાહો રહુકુ” યાને “હે ખુદા ! તેના રૂબને પવિત્ર કરજો.”

તેમજુદ-મરણ.

- ૨૪ સૈયદના મુશક નજમુદ્દીન બીન મુલેમાન (ક. ૩) (હી. મ. ૯૨૨-૯૭૪)
- ૨૫ ,, જલાલ શમશુદ્દીન બીન હમન (પમા દીકરા) (ક. ૩.) (,, ૯૭૪-૯૭૫.)
- ૨૬ ,, દાઉદજી બદરુદ્દીન બીન અબુઅસાહ (ક. ૩) (,, ૯૭૫-૯૮૬.)
- ૨૭ ,, દાઉદજી બદરુદ્દીન બીન કુતુબસાહ (બીજા દીકરા) (ક. ૩) (,, ૯૮૬-૧૦૨૧.)
- ૨૮ ,, શેખ આદમ શરીયુદ્દીન બીન તૈયબસાહ (ક. ૩.) (,, ૧૦૨૧-૧૦૩૦.)
- ૨૯ ,, અબુતૈયબ અકીયુદ્દીન બીન દાઉદ કુતુબસાહ (ક. ૩) (,, ૧૦૩૦-૧૦૪૧.)
- ૩૦ ,, અલી શમસુદ્દીન બીન હુસેન બીન ઇન્દ્રીમ (ક. ૩.) (,, ૧૦૪૧-૧૦૪૨.)
- ૩૧ ,, કામમજી એનુદ્દીન બીન પીરખાન (ક. ૩) (,, ૧૦૪૩-૧૦૫૪)
- ૩૨ ,, કુતુબખાન કુતબુદ્દીન બીન દાઉદજી (ક. ૩) (,, ૧૦૫૪-૧૦૫૬)
- ૩૩ ,, પીરખાન શુખહુદ્દીન બીન એહમદજી (ક. ૩) (,, ૧૦૫૬-૧૦૬૫)
- ૩૪ ,, ઇસમાઇલજી બદરુદ્દીન બીન મુલવાગાજ (ક. ૩) (,, ૧૦૬૫-૧૦૮૫)
- ૩૫ ,, અબુ તૈયબ અકીયુદ્દીન બીન બદરુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૦૮૫-૧૧૧૦.)
- ૩૬ ,, મુખાલીમુદ્દીન બીન અકીયુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૧૧૦-૧૧૧૨.)
- ૩૭ ,, નુરમહમદ નુરુદ્દીન બીન કલીમુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૧૧૨-૧૧૩૦.)
- ૩૮ ,, ઇસમાઇલજી બદરુદ્દીન બીન શેખ આદમ (ક. ૩) (,, ૧૧૩૦-૧૧૫૦.)
- ૩૯ ,, ઇબ્રાહીમ વજીહુદ્દીન બીન અબુલ કાદર હકીમુદ્દીન (,, ૧૧૫૦-૧૧૬૮)
- ૪૦ ,, હપતુલ્લા મોઅયન ફીરુદ્દીન બીન વજીહુદ્દીન (ક. ૩.) (,, ૧૧૬૮-૧૧૮૩.)
- ૪૧ ,, અબુ તૈયબ અકીયુદ્દીન બીન બદરુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૧૮૩-૧૨૦૦.)
- ૪૨ ,, યુશક નજમુદ્દીન બીન અકીયુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૨૦૦-૧૨૧૩)
- ૪૩ ,, અબુઅલી શેખુદ્દીન બીન અકીયુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૨૧૩-૧૨૩૨.)
- ૪૪ ,, મહમદ ઇનુદ્દીન બીન શેખ જીવણજી (ક. ૩) (,, ૧૨૩૨-૧૨૪૬.)
- ૪૫ ,, તૈયબ એનુદ્દીન બીન શેખ જીવણજી (ક. ૩) (,, ૧૨૪૬-૧૨૫૨.)
- ૪૬ ,, મહમદ બદરુદ્દીન બીન શેખુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૨૫૨-૧૨૫૬.)
- ૪૭ ,, અબુલકાદર નજમુદ્દીન બીન તૈયબ એનુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૨૫૬-૧૩૦૭)
- ૪૮ ,, અબુલકાદર હુસેન હુશામુદ્દીન બીન તૈયબ એનુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૩૦૭-૧૩૦૭)
- ૪૯ ,, મહમદ શુરહાનુદ્દીન બીન નજમુદ્દીન (ક. ૩.) (,, ૧૩૦૭-૧૩૦૭.)
- ૫૦ ,, અબુલકાદર બદરુદ્દીન બીન હુશામુદ્દીન (ક. ૩) (,, ૧૩૨૩-૧૩૩૩.)
- ૫૧ ,, તાહર શેખુદ્દીન બીન મહમદ શુરહાનુદ્દીન (ત. ઉ.) હાલના વડા ધર્મચરિત્ર.

હી. સ. ૧૩૩૩મા દાવનની ગાદી ઉપર આગ્યા. (ઉમર વગમ ૪૦.)

❖ ૫૧ દાહઓની ઢુંક તવારીખ. ❖

પહેલા દાહથી ચાલીસમા દાહ સુધી યમનના હોરાઝ, હોઝ, હમદન, રીના અને હીસન વિગેરે; શહેરામાં હી સ. ૫૨૬ થી ૬૪૬ સુધી રહ્યા આ વખતે એડનમાં તુર્ક ફતેહના લીધે અને રાજદારી મુશકેલીઓના લીધે યમનના મસમાઇલીઓ ધર્મ માટે ઓછા અંદેખાં થયાં. (ઈ. સ. ૧૫૩૭.) હિન્દુસ્થાનમાં નાવખોની માટી ફતેહ જોતા અને ધાર્મિક જગતમાં વધારો થએલો જોતાં ગૌહરી સુલતાનના ત્રીજા દીકરા તે ૨૪મા દાહ સૈયદના યુશક નજમુદ્દીનને હિન્દુસ્થાન તરફ મોકલ્યા અને તેઓ સિંધપુર (સિંધ્યા પ્રદેશ)માં ફક્ત થોડા વખત માટે રહ્યા. ૨૫મા દાહથી ૩૩મા દાહનું મુખ્ય ધાર્મિક મથક અમદાવાદમાં હતું. (હી. સ. ૬૭૪-૧૦૬૫.) ૩૨મા દાહ સૈયદના કુતબુદ્દીનનું છુપું ખુન થયું તે પછી ૩૪મા દાહથી ૩૮મા દાહ સુધી મુખ્ય ધાર્મિક મથક જામનગરમાં ખસેડવામાં આવ્યું. ૩૯મા દાહ અને ૪૦મા દાહનું મુખ્ય ધાર્મિક મથક માલવા જિલ્લામાં ઉજ્જૈન શહેર હતું. (હી. સ. ૧૧૫૦-૧૧૬૩.) ૪૧મા દાહએ મુખ્ય ધાર્મિક મથક ભુવદાનપુર (સી. પી.)માં ફેરવ્યું. (હી. સ. ૧૧૬૩-૧૨૦૦) આ વડા ધર્મચુર્યોના મુખ્ય ધાર્મિક મથકોની ઠેકાણે ઠેકાણે બદલી થવાનું કારણ સુન્નિ મુસલમાન રાજ્યોના જુલમોને આભારી છે. આ જુલમના લીધે એક જગ્યોએથી બીજી સહિસલામત જગ્યોએ મથક બદલાવતા હતા. લગભગ બધા રચાનિકવાસી વોહરાઓને પોતાનો ધર્મ બદલાવવો પડ્યો. વેપાર અર્થે અદિથી તદ્દિ રખડતા થોડાક વેપારીઓ સીવાય વોહરા કેમમા બીજા કોઈ રહ્યું નહિ. છેવટે ખ્રિસ્તી રાજ્યના આગમનની સાથે જ જુલમનો અંત આવ્યો અને ઇ. સ. ૧૭૮૫માં વડા ધર્મચુર્યો સુરત જઈ વસ્યા. ૪૨મા દાહ સૈયદના યુસુફ નજમુદ્દીન ત્રીજાને તેના છુપા પંથનો ઉપદેશ આપવાની છુટ મળી, તેઓના ઘણા રખડનાર વેપારીઓની ખ્રિસ્તી રાજ્ય નીચે ચઢી થઈ અને વડા ધર્મચુર્યની ધાર્મિક જગતની આવક જુજ હજાર ઉપરથી લાખો રૂપીઆ ઉપર ગમ. દાવતનું મુગ અને તેના કાચદાઓ ખાત્ત જુઓ પારા ૧૧ અને પુરવણી “૬”ની કીતાબ નંબર ૧૫.

વાંધાઓને લીધે તેઓના ભાગલાઓ.

વડા ધર્મચુર્યોના હોદ્દાઓ ઉપર આવવા માટે પણ અંદરખાતેના કાવતરાં અને કુસંપો ખુબ થતા હતા. નીચેના થોડાક ભાગલાઓ પણ ૧૮મા, ૨૬મા, ૨૮મા, ૪૦મા અને ૪૯મા દાહના વખતમાં હિન્દુસ્થાનમાં થયા તે નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) જાફરચા—૧૮મા દાહ સૈયદના અલી બીન અખદુલ્લાહ (હી. સ. ૮૨૧-૮૩૨)ના વખતમાં જાફર ધર્મચુર્યપણ શીખવાને યમનમાં ગયો હતો. ઇ. સ. ૧૪૯૪માં તેના પાછા ફરવા ઉપર જાફરે અમદાવાદના રચાનિક ધર્મચુર્ય સૈયદી હુસેનની જોઇતી રજ લીધા વગર

નમાઓ પદવાનું ચાલુ કર્યું અને ધર્મગુરૂ તરીકેનો મહાવરો ચાલુ કર્યો. આ માટે તેને કપડો આપવામાં આવ્યો અને મારી માગવાનું કહેવામાં આવ્યું. તેના માટે તેને ના પાડી અને વેગ લેવા માટે તે સુન્નિ થઈ ગયો અને પાટણ ચાલ્યો ગયો. ત્યાં સ્થાનિક સુન્નિ રાજાના આશય હેઠળ સુન્નિ ધર્મના ઓધ કરવા લાગ્યો. તેને મોટી મંજૂરમાં વાહગાઓને સુન્નિ ધર્મમાં ફેરવ્યા આ ગાંધરનું છુટાપણું ઇસમાઈલી પંથને ધણી મોટી આશ્ન હતી. અમદાવાદમાં મુઝફ્ફરશાહના વશજનને ઇમમાઈલી વાહગાઓને જીના સુન્ની ધર્મમાં લાવવાને આ ગાંધર મારફત મારી તક મળી. આ વખતે ઇમમાઈલીઓના ૮૦ ટકા છુટા પડ્યા.

(૨) સુલેમાન્યા—૨૦મા દાઇ મૈયદના દાઉદ બીન અબ્બાસાહે સુલેમાનને હિન્દુ-સ્થાનથી તેના નાયબ ધર્મગુરૂ તરીકે યમન મોકલ્યો હતો. દાઇએ તેમના મગજ પહેલા ૨૭મા દાઇ મૈયદના દાઉદ બીન કુતુબશાહને તેના વારસ તરીકે ઘટનીગીને નેમણું કરી ગયા. આ નેમણું કરી સુલેમાને અનાદુ કર્યો. તેને સૈયદના દાઉદ બીન અબ્બાસાહના કાળજીના જંગમી યમનમાં દાઇ હોવાનો દાંવા કર્યો. તેના દાવાને હિન્દુસ્થાનમાં ટેકા મળ્યો નહિ તો પછી થોડાક હિન્દુસ્થાનમાં અને બહુ મંજૂરમાં યમનમાં તેને વળગી રહેનારાઓને જોયા. હિન્દુસ્થાનમાં તેના માનનાગાઓ (સુલેમાન્યા) હાથના ટેન્વા ઉપર લેખાય એટલાજ છે. તેઓ આગળ વધેલા અને સુધેવેલા છે, જેવા કે બદરુદ્દીન તૈયમજીનું કુટુંબ મુગલમાં અને હૈદરી કુટુંબ દ્રાવિડમાં છે. સૈયદના દાઉદ બીન કુતુબશાહને ૨૭મા દાઇ તરીકે માનના હાલમાં દાઉદી વાહગાઓ મરાદુર છે નેમ મામે બાબુએ સુલેમાન્યા છે

(૩) અલીયા—૨૮મા દાઇ સૈયદના શેખ આફમ મરીયુદ્દીન (હી. મ. ૧૦૨૧-૧૦૩૦)ને મોટો દાઉદો અલી બીન દલાલીમ હતો, જેને વડા ધર્મગુરૂ થવાની મોટી આરા ઝુપી હતી. પણ મૈયદના શેખ આફમ મરીયુદ્દીને તેને છોડી અને તેના વાગમ તરીકે સૈયદના તૈયમ એનુદ્દીનને ચુડી ગયા. અલીએ દાઇનો દાંવા કરી નવા ભાગ ચાલુ કર્યો. પણ જીજ માળુમે તેના દાવાની તરફેણમાં થયા અને મોટો ભાગ સૈયદના અબ્બાસાહના મરીયુદ્દીનને માનવા લાગ્યો. આ અલીયાઓ ફક્ત વડોદરામાં રહે છે અને સુલેમાન્યા જેમ તેઓ દાઉદીઓ માથે પગળતા નથી, પણ જેવાવમાં તથા રીવાજમાં તેઓથી જીજ નથી. આ ભાગ ઇ. મ. ૧૬૨૪માં ગમ્યા હતા.

(૪) નંગાસીયા—આ ભાગ ઇ. મ. ૧૧૮૬માં અલીયા પચમથી ગમ્યો હતો. તેઓનો સ્થાપનાર અલીયાઓથી નાન બહાર કાઢેલા હતા, કારણ કે તેને અમુક મનભંડા હતા. જેમાંનો વધુ બહેર એ હતો કે જાનવરોનું મારા ખાતુ પાપ હતું. આ ઉપરાંત તેના માનનાગાઓ “નંગાસીયા કે ન-મારા-ખાના-” વાહગા તરીકે ઓળખાય છે. તેઓ અલીયા સાથે પરણે છે પરંતુ દાઉદીઓ માથે પગળતા નથી.

(૫) હેપતીયા—આ ભાગ ૪૦મા દાઇ સૈયદના મોઅયુદ્દીન (હી. સ. ૧૧૬૮-૧૧૯૩)ના વખતમાં ચાલુ થયા હતા. સૈયદી લુકમાનજી, જેને ત્રણ દાઇ ૩૮મા, ૩૯મા અને ૪૦માની દરવાર જેઓલી હતી, તેઓ વિદ્વતા માટે પ્રખ્યાત હતા. તેને સૈયદના મોઅયુદ્દીન

તરફથી “શમશી-ઓશમા-એ-નતિક”નો ઇલકાય આપવામાં આવ્યો હતો. તેનો એક વિદ્યાર્થી ઇસમાઈલ ખીન અબ્દુર રસુલ અને તેનો દીકરો હેપતુલ્લા વિદ્વાન હતા અને સૈયદી લુક-માનજીના પાંચ વિદ્યાર્થી હતા. હી. સ. ૧૧મી સદીમાં બંને બાપ અને દીકરાએ ડોળ ધાલ્યો કે તેઓના દાદા ઉલ મુનલક અબ્દુલ્લાહ ખીન હારીસ માગ્ન વખતના ઇમામ સાથે પત્ર વ્યવહાર છે. તેઓએ હુલ્લ ઊઠાવ્યું કે તેઓએ ઇમામને જાણાવ્યો હતો અને હેપતુલ્લાએ પોતાનો દાવો કરતાં કહ્યું કે તે વખતના ઇમામનો હુજ્જતે લઈલી (વડા ધર્મગુરૂ) ચૂંટાયો હતો. તેઓએ ઉજ્જેનમાં પોતાનો ઉપદેશ ચાલુ કર્યો, પણ તેઓને ટેકા આપનાર કોઈ મધ્ય નહિ. ખીજ બાજુએથી વોહરાઓ ખુબ જુલમ કરતા, જેઓ ઉજ્જેનના રાજ્ય દરબારમાં ઉચા દરજ્જાએ ઉપર હતા.

અમદાવાદથી લુખાવાડા સુધી જગ્યે-જગ્યે તેઓને ધર્મ જનુની વોહરાઓ તરફથી કાતીલ જુલમો પડતાં તેથી તે દેશમાં તથા ઉજ્જેનમાં તેઓનો ઉપદેશ આપવાથી તેઓ અટક્યા. જ્યારે તેઓ ઉજ્જેન પાછા ફર્યા ત્યારે સૈયદના મોઅય્યુદ્દીનના ધર્મચુસ્ત ફીદાઈઓથી હેપતુલ્લાનું નાક કાપી નાખવામાં આવ્યું. ગમે તેમ હેપતુલ્લાએ ધણીજ થોડા માનનારાઓને મેળવ્યા, પણ તેનો પંથ આખરી ઉપર ચઢ્યો નહિ. તેના માનનારાઓ હેપતીયા કહેવાય છે. તેઓ ઉજ્જેનમાં જુજ છે. તેઓ ખીજ વોહરાઓ સાથે મળતા કે પરજુતા નથી. (વધુ અને પુરા ખ્યાન માટે જુઓ પાને ૪૮૬-૫૧૬ મોસમે બદાર જીલ્લો)

ખુલ્લીરીને-ઉજ્જેનના ધર્મચુસ્ત જનુનીઓની ઘેલછાઈ માટે કજ્યાખોરોનું નાક કાપવાનું તેઓને વારમમાં થયેલું છે અને હાલમાં પણ તેઓએ એક વહેમી કજ્યાખોરોનું નાક કાપેલું છે, જે મહેદી બાગની મંડળીમાં બેઠાએલો હતો.

(૬) મહેદી બાગવાલાઓ—અશરે ઈ. સ. ૧૮૬૭ના વરમમાં ૪૯મા દાઇ સૈયદના મહમદ ખુરદાનુદ્દીનના વખતમાં હિન્દુસ્થાનના બધા ભાગોના વોહરાઓની મોટી મંખ્યાનું ખ્યાન મુબ્દના નાહના વેપારી અબ્દુલકુશેન જીરાજી તરફ નાગપુરમાં મેંચાયું હતું. તે સુંદર ચરિત્ર અને અદ્ભુત બુદ્ધિબળવાળો જવાન હતો. તેને હુલ્લ કહ્યું કે તેનો ઇમામ (તૈયબના હકકાર વારસ) સાથે સીચો પત્રવ્યવહાર હતો, અને ઇમામનો હુજ્જત એટલે દાઇથી પણ ઉચ્ચ દરજ્જાને ધરાવતો હતો. દાવતના કારોબારમાં અમુક કમનસીબ સંજોગોએ અબ્દુલ કુશેનના દાવાને ટેકા આપ્યો. આ વખતે પંથના થોડાક વિદ્વાન માજુસો (મશાએમો) એ ખુદાઇ કાયદાથી થતી દાઇની નેમણ્કની સીલસલામાં શક લાવ્યા અને માન્યું કે ૪૭મા દાઇ સૈયદના નજમુદ્દીનના વખતથી વગધર્મચુસ્તોએ તેનો ખુદાઇ કાયદો ગુમાવેલો હતો, અને આ ગોડવાયેલી ક્રામના દાઇઓ નાઝીમ કે વહીવટદાર હતા. આ શકનું ખર્ કરણ બનેલો બનાવ હતો કે સૈયદના નજમુદ્દીનથી અગાઉ થઇ ગયેલા સૈયદના મહમદ બદરુદ્દીન જુવાન વયમાં જાહેર જેરની અસરથી તેના વારસનું નામ જાહેર કરવાની કીયાની મુકદ્દર કરેલી તારીખના બે દિવસ અગાઉ અચાનક મરણ પામ્યા. (જુઓ મોસમે બદાર જીલ્લો ૩૭ પાને ૭૧૭.) સૈયદના બદરુદ્દીનના મરણ ઉપર તે વખતના આગેવાન

મશાએખો (વિદ્વાન માણસો) એ મંટળા (“હીઝ ફુલ ફાઇઝ.”)માં શેખ હમામુદ્દીન હેઠળ ૪૭મા દાઇ સૈયદના નજમુદ્દીન માટે તેની ઉચ્ચ કેળવણી; ઇશ્વરી નિષ્ઠા અને કા-ભાર અક્ષાવવાની શક્તિના કસુમ ખાઇ વફાદારીના સોગંદ લીધા હતા, અને તે પછી દાઇ તરીકે સૈયદના નજમુદ્દીનને જાહેર કીધા; જે પ્રમાણે કાર્ડિનલો પોપને સુટ છે. (જુઓ પોપ્યુલર એનસાઇક્લોપીડયા પાને ૧૧૦ વોલ્યુમ ૩જી.) આ પહેલીજ વખતે કામની સ્થિતીમાં ખાટો ધર્મ અને દાવનની કુદરતી અને ખુદાઇ રીતીના કાયદામાં અને બરોસામાં ઘટાડો થયો હતો. (જુઓ પાને ૫૧૯ મોસમે બહાર જલદ ત્રીજી.) હવે પ્રખ્યાત વોદરા કવી શેખ સાદકઅલીની દીવાનની જલદ બીજીમાં (હી. સ. ૧૨૩૩ની આગ્રતિ) પાને ૧૦૩ માં નીચે પ્રમાણે કહી છે:—

“દાઇ જુએખ પહેલા ને છે બદરુદ્દીન ખીતામ.”

દાઇ જુએખ નિયમમાં પહેલા હતા અને બદરુદ્દીન છેલ્લા હતા. આ કહીને ભવિષ્ય કથન માની લેવામાં આવ્યું હતું; કેમકે શેખ સાદકઅલી સૈયદના બદરુદ્દીનના પહેલા મરણ પામ્યા હતા, અને તેથી આ કહીને મોટું રૂપ આપવામાં આવ્યું હતું. પણ હું ધારું છું કે તે માત્ર છાપવાની ભુલને લઈને હશે અને પાછલની છપાએલી આગ્રતિમાં ઘટનો ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો.

હાલના સૈયદના તાહેર સૈકુદદીનને પણ આ બાબત લાગુ પડે છે તેથી નસકને થવાની શંકામાં નેએએ પોતાની પ્રખ્યાત કીતાબ “જુએ-નુરે-હકફેલ મોખીન.”માં પાને ૬૯ થી ૧૦૩ માં ઘણું કહેલું છે. તે કીતાબમાં આ વાત ખોટી છે એમ અસરકારક રીતે બતાવે છે.

ગમે તેમ હો પણ સૈયદના નજમુદ્દીન (હી. સ. ૧૨૫૬-૧૩૦૨) એ તેના ૪૬ વરસ ના લાંબા રાજ્યમાં તેના શકમંદ માનનારાઓ અને વિદ્વાન મશાએખોની મરજી ગણવાને શક્તિવાન થયા હતા. જુઓ સલાહ આપતા અને આગેવાન તરીકે વિચારે જાણવાતા હતા.

આ કમનસીબ રીતે મેળવેલી માદીને સૈયદના નજમુદ્દીને બહુ યુક્તિપુર્વક જાળવી રાખી. તેને મશાએખોની સંખ્યામાં કંઈપણ પરીક્ષા ગર એટલે વધારો કર્યો કે ને ફત્વો અને શેખનો ઇલકાબ વિદ્વાનો વચ્ચે તેની મુળ કિમત ખોઈ ગઈ. આ દરજ્જે સુરતમાં લાંબી અરથી કેળવણી લીધા પછી ઘણા થોડા માણસોને આપવામાં આવ્યો. (જુઓ પાગ ૧૪.) તે હવે ન જોઈતા બક્ષવામાં આવતો. તેમને સુરતના દરમને તોડી પાડવાના પગલા લીધા. વગવસીલાવાળા અને પૈસાદાર ગમે તેને તે શેખનો ઇલકાબ આપતા. દાખલા તરીકે સંખ્યાબંધ દૈક્ષતમદ વેપારીઓ અને જાહેસ જંગલીઓને કશીપણ તાલીમ લીધા વગરના-ઓને ફત્વો આપવામાં આવ્યા. હસનઅલી નામના એક માણસને કે જે સાધારણ કેન્સ-ટેબલમાંથી ચલકડાં ચલકડાં ડી. એસ. પી. થયો હતો, તેને શેખ બનાવવામાં આવ્યો હતો; જે કે તેને અરબીમાં અલીફ-મે પણ આવડતો નહોતો આવી રીતે આ પથની અતિમક અને આ ઉચ્ચ સાહિત્યની બક્ષેસ અવિવેકભરી હતી. આ યુક્તિનું ફળ લાઇકાજ હતું.

ઇમામુદ્દીનની સભામાં બાગ લીધેલા મશાએખોએ તથા તેઓના કુટુંબીઓના વિદ્વાન માણુ-સોએ પોતાની શક્તિને ગુમાવી બેઠાં અને જાહેલ મશાએખોના ટોળાં વચ્ચે તેમની કિંમત કુખી ગઈ. આવી રીતે ઉતાગી પાડનારાઓ અને કિંમતને કુખાવી દેનારાઓની યુક્તિ સફળ થઈ અને હી. સ. ૧૨૯૭માં “હીઝ-કુલ-ફત્વાએલ” ને ખોટી સાબીત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. (જુઓ મોસમે બહાર પાનું ૪૭૬ જીલ્લદ ત્રીજી) હી. સ. ૧૩૦૨માં સૈયદના નજમુદ્દીન ઇથાએ તેના મરણ ઉપર તેના બાઇને હકદાર વારસ તરીકે ચુટવાને શકિતવાન થયા, અને વગર અટકાવે તેનાજ કુટુંબમાં નેમણુંકની રીતે ઉતારી.

આ કાગજુથી તે વખતના વિદ્વાન મશાએખો વચ્ચે નાખુશી પે-૧ થઈ. એવું કહેવામાં આવે છે કે તેઓએ છુપે નવો બાગ કરવાની હિમ્મત કરી. મતલબ માટે થોડાક જીવાન મશાએખો પણ મેહદી ખાગની મંડળીમાં જોડાયા. થોડાક સાદસીક અને દૌલતમંદ વેપારીઓએ તેઓનો દાખલો અનુસર્યો. નાગપુરમાં મેહદીયાગ નામની જીદી સંસ્થા ચાલુ કરી. દુક અનુભવે આ પથના વિદ્વાન મજેખાએને દેખાડી આપ્યું કે અબદુલ કુશેન ખોટો દાવો કરનાર અને બહુ થોડા ઈદમનો માણુસ હતો. તેનો મુળ હેતુ ફુનિયાના નફા માટે દાવો કરી સભા સ્થાપવાનો હતો. વિદ્વાન મશાએખો તરતજ મેહદીયાગની મંડળીને છોડી ગયા, અને તે મંડળી યોજના ખરેખર દુન્યવી સાબીત થઈ. જીજ માણુસો આગળ વધવા માટે આ મંડળીને વળગી રહ્યા. તેઓના મઠમાં માનસીક કે છપું ઇદમ શીખડાવવામાં આવતું નથી. અબદુલ કુશેન તેના મરણ પછી તેના વારસ તરીકે ગુલામ-કુશેન (ખાનગહાદુકે એચ. એમ. મલક) ને નિમી ગયો, જે મહેદીયાગમાં રહેતા આસરે ૧૦૦ વોહરાઓ ઉપર નાગપુરમાં હુકુમત ચલાવે છે. તેઓ પોતાની એક જગ્યામાં રહે છે. ખીજા ધર્મચુરત વેહરાઓ માથે મલતા કે પરજીના નથી.

ઇસમાઇલી શીયાઓના દાઇઓ અને તેઓના

વડાધર્મગુરુઓ.

તેઓનું મુળ અને નેમણુંકના સિદ્ધાંતો.

આ મુખ્ય પથના વિચારો અને રીવાજોનું વધુ બયાન આપવા પહેલા તેઓના દાઇઓ વિષે થોડા વિચારો તથા તેઓના વડાધર્મગુરુઓના ખરા દરજ્જાઓ અને તેઓની જગ્યાની અસલ હકીકત આપવાની જરૂર છે.

દરેક બંધુને જાણવાની ઇચ્છા થશે કે ઇસમાઇલી ધર્મ પ્રમાણે દાઇ કેણુ છે? અંદરખાને તેનો અર્થ “એક જે બોલાવે છે.” એમ થાય છે. પવિત્ર કુરઆનની ૨૧ મી

સુરતની જગમશદુર ૧૪મી આયાતમાં તેની મુખ્ય ફરજને વણવેલી છે. x હીઠ હેલીનેસ સેયદના તાહેર સૈકુંદરીને લખેલી તેની જગમશદુર કીતાબ “ઝુએ-તુરે-હકકુલ મોખીન.” ના પાને ૩-૪ માં થતી રીતે કહેલું છે અને ટીકા કરેલી છે. (હી. સ. ૧૩૩૫ની આશૃતિ) જે શબ્દોમાં કહેતાં: “ઇસલામના યુલ્લા અને ફીયોસોફી (વિજ્ઞાન) ના નત્ર ઉપદેશથી ખુદાના ખરા રસ્તા તરફ લોકોને મોલાવે.” ફુર દેશમાં મોકલવાનો રીવાજ છઠામ ઇશરે-રસાદીક (સ. અ.) થી આ ધર્મગુરુઓએ ખીલવેલા હતા. (હી. સ. ૧૧૨-૧૪૮.) આ વખતે ઇસલામ આપ્પા એશીયા અને આફ્રિકામાં સિધુ નદીથી આટલાંટીક સમુદ્ર સુધી વિશાળ ફેલાએલો હતો. ઇસમાઇલીઓ પ્રમાણે ઇમામોની ફરજ એ જોવાની હતી કે આત્મિક કેળવણી સાથે ઇસલામના કાયદાઓ દુ-પની કે સંસારીક રાજ્યનિતી માથે જોડાએલા હતા કે નહિ ? ઇમામો પોને સંસારીક રાજ્યોના કોધાયમાન જીલ્લોના કારણજીન હતા, તેથી આ દાઇઓ છુપી રીતે ફાનેમી ધર્મના છુપા સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ કરતા હતા. તેઓ પશુ કેટલીક વખત ઉમિયા અને અબ્બાસી ખલીફાઓના જીલ્લોના કારણજીન થયા હતા. તેઓની પવિત્રતા અને આપ-મુકિત વખાણુનેપાત હતી.

ડોક્ટર આઇન “લીટરરી હીસ્ટરી ઓફ પર્સીયા.” પાને ૪૧૧ માં નિચે પ્રમાણે લખે છે કે; “સાધારણ રીતે દાઇ વેપારી યા ડોક્ટર યા એવા કેાઇ ધંધાદારીને વેશ ધારણ કરી જ્યાં પોતાને ઉપદેશનું કામ કરવું હોય ત્યાં આવી પહોંચનાં અને તેઓ પહેલું કામ એ કરતા કે આસપાસના પાડોશીઓ ઉપર પોતાની પવિત્ર અને સંખાવતી જીંદગીની છાપ પાડતા હતા અને પોતાનું કામ પાર પાડવા માટે તેઓ છુટે દાથે સંખાવત કરતા અને ધણો વખત જીંદગી કરવામાં રોકાયેલા રહેતા. કુદરતી રીતેજ આમ પવિત્ર જીંદગી ગુન-રવાથી દાઇઓની લોકો ઉપર ધણીજ અસર થતી. તેઓના વખાણુનારાઓનું ટોળું બેથું થઇ જતું. ખાસ કરીને યાન તુતજ જળવી શકે તેવા આસામીઓને આહે-રના આહેરતા દાઇઓ પોતાના સિદ્ધાંતો શીખડાવતા હતા. એ શીખવતી વખતે તેના શીખનારાઓમાં જીયાસા અને ઉલ્લટ ઉત્પન્ન કરી યાન સંપાદન કરવા માટે તલ-વલાટ ઉમેો કરતા અને શીખનારાઓના ઉપર પોને એક મહાન વિદ્વાન છે એવી અસરકારક રીતે વર્તતા હતા. ધર્મને છુપા બેદ તરીકે તે જણાવતા. ધર્મની જુદી જુદી કીયાઓ પાછળ જુદા જુદા બેદો રહેલા છે અને જ્યાં સુધી એ બધી ફરજના ગુપ્ત રહસ્યો જાણી ન શકાય, ત્યાં સુધી રોજ નમાઝ, હજ અને જકાતની ફરજને જળવવામાં કેઇ ધણું સવાળ્ય હાંસીક થતું નથી એમ કહેતા જયારે વધુ અને વધુ હજમ જાણવાને તેના સાંભળના-રાઓમાં તલવલાટ પેદા થતો ત્યારે આ બધી વાતોના બરોબર અધવચમાં દાઇઓ વાન પડતી મુકી રતા, અને કહેતા કે આવી ગુપ્ત વિદ્યા તો જેને ઇમામોના નામનો મીશાક આપ્યો હોય તેનેજ આપી શકાય; તે ઇમામ કે જે આ દુ-પા ઉપર અદલાહના ખાસ પ્રતિનીધી છે, ગુપ્ત વિદ્યાના જે એકેલાજ ખજાના છે અને જેઓ લાયક હોય તેનેજ ઇમામ એ વિદ્યા આપે છે. આ બધું કરવામાં તે દાઇઓની મુખ્ય નેમ તો ફકત સાંભળનારાઓને મીશાકમાં

લેવા એજ હતી, જે મીશાકે તેને કસમ ખાઈ આપ્યો હતો અને જેના પરીણામે વખતો વખત આ પંથમાં નવા જોડાનાર આસામીઓને પૈમાની લાક્ષણ દેવી પડતી હતી.

આ બધા છુપા ધર્મગુરૂઓ હતા, જેઓ ઉમર્યા અને અજાસી ખલીફાઓની સત્તાને જડ મુળથી ઉખેડી પાડતાં. આ બધા દાઇઓમાં સઉથી સારા અખી અબ્દુલ્લાહ અને અખીલ કાસીમ હતા. જેઓએ ઇસમાઇલી ધર્મના હેતુઓને એવી સરસરીતે આફ્રીકાના નહરૂત્તમાં વસ્તા કારમેથીઅન લોકોમાં ફેલાવ્યો કે જેથી ઇમામોએ નહરૂત્ત આફ્રીકામાં, ઇજીપ્ત, સીરીયા, હીજાઝ અને યમનમાં ખીલાફત રચાપવાને શક્તિવાન થયાં. ઇજીપ્તના ફાતેમી ખલીફાઓની પડતીના વખત (હી. સ. ૫૨૬) તેઓના યમન હવાકાના દાઇઓ પાસે યમન, સિન્ધ અને હિન્દના બીજા ભાગોમાં ઇમામોની ગેનહાજરીમાં છુપા ઇફ્તના ખજાનાનો કબજો હતો. આ યમનના દાઇઓ તેઓના ધર્મના ફેલાવો મચ્ચાઇથી અને શુદ્ધ અંતઃકરણથી કર્યો જતા હતા, જેમ ઉમા, હમા, હમા અને ૧૦મા ઇમામના વખતમાં દાઇઓએ કયો હતો, પણ તફાવત ફક્ત એટલોજ હતો કે ૧૧મા ઇમામથી ૨૪મા ઇમામની ખીલાફત દરમિયાન ખુલ્લી કેળવણીના અનુભવ પછી આત્મિક કેળવણી વધુ અનુક્રમે આપવામાં આવતી. ૧૬મા દાઇ સૈયદના ઝુએબથી ૨૪મા દાઇ સૈયદના યુશફ નજમુદ્દીન સુધી એટલે હી. સ. ૫૩૩થી હજુ સુધી આશરે ૪૪૧ વરસ આ દાઇઓએ યમનથી હિન્દુસ્થાન તરફ નાપથોને મોકલવાનું ચાલુ રાખ્યું. યમનમાં હિન્દવાસી શીખનારાઓ માટે એક નહાની નિશાળ રાખી હતી. તેઓના નાપથ ધર્મગુરૂઓ દાઇ ઝોહમદ અને દાઇ અબ્દુલ્લા ખાતાતમા અને દાઇ નુરુદ્દીન દખન હૈદરાબાદના પ્રંશમાં આવ્યા હતા, જેઓની ફત્વ થઇ. હિન્દુસ્થાનમાં ધર્મ બદલાવનારાઓની મોટી મંખ્યા થઇ અને પાછળથી જકાતમાં આવક એટલી સરમ થઇ કે તે દાઇઓને છ. સ. ૧૫૩૭માં પોતાની મંખ્યાને યમનથી હિન્દુસ્થાનમાં ખસેડી, હિન્દુસ્થાન તેમજ યમનના આ દાઇઓએ ચાલાક યુવાન હોકાઓને કેળવણી આપવા માટે એક નિશાળ રાખી હતી અને તેઓને પોતાના મથકમાં ઉચ્ચ દરજ્જાઓએ ચઢાવતો હતો. બહારનાઓને ખુલ્લીરીતે થતી મુફત હરીકાઇની પ્રખ્યાત રીતમાં ઉતરવા દેતા અને જેઓ પ્રખ્યાતીની ટેવ પહોંચતા તેઓને છુટરીતે દાઇઓની પદવીઓ પણ આપતા હતા.

એટલુંજ નહિ પણ જેઓને ટાડ લોકો સિદ્દરાજ જયમિંદ તથા વાદરા ઇતીહાસ કારો ભારમલ કાંઈ છે, તે પહેલા હિન્દુ રાજાના વંશોને તેઓએ સારો આસરો આપ્યો હતો અને યમનમાં બોલાવી તેઓને અરબીમાં કેળવણી આપી હતી. તેઓમાના કેટલાકોને રથાનિક નાપથો (આમીલો) ની પદવી આપવામાં આવી હતી, એટલુંજ નહિ પણ તેઓને વધુ ખંત અને વફાદારીથી ધર્મગુરૂ નજદીકના હોદાઓમાં ચડાવેલા હતા. એટલે સુધી કે આસરે ૫૭૫ વરસ પછી ભારમલના નવમા વંશ નામે મુલ્હારાજને હી. સ. ૧૦૬૭માં દાવતમાં મોટા હોદા ઉપર ચડાવ્યા હતા. તેના દીકરા ઇસમાઇલજી બરફદીનને ૩૪મા દાઇની પદવી આપી હતી. મોસમે બહારના કર્તા શેખ મહમદઅલીના કહેવા પ્રમાણે નિમ્ન મુજબ મુલ્હારાજના વંશજોના નામે છે:—

(૧) સિદ્ધરાજ જ્યોતિર્લક કે ભારમલ (હી. સ. ૪૮૬.)	
(૨) અજયપાલ કે મોલાઈ યાકુબ.	(૩) મોલાઈ ઇસહાક
(૪) અલી બીન ઇસહાક	(૫) દાઉદ બીન અલી
(૬) મુસ્તારાજ.	(૭) દાઉદ બીન મુસ્તારાજ
(૮) આદમ બીન દાઉદ	(૯) મુસ્તારાજ બીન દાઉદ.

તેઓમાંના ઘણા યમનમાં રહેતા અને દાઇઓ નીચે હી સ. ૫૩૨ થી ૬૪૨ સુધી વખતો વખત સ્થાનિક આમીલ કે નાયબો થયા હતા.

મુસ્તારાજના દીકરા તે ૩૪મા દાઇ સૈયદના ઇસમાઇલજી બદરુદ્દીનને હી. સ. ૧૦૬૫માં દાઇની ઉચી પદવીએ ચઢાવ્યા હતા. તેના કુટુંબના માળુસોમાથી આ ઉચી પદવીએ હી. સ. ૧૦૬૫ થી ૧૨૫૬ દરમિયાન નવ જણાઓ આવ્યા છે. (તેઓના નામો અને ઓળખાણ માટે જુઓ દાઇઓના નામની ટીપમાં નંબર ૩૪-૩૫-૩૬-૩૭-૩૮-૪૧-૪૨-૪૩-૪૬.)

આ ન્યાયી અને સરખાપણું જોનાર સરદારોની એકનિશ્ઠા સરસ હતી. તેઓ પોતાના ડોકરાઓ સામે બહાનાઓના ગુણોને જાણવાને કદી પણ અચકાતા નહિ. ઉપરથી વળી સૈયદી હકીમુદ્દીનના કુટુંબની ઉલ્લાખ અને ૪૦મા દાઇઓ અને સૈયદી શેખ જીવજીના કુટુંબના ૪૪મા અને ૪૫મા દાઇઓ વચ્ચે મુસ્તારાજના કુટુંબના દાઇઓ આવેલા છે. ગમે તેમ હો પણ રાજ્યવંશી કુટુંબના છેલ્લા દાઇના મરણ પછી હાલની વંશાવળી ચાલુ થઈ છે.

સૈયદી અબ્દુલ કાદર હકીમુદ્દીન, જે જુરહાનપુરમાં સુનેલા છે, તે રામપુરના એક ગરીબ વેપારી મુસ્લામાનના દીકરા હતા. તે કાશ્મીરી નિબ્બા અને વિદ્વાતાના લીધે દાઇ પછીના બીજા હોદા ઉપર ચઢ્યા અને દાઇની પદવી માટે પણ ચુડાએલો હતો, કૃપાળુ કમનસીબે તે ગાદી ઉપર આવવા પહેલાં મુજરી ગયા. તો પણ તેના મરણ પછી તેઓ દાઇથી વખારે પુજ્યવાન ગણાય છે. ગમે તેમ હો પણ તેના વંશોમાં બે દાઇઓ (૩૯મા દાઇ ઇબ્રાહીમજી વજીહુદ્દીન અને ૪૦મા દાઇ હેપતુલ્લા મોઅય્યુદ્દીન) થવાને શક્તિવાન થયા.

તેવીજ રીતે શેખ જીવજી, જે પણ જુરહાનપુરમાં સુનેલા છે, તે નિઝામના મુલકમાં ખૌરગાબાદના એક સાધારણ મુસ્લામા દીકરા હતા. તેના બે દીકરાઓ (૪૪મા દાઇ સૈયદ ના મહમદ ઇબ્રુદ્દીન અને ૪૫મા દાઇ સૈયદના તૈયબ જેબુદ્દીન) ૪૩મા દાઇ પછી તેઓની હદમીક પ્રતિષ્ઠાઓના લીધે ૪૩મા દાઇના બીજા સગાઓ અને દીકરાઓની વધુ પસંદગી થી ઉચી પદવીએ પહોંચ્યા હતા. તેઓ ૪૩મા દાઇ સૈયદના અબ્દેઅલી સૈબુદ્દીનના દીકરા મહમદ બદરુદ્દીન પછી ફત્તેહમંદ થયા. આ ૪૬મા દાઇ સૈયદના મહમદ બદરુદ્દીન રાજ્યવંશી રજપુત કુટુંબના છેલ્લા હતા.

× “નમ્ર” કે ચુંદણીની બાબતના વધુ બયાન માટે જુઓ મોસમે બહાર જઈને ત્રીજી પાને ૭૪૬-૭૫૦.

કમનસીમે તેના બાવાના એકજ ફરજાં અને ગુજરાતમાં ધર્મ બદલનાર રાજ્યવંશી કુટુંબના છેલ્લા નબીરા સૈયદના મદમદ બદલેદીન ભરજીવાનીમાં ઝહેરની અસરથી બહેરમા તેના હકદારની નેમણુંક માટે મુકરર કરેલી તારીખના બે દીવસ અગાઉ અચાનક મરણ પામ્યા (જુઓ મોસમે બહારની જલદ ત્રીજ પાને ૭૧૭.)

આવીરોતે વાહરા કામની મોટી ઉમેદીમાં સિધરાજ જયસિંહનો વંશ સદાને માટે ધર્મ ઉપદેશકની ગાદી ઉપરથી એક વખત જીપાર્ધી ગયો અને હાલના વડા ધર્મચુરના મોટા બાવા સૈયદના અગદુલ કાદર નજમુદ્દીનને ૪૭મા હકદાર તરીકે ચુંટી કાઢવામાં આવ્યા જે ૪૫મા દાઇના દીકરા હતા.+

આથી શેખ જીવજીજી કે જે વાહરા કામના એક સાધારણ વિદ્યાર્થી હતા તેના કુટુંબમાં સાત ધર્મચુરઓ (૪૪-૪૫-૪૭-૪૮-૪૯-૫૦ અને ૫૧મા દાઇઓ) થયા.

જેમ બદારનાઓને આ જાની અને મોટી પદવીની હરીકાષ કરવાને હી. સ. ૧૨૫૬ થી (એટલે છેલ્લા ૮૦ વરસ થયા) છુટ આપી નથી તેથી અસાધારણ સ્થવલ વાહરા વિદ્વાન (મશાઓ) વચ્ચે થઇ છે અને અસંતોષ પેદા થયો છે અને જીગર બળી રહ્યાં છે. (જુઓ પાને ૫૧૬મે મોસમે બહાર જલદ ૩૭) અને હાલની મુશકેલીઓ જે મુ'બઇ અને ઉજ્જેનમાં ઉભી થઇ છે તેનું મુળ કારણજી આ છે. “મહેદી-બાગ”ની નોટમાં જુઓ.

ત્રીજ દાઇ' સઇયદના હાતીમે આ આત્મિક સરદારો વચ્ચે દાઇની પદવીની સરખામણી કરતાં તેને ફીક્ષીઅન શેમન કેથોલીકના બિશપની સાથે સરખાવેલા છે અને માસુમ ઇમામને પોપની સાથે સરખાવેલા છે.

જુહુરના વખતની મશહૂર કીતાબ “અઝહર”માં તેના કર્તાએ દાઇના ગુણને વિસ્તારીને સમજાવેલા છે. તેના કહેવા પ્રમાણે દાઇના ગુણો ત્રણ મુદ્દાઓ ઉપર આધાર રાખે છે:—

- (૧) સંસારિક તેમજ આત્મિક કેળવણી;
- (૨) ખુદાની બીક કે તકવા;
- (૩) રાજ્ય નીતિની ચાલાકી કે રાજ્ય સત્તા.

તેજ પુસ્તકમાં તે (ઉપલા) મુદ્દાઓ ઉપર કર્તાએ સંપૂર્ણ રીતે વિવેચન કરેલું છે.

૩જ દાઇ સઇયદના હાતીમે બતાવેલા દાઇઓના ગુણો પુરવણી “૭”માં આપેલા છે.

+ મુદ્દલાખાન અને શેખ જીવજીજીના ફરજાંદોની હુંકે તવારીખની માહિતી મેળવવા માટે શેખ ફેઝલાબાઇની કીતાબ પુરવણી “૬” નંબર ૧૭મું જુઓ.

❖ ધાર્મિક ટેવા, રીવાજો અને વિચારો. ❖

ટેવા—તેઓ પોતાની ધાર્મિક ફરજ તરફ ધ્યાન રાખે છે. તેઓમાંના ધણી ખરા, મરદ અને બધરી બન્ને પવિત્ર કુરઆન અર્થ સમજ્યા વગર પડી શકે છે. તેઓ પોતાની નમાઝ પઢવાને ધણીજ દ્રઢ હોય છે. દીલ્લીની મોસમ તરીકે તેઓ મોહમ્મને જાહેર કરે છે. તે દીવસોમાં તેઓના આગીલો કે સ્થાનિક મુલ્લાઓ નિયમીત રાખેલ કરે છે અને મોહરમના વખતનું બયાન કરે છે અને ઇસલામના હેતુઓ અને વિચારોનો બોધ આપે છે. આ વખતે ઇસલામના શરૂઆતનો ઇતિહાસ કહી મંજલાવે છે. ખાસ કરીને અલી અને તેના બે ફઝલો; હસન અને હુસેન (સ અ.).....ના છુપા ખુનના બાબતનું ખરું કારણ કહી સજાવાવે છે. આ બયાનના કેડામાં ધણું કામનું હકમ વોહરાની વસ્તીને આપવામાં આવે છે, જેઓ આખા હિન્દુસ્થાનમાં પથરાયેલા હોય છે. તેઓમાં પૈસાદારો કસબા અને મક્કાની જગ્યાએ જાય છે. તેઓ ગાયન, નાચ અને ફેરીપણું કે દવા વાપરવાથી કે વચવાથી તદ્દનજ દુર રહે છે.

વિચારો—તેઓના ધાર્મિક વિચારો ગાંધી, તેઓના છુપા હેતુઓને જાહેરમાં શીખડાવવામાં આવતા નથી. તેને બે જાગોમાં વહેંચી શકાય છે.

(૧) ધર્મ જનુની કે સામાન્ય જથ્થો. સાધારણ વાહરાઓને ઇમલામના મુળ મિલ્કોને સારીરીને ધ્યાનપુર્વક શીખડાવવામાં આવે છે. ઈમામ માસુમ છે અને દાઇઓની રૂપો ધણી આવસા છે તે ગોળન એટલી જાર મુકીને શીખડાવવામાં આવે છે કે આ વાહરા શીદાઇઓ હસન ખીન સખ્યાલના આધળા શીદાઇઓ કરતાં જનુનમાં કોઇરીને ઘટે તેમ નથી.

(૨) આલમા કે આગળ વર્ણવેલો જથ્થો. મુલ્લાઓ અને મશાએખોનો જતેલો છે, જેઓને તેઓની લાયકી પ્રમાણે ખાતેની કે ઇસમાઇલીયા ધર્મના છુપા હેતુઓને શીખડાવવામાં આવે છે.

ધર્મ જનુની કે શીદાઇ વર્ગની સાધારણ કેગવણી મકતબો કે ધંગોમાં ડીક રીતમઝ હતી, પણ આ અગાઉની રીત હાલમાં મોટે ભાગે ભય ભરેલી છે. કુરઆન વાંચ્યા પછી તેને બંદગીની કીતાબ, ધર્મ કીયાઓની કીતાબ અને ઇસલામના સાધારણ કાયદાઓથી ભરેલી કીતાબ શીખડાવવામાં આવે છે. ત્યાર પછી તેને ઇસલામની સત્યતાના કાયદાઓ શીખવે છે. હાલતના કામેમાં મદદ આપવામાં, દાખલા તરીકે; ગરીબોને જમાડવામાં, દુઃખીઓને દીલાસો આપવામાં, દીલ્લીરીમાં ફુલેલાઓને શાલત આપવામાં, ધાર્મિક જગત આપવામાં, નજરાણા સાથે શીખેલા મુલ્લાઓ, મશાએખો અને ખાસ કરીને દાઇઓને, તેના નાયબોને અને તેના તાએદાર રહેનારને માન આપવાની આદતમાં શું કાયદાઓ છે? તે શીખડાવવામાં

આવે છે. તે સાથે દર વર્ષે મોહરમમાં ધર્મ જનુની કામના માણસોને, જેઓને “તાવીશ” કે “હકીકત”ના બાતેની વિભાગમાં દાખલ કરેલા હોતા નથી, તેઓને ઇસલામના ખુદાઈ જાનના કાયદાઓનો સરસરીતે બોધ આપવામાં આવે છે.

બીજા ભાગ મુસ્લિમો અને મશાએખોનો બનેલો છે, જેઓને વાહરાની છુપી વાતો ને વાતે ખુદાના શબ્દો (કુરઆન)માં સમાવેલા છુપા ખજાનોને તથા પેગમ્બરોના વહેવારમાં રહેલી છુપી વાતોને શી મડાવવામાં આવે છે. ૬ કેમાં તેઓ કહે છે કે પવિત્ર ક્રીતાઓ અથાગ સત્યતા અને સંપૂર્ણ છુપા બેદારથી જરેલી છે અને તેઓની જાંઠાઈનું માપ કરવાને પ્રયત્ન કરે છે.....તેઓ ગુણ તત્વો અને વધુ મુકાબલા કરવાને જમ્હાઓથી સીધા ખુદાઈ તત્વજ્ઞાનના નામો, અક્ષરો અને સંખ્યાઓની કલ્પના વિષે તે સંબંધી વાતો કરે છે.

આ બારીક તપાસનો ભાગ, જેને તેઓ તાવીશ અને હકીકત કહે છે, તે યુરોપીઅન વાંચનારાઓને નકામો અને ન સમજાય એવા છે. તેા પણ ઇર્સમાઇલી શીયાઓ અચંબાવાળા સુક્રિતઓ અને અથાગ ઇલમ સાથે તેઓ તેને મનમાં ઉતારે છે. તાવીશની છુપી કેળવણીની ક્રીતાઓ (બુઓ પુરવણી “પ”ના કોડમાં.) ઘણી ખરી જાહેરથી બહુજ છુપી રાખવામાં આવે છે. તે ફક્ત હાથથીજ ઉતારેલી ક્રીતાઓ હોય છે, જે વડા ધર્મશુર કે તેના વિશ્વાસુ મશાએખો પાસે સંઘ્રહી રાખેલી હોય છે. આ વિષેની ક્રીતાઓનો જે કોઠો પાછળ રાખવામાં આવ્યો છે તેમાં ઘણી થોડી ક્રીતાઓ છે; પણ “સાહિત્ય”ના વિષય ઉપર ઘણીજ છે.

મહમદ બીન ઇસહાક અન્નાદામે એક ક્રીતાબ લખેલી છે, જેને ફહરીસ્ત કે સુચીપત્ર કહે છે. આ ફહરીસ્ત અરબી ભાષામાં ઘણીજ વખાણુવા લાયક અને નોંધવા લાયક ક્રીતાબ છે. આ ક્રીતાબ્દી પાંચમી આવૃત્તિના “મકાલત” (ઉપદેશ)માં ઇસમાઇલીઓ અને તેઓની ક્રીતાઓનું વર્ણન આપેલું છે. આ ક્રીતાબનું મીંડુ પ્રગટ્સે કરેલું ભાષાન્તર બતાવશે કે તેજ વિષયની હસ્ત લેખીત ક્રીતાઓની અમુક સંખ્યાને પેરીસની પુસ્તકાલયમાં સંઘ્રહી રાખવામાં આવી છે.

હું તેઓની છુપી કેળવણી બાબત થોડી સુચના આપીશ. તેઓના છુપા બેદારનું પુર્ણ બ્યાન આ ટુંકે વાંદીના વાંચનારાઓને કંઈ કાયદો આપશે નહિ કેમકે તે બીજાઓ માટે છે. વોહરા વિશ્વાર્થોએને જે છુપી ક્રીતાઓ વાંચવી હોય તેા તેઓ ફદાય વડા ધર્મ-શુરની રજાથી વોહરા મશાએખો પાસેથી લઈ શકશે.

મરણ પછીની હાલત.

મરણ પછીની સ્થિતિ બાબતમાં તેઓ માને છે કે આત્માની ઉન્નતિ વિષે એમ છે કે જ્યાં સુધી તે સર્વ શક્તિવાન પાસે પરીપુર્ણતામાં તક્લીન થાય નહિ ત્યાં સુધી સરસ કેળવાએલા આત્માઓ સાથે સંબંધમાં રહે છે. “દરેક દેહ ન છોડેલો આત્મા થોડાક સારા માણસોના આત્મા સાથે સહેવાસમાં કવાયતનું ચક્ર પસાર કરે છે. દેહ છોડેલો આત્મા માણસ તરફ સારું કે નરસું બતાવી શકે છે અને તેના સારા કામોથી તેની સાથે કદાચ ચઢી શકે છે. જ્યારે સારો માણસ મરણ પામે છે ત્યારે તેના પ્રાણુ તેના આત્મા સાથે

સહવાસમાં વધારે પુગ મનુષ્ય તરફ ચડે છે. ઇલમમાં ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ દરજ્જાએ પહોંચીએ આત્મા વડા ધર્મગુણો સાથે સહવાસમાં રહે છે અને તેના મરણ ઉપર (દરજ્જાથી) તે ઇમામુઝ-ઝમાન તરફ ચઢી જાય છે અને જે ઇમામ તરફથી તેને જાણવાનું હોય છે તે તેને શીખડાવવામાં આવે છે ત્યારે તે સર્વ શક્તિવાન ખુદા માથે પરીપૂર્ણતામાં તલ્લીન થાય છે.” (જુઓ મી. કેમ્પબેલની કીતાબ પાને ૩૦.)

ધર્મચુરન દોકોનો મત છે કે દરેક ચીજ તેની ઉત્પત્તિ તરફ વળે છે. “ઇન્નાલીલ્લાહે વઇન્ના અલેહે રાજેઉન.” દરેક મુસલીમ મરનાર માટે મુકિત (મોક્ષ)ની આશા છે. કુટુંબીઓ તથા દોસ્તો મરનારનું મરણ સાંભળી ઉપરનું વાક્ય બોલે છે. ઉપર જણાવેલા ઉત્કાન્તી-નિયમ ઇરાનના મુશ્શીઓના “કનારીલ્લા” (અલ્લાહમા એક થઇ જવું) યા બુદ્ધતા નિગવાન મત સાથે મલતો આવે છે. (જુઓ વાહુગની દાવતની કીતાબ “બીલોહર અને મુન્મક.”)

આકની કલ્પનાના થોડાક દાખલાઓ નીચે આપેલા છે:—

ઇમામઅલીયા હેતુતો મોટો આધાર ૭ નજર ઉપર અને છેલ્લે ૧૨ નજર ઉપર છે. આમ ૭ ચહેા અને ૧૨ રાશી મડગની નીશાનીઓ, ૭ અડવાડીઆના દીવમ અને ૧૨ વગ્સના મહીના; ૭ કરોડના અગવા અને ૧૨ વાસાની યાજુમાં; (વગેરે. ૭ નજર આમમાન, જમીન અને દેશ પ્રકેગા, ચહેાન અને માથાના અંગવાઓમા દેખાય છે. (જેમકે, જે કાન, જે આંખ, જે નાકના નમકોગ અને એક મોઢું.) ૭ નજરની બગેબર શીખવાના પણ સાન દરજ્જાઓ છે જે થકી ઉમેદવાર તેની યોગ્યતા અને સ્વભાવ પ્રમાણે દાઇ પાસેથી પુરેપુરે ફત્તો મેળવે છે. (જુઓ પાગ ૧૭.)

ઇમામ નીચે ચુટાળીના માન દરજ્જાઓ છે:—

- (૧) બાબુલ અખવાય, યાને મોટા પ્રધાન.
- (૨) હુજ્જતે નહારી યાને જુના ધર્માધિકારી. (આ હોદ્દામા ૧૨ દરજ્જાઓ છે.)
- (૩) હુજ્જતે હાઇલી યાને નવા ધર્માધિકારી (” ”)
- (૪) દાઇ ઉલ ખલાગ. (જણા જોઇતા પ્રમાણમા હોય છે.)
- (૫) દાઇ ઉલ મુલક (” ”)
- (૬) માહુન (ઇઝન આપનાર.)
- (૭) મુકાસીર (“કમર” તાડનાર.)

કુકમા નેઓ માને છે કે માત દરજ્જાઓ મોક્ષના છે યાને ખુદા અને મનુષ્ય વચ્ચે પાંચ કાયદા કે ઉત્પત્તિ છે. (વિશ્વ સુદ્ધિ; વિશ્વ આત્મા, મુળ પ્રકૃતિ, પ્લેરામા કે આકાશ અને ફેનોના કે કાળ.) આ રીતે બધામાં હયાતીના સાત દરજ્જાઓ બતાવે છે.

હસ્તીઓના બીજ વહેવારો નીચે પ્રમાણે છે:—

- (૧) હાંવરી કુન્પા, ખુદામાં દેખાય છે.

- (૨) વિશ્વ છુધ્ધિ કે (અકસે કુલ) “નાતિક” કે પેગમ્બરોમાં દેખાય છે.
- (૩) દિવસ આત્મા કે (નકસે કુલ) “અમમ” કે પહેલાં હામમમાં દેખાય છે.
- (૪) મુળ પ્રતિ કે (તયુલા) “મંગીટમ” કે બીજા હામમમાં દેખાય છે.
- (૫) આધાર કે પેરોમાં (અલ માક્કા) દુરજ્જામાં દેખાય છે.
- (૬) કાળ કે કેનોના (અલ-ખાના) દાહમમાં દેખાય છે.
- (૭) ન્યુન જગત મુખીનામાં દેખાય છે.

તેઓ કહે છે કે માણસ પોતાની મેળે નવ્ય જોઈ શકતો નથી. નખી અને નાતિક જે તઆલીમ આપે તે હાજર તે નવ્ય જાણી શકે છે. જુદા જુદા કાળમાં, મનુષ્ય ઉત્કર્ષિતને અનુસરીને અને મુરીદની અગત દાનત ધ્યાનમાં રાખીને નાતિક તેને બોધ આપે, અગર સુધીમાં છ મહાન પેગમ્બરી કાળ ચક્રો (આઝમ, નુદ, હજ્જાદીમ મુમા, ઈસા અને મહમદના) પસાર થઇ ગયા છે અને માનવ મહા ચક્ર મોવાના જાકરુસાદીક અને મદમદ બીન હમ-માલકથી શરૂ કરવામાં આવ્યું, જે દેરની ગુપ્ત વિદ્યા શીખવનાર છે. છેલ્લા નાતિક પછી ૭ હમમોનું એક જુથ થઇ ચુક્યું છે અને આજમાં આજા એવા બીજા ૧૪ થશે.

ઇસમાઇલી છુપા મથકના સાત મોટા દરજ્જાઓ અને તે દરેકમાં આપવામાં આવતી કેળવણીનો ટુંક સાર.

સાધારણ આદિત્ય અને સામાન્ય હદમ શીખવા પછી ઉમેદવારને હમિદામના તત્વ જ્ઞાન માથે હામવા નુસ્મદાના ડીગાલાઓનું જ્ઞાન શીખડાવવામાં આવે છે. (જુઓ પુરવળી “૧”) ત્યાર પછી થોડા ચુટાએલાઓને નારીક અને હકીકતના છુપા ભાગમાં દાખલ કરવામાં આવે છે, કે જેઓ લાયક સાબીત થાય છે. આ ભાગમાં ઉમેદવારને કમવાર દરજ્જાઓએ હસલામના છુપા તત્વજ્ઞાનના મુદ્દાઓને શીખડાવવામાં આવે છે, કે જેને વીચાર નીચેના સાત દરજ્જાઓ ઉપરથી મહેજસાજ ઉપજશે.

ઇસમાઇલી છુપા મથકના સાત દરજ્જાઓ—(૧) ઉમેદવાર પામેથી વફાદારીનો સોગંદ (મોલા) લે છે; અને તોડી ન શકાય તેવા સોગંદ સાથે કસમ ખવડાવે છે, તેમાં તે ખાતરી આપે છે કે તે ગુપ્ત વાતને કદી પણ જાહેર નહિ કરે; તે કાઢતે પણ પોતાનો અધિકાર નહિ આપે પછી તે ગમે તે હોય તે તેઓ માટે જળ નહિ પાથરે; તે તેઓને સત્ય શીવાય અમ કદ બોલશે નહિ અને કાઢ પણ તેઓના દુશમન હેઠળ તેઓની સામે મદદારી નહિ લે

* થીઓસોફી (હમ્બરી જ્ઞાન) મુજબ આત્મિક અને સ્થુળ જગત વચ્ચે સાત વસ્તુઓ છે. (જુઓ “આલ ઓ ડેક્ટર છુક ઓન થીઓસોફી”. પ્રકરણ પમું કર્તા સી. ડગલ્યુ. લીડબીડર.)

(૨) ખીજ દરજ્જામાં ઉમેદવારને શીખડાવવામાં આવે છે કે ખુદાની પંદગી ફક્ત ઇસલામની દિકમતોનું અવલોકન કરવાથી જીતી શકાતી નથી, પણ જ્યારે તેના હુપા બેદો અને ખરા ચિન્હોને ઇમામો નમકથી મેળવે છે ત્યારે જ જીતી શકાય છે; કે જે ઇમામોના કબજામાં તે સંપાદ્યલા છે, આ સ્થિતિએ ઉમેદવારને કહેવામાં આવે છે કે ધર્મ હુપુદ્દમ છે અને જે તેના આત્મિક ગુણો મમજવામાં ન આવે તેા નમાઝ, રોઝા, હજ અને દાન જીજ કીમતના છે.

(૩) આ દરજ્જામાં ઉમેદવારને દુન્યા અને ઇમામોની મંખ્યા શીખડાવવામાં આવે છે અને તેને સાત મંખ્યાની આત્મિક અને ધાતુષક દુન્યાન્માના ગુણો દેખાડવામાં આવે છે, કે જેમાં તે પ્રતિનીધીઓ છે. તે બાર ઇમામીયા પંથના ઇશાના અશરીયાઓથી કેમ જુદો પડેલા છે ! અને જેઓ ૨૧ ઇમામોની લાઇનમાં નથી તેમજ આત્મિક કેળવણીને તજ દેનારા અને માનના માટે અયોગ્ય છે, તે બધા ઇમામો વિષે તેને શીખડાવવામાં આવે છે.

(૪) હવે ઉમેદવારને સાત પેગમ્બરી કાળ ચકના હેતુઓ અને નાતિકની શક્તિ વિષે શીખડાવવામાં આવે છે. સમ અથવા અમમ અને તે પછીના છ મેમીટસ અથવા ગુપ્ત ઇમામો (કે જે નાતિકના પછી થયા અને જેઓએ તેના અગાઉના નાતિકના બોધને પોતાના બોધમાં મમાવી લીધો. આ તઆલીમ (કે જે ગુદજી કરવા પછી ઉમેદવાર ચાક્સ રીતે આમ ઇમલામના પરીચના બદાર નીકળી જાયછે) તે એ છે કે મહમદ ખાને-મુશ-અલીયાહ નથી અને ફક્ત કુરઆન શરીફજ કલામે ખુદા નથી. તેમજ હમા મદમદ બીન ઇસમાઇલ અને ઈદલા નાતિક કાયમ, માલિયુશ અમર જુના દ્દમ (મલ્મુશ અવાલીન)નો અન લાવે છે અને હુપા હેતુઓ અને નારીલનો પાયો નાખે છે.

(૫) અદિ ઉમેદવારને વધુ સંખ્યાનું ઇદમ અને તાલીલને લાગુ પાડવા ની મુશના-ઓ આપવામાં આવે છે, કે જે પછી તે ધણા ધર્મના ફરમાનોને બાબુ મુકી દે છે; જુના વિચારના આગ ઇસલામ તરફ તે ધિક્કારની નજરે જુએ છે, વહેવાર ધર્મ ઉપર ઓધું અને ઓધું બ્યાન આપે છે તથા ઇસલામની લૌકિક ધર્મ વીધીઓને નાશ કરવા ઉત્પુક બને છે. વળી તેને ૧૨ નબના તથા ૧૨ હુજ્જતોના ગુણોને શીખડાવવામાં આવે છે, કે જેઓ દરેક ઇમામના દુદ્દમોનો ઢહેરો લાઇ બાય છે, આ ૧૨ ગલાની કરોડના અંગવાઓ તે માખમના શરીરમાં પ્રતિનીધી છે, જ્યારે ૭ પીકની કરોડના અંગવાઓ દરેક ચકના ૭ ઇમામો તથા ૭ પેગમ્બરોના પ્રતીનીધી છે.

(૬) અદિ ઉમેદવારને ધર્મ કિયાના રૂપ કથન (તાલીલ)નો અર્થ તેમજ ઇસલામની ફરજો શીખડાવવામાં આવે છે. જેમકે: નમાઝ, હજ, દાન તથા રોઝા તથા તેવાજ ખીજ કામો. તે પછી તેને મનાવવામાં આવે છે કે તેઓની બહારની કીયાઓ બહુ અગત્યની નથી તેમજ તજ પણ શકાય, કારણ કે મજકુર ધર્મ વિધીઓ જંગલી તથા બીન કેળવાયેલા ટોળાને કાણમાં રાખવા માટેજ ડાહ્યા તથા તત્વજ્ઞાનીઓએ થકી કાઢી હતી.

(૭) આ છેલ્લા દરજ્જામાં ફક્ત આગેવાન દાઉ, જે બરોબર કુદરતના ઉપદેશ અને તેના મુળતત્વના હેતુઓને જાણે છે, નેજોજ તેઓને શીખવે છે, આ સ્થિતિએ અગાઉ

ની હસ્તી (અક્ષ-મુકીદ-સખીક) તથા પાછગથી બનનાર (અક્ષ-મુક્ષ-તફીદ-અક્ષ-તાલી-અક્ષ-લહીક.)ના બમણા સિધ્ધાંતોને દાખલ કરવામાં આવે છે, જે ઉમેદવારની જાનત તથા જાહેનમ વિધેની માન્યતાઓને દુર કરી તથા તેનો ગુપ્તરીને નાશ કરે છે. (સત્યતા માટે જુઓ પાને ૩૭૧-૪૧૫ “દસમાહલી સેક્ટ” કર્તા ડો. પ્લાઉન. “મજબુએ શરીફુલ હકાઇક.” કર્તા અલી બીન મદમદ—નીલ વલીદ. “અલકદરીરટ” નો મી. ફુરંગસે કરેલો તર્જુમો. ‘રીલીજયન-ડી-ડરૂમીઝ” કર્તા ડીઆસી.)

.....

છુપી કેળવણી માટે સુરતની કોલેજ કે દરસ.

સૈયદના અબ્દેઅલી સૈફુદ્દીન બીન સૈયદના ઝકીયુદ્દીન (૪૧મા દાખ)ની દ્વંતી તથા કુખ્યો છુરદાનપુરમાં છે, જે વાહરાઓની પ્રખ્યાત જગ્યાની જગ્યા છે અને જેઓ પોને ૪૩મા દાખ (ફી. સ. ૧૨૧૩-૧૨૩૨ ઇ. સ. ૧૭૮૫-૧૮૧૬) હતા. તેઓના વખતમાં એક સદી પહેલા એક કોલેજ કે દરસને અરબી કેળવણી માટે સુરતમાં ચાલુ કરવામાં આવ્યો હતો. આ કોલેજને મોટા પાયા ઉપર વાંધેલી હતી તથા દિ-દર્યાનના દરેક ભાગમાંથી વાહરા કોમના વિદ્યાર્થીઓ ત્યાં ભેગા થતા હતા. ત્યાંના ખાવાનું તથા રહેવાનું મુક્ત આપવામાં આવતું હતું. આશરે ઓછામાં ઓછા ૫૦૦ વિદ્યાર્થીઓ આ કોલેજમાં ભણતા હતા. તેને ચલાવવા માટે વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. ૪૦૦૦૦થી ઓછું હતું નહિ. ઇમામોના વખતમાંના ઇજ્જતના ફાતેમી મથકની બરાબરી લીધેલી હોવાથી આપણે તેને ફાતેમી મથક કહીશું. આ કોલેજમાં વિદ્યાર્થીઓને નીચેના ઉચ્ચ દરજ્જાએ કાયદેસર ચલાવવામાં આવતા હતા:—

(૧) મુદ્દેસાં—તેઓ નમાઝને પઢાવે છે તથા ધર્મનું શીક્ષણ આપે છે. તેઓ ધણ કરીને નીશાળના શીક્ષક તરીકે કામ કરે છે તથા કેટલાકો ધધો કે વેપાર કરી ગુજરાન ચલાવી પેમા મેળવે છે તેઓ ખામ કરીને વાહરા કોમના ધાર્મિક ઓધ આપનાર હોય છે તથા બધા વાહરા મથકોએ ફેલાયેલા છે.

(૨) શેખ—આ હોદ્દો ને અંગ્રેજી યુનીવર્સીટીના હોદ્દા સાથે મળતાપણું ધરાવે છે. જે વિદ્યાર્થી ચાલાક મોલુમ પડતા તે તેને આ હોદ્દો આપવામાં આવતો. તેઓ પોનાની ભક્તિ અને ધાર્મિક નિષ્ઠા માટે ભાગ પાડતા. આ તેજ હોદ્દોદારો હતા કે જેઓ વચ્ચેથી વડા ધર્મગુરુ અને તેના બે અધીકારી (૧) માહુન અને (૨) મુકાસીરને ચુંટી કાઢવામાં આવતા હતા. તે ચુંટાએલા મશાએઓને નીચમસર પહેલા મુકાસીરની જગ્યાએ ત્યાર પછી માહુનના હોદ્દાએ અને તે પછી દાખના દરજ્જાએ ચલાવવામાં આવતા હતા. (જુઓ મી. ૦ ફરગસની મુબાઇ ગેઝેટીયર પાને ૩૨.)

ઉમેદવાર પાસેથી વફાદારીનો સોગંદ (મીશાક) લઈ મંડળીમાં દાખલ કર્યા પછી તેને અરબી સાહિત્યની કેળવણી આપે છે. તે પછી ઇસલામનું સાદું ઇસ્વરી જ્ઞાન એટલે તત્ત્વજ્ઞાનની કીતાબો, જે ૧૫મા પારામાં બતાવવામાં આવી છે, તે શીખડાવવામાં આવે છે. ત્યાર પછી આગળ વધતા તેને ઇસલામના સીધ્ધાંતોનું રૂપ કથન (તાવીલ)ની મદદથી (અર્થ) શીખડાવવામાં આવે છે અને તાવીલ, હકીકત અને ઇસમાઇલીયા પંથના સિધ્ધાંતોની છુપી કેળવણી આપવામાં આવે છે. મસાએખના ઉંચા હોદ્દા માટે મુખ્ય કીતાબો ઇબ્નવાતુસ્સફાના (૫૨) રીસાલા, રહતુલ અકલ, તાવીલુદદાએમ અને મળલીસે મોઅય્યદ શીખડાવવામાં આવતી. (જુઓ મોસમે બહાર ૩૭ જલદ પાને ૬૧૮.) મુખ્ય ગ્રેડીયરના કક્ષા આ કોલેજના આગત નીચે પ્રમાણે લખે છે:—

“જુઆન્યાએને મુદ્દલાંઓની ફરજે શીખડાવવા માટે એક કોલેજ ઈ. સ. ૧૮૦૭-૧૮૦૯માં સુરત મધે સ્થાપવામાં આવી હતી અને તે હજુ પણ છે. જે કે ઇ. મ. ૧૮૯૭માં ખર્ચમાં મોટી રકમને કમી કરી હતી તે પછુ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. ૧૦૦૦૦નું રાખવામાં આવ્યું હતું. આ કોલેજમાં ૫૦ થી ૨૦૦ છોકરાઓને મુક્ત કપડા અને ખાવાનું આપી અને અરબી, રેખાગણિત, તર્કશાસ્ત્ર તથા ઇસ્વરી જ્ઞાનના કાર્યોમાં શીખડાવવામાં આવતા. હિન્દુસ્થાન અને અરબસ્થાનમાંથી કેટલાક વીદ્યાર્થીઓ આવતા, જેઓમાંથી ઘણા બરા આશરે ત્રણ વરખ માટે રહેતા.” (વાલ્યુમ બીજાના હેમા જાગના પાને ૩૨.)

બીજે ટેકાણે યાદોમાં કારણો બતાવેલા છે કે કમનગરીએ આ કોલેજ પડી લાંગી છે અને આજે એટલે ઇ. સ. ૧૯૧૬માં ઉપલી કોલેજ નામની મકતબ કે સાધારણ નીશાળ થઈ ગઈ છે અને વળી તેમાં સાગ અને અનુભવી શિક્ષણો પણ નથી.

૪૩મા દાખ સંબંધના મૈફુદ્દીનનો આવા મોટા પાયા ઉપર આ દરસ ચાલુ કરવામાં એજ હેતુ હતો કે બ્રિટીશ ગળત્ય નીચે લોકો ધાર્મિક આબાદી, શાન્તી અને આઝાદીનો લાભ લઈ અને આ ઉંચા પથની કેળવણી મોટા વીસ્તારમાં ફેલાઈ અને હરીફાઈની રીત ખુલ્લી થાય. x પણ આજ કારણોએ વેપારને ખીલવો અને કામમાં દોલત વધી. સાથે સાથે ધર્મચૂર વર્ગ (આ ધર્મચૂર વર્ગોથી હું સ્થાનિક આમીનો, તેના નીચેના મુદ્દલાંઓ અને પેશ કમામોની ગણું છું. “જુઓ પારા ૧૭.”)ની ધાર્મિક સત્તા અને આવકની એટલી બધી લાલચ વધી પડી કે ચોગવતાથી થતી ધર્મચૂર વર્ગની ચુંદણીના અસુક કાર્યદાને તજ દેવામાં આવ્યા અને ૪૭મા દાખ સંબંધના નજમુદ્દીન ચોધાના વારસોએ ધાર્મિક સત્તાના ઉંચા હોદ્દાઓ (દાઃ, માઝૂન તથા મુકાસીર)ને ધાર્મિક અને સાહિત્યના ગુણ દોપની દરકાર કર્યા વગર પચાવી પાડ્યા.

આ આપ મનલબ ચાલાકીની મળ્યું કરવાને આ ખુદલા હરીફાઈના કાચદાને નાશ કરવા વગર અશકત હતી. આ કારણને લીધે સુરત મધેના દરસમાં રહેતે રહેતે ધાર્મિક કેળ-

વણીને કચ્છે કરવાની ફરજ પાડી. આજ કારણના લીધે મી. કેમ્બલ કહે છે કે જે ઇ. સ. ૧૮૦૬માં મોટા પાયા ઉપર હતી તેમાં ઇ. સ. ૧૮૬૭માં ખર્ચમાં ઘટાડો કરવામાં આવ્યો હતો અને આજે યાને ૧૯૧૬માં કકત નામની નીશાળ (સકલત્વ) છે. આ આપ મતલબી પોલીમી, જેનું મુળ સ્વપ્નેશમાં છે અને જેનો અર્થ બીજા બધાના લાભને લાત મારી પોતાનાજ લાભ તરફ જોવામાં છે, તેને કબીરાઈ (મોટો) યુનાઈ કહી શકાય. ધર્મગુરૂ વર્ગની પાછળ હાંવાની આ ભય કરે ચાલાકી યાને જંગવરીએ તેઓના માનનારાઓમાં હંદસ અને કેળવણીની રોશનીને બધ કરવાની પ્રતિપક્ષતાનું કુદ્ગતી પરીણામ શું આવ્યું? તે વોહરા કોમી, માર્સીક ચોપાન્યુ “યુલ્કારે-હકીમી”ના પુસ્તક ૧૦ અંક ૧૬૦ હી. સ. ૧૩૨૭ના મોહરમમાં અધિપતીની નોંધમાં તેમજ પુરવણી “ક” ૧૬માં અપેક્ષા જોવામાં આવે છે.

દરેક વોહરા મથકાએ સાધનજી તેમજ પ્રાથમિક નિશાળોમાં મંમારીક તેમજ ધાર્મિક કેળવણી ચાલુ કરવામાં આવી છે અને તે મથકો સામે ધર્મગુરૂ વર્ગ ખુલ્લી પ્રતિપક્ષતા કરી છે.

તે બીહવા જેવું છે કે છુપા મિધ્ધાનાથી યુવવાએલી અને મહેનતથી આગળ વધવાની આ ધાર્મિક દાવત માટે સર્વમાન અને જીજ્ઞાસા નાશુદ થાય કેમકે સુન્નતી કોર્જ (ફરમ)ના ભાગલાઓની સ્થાતી દાલના દાકેમ નીચ વધુ બગડેલી છે. જે વડા ધર્મગુરૂના વહેમી અને જાહેસ માનનાઓ બીન કેળવણીના રહેજે તેા તેઓ લાખો રૂપિયા તેની જગ્યારની જાહેજલાલી માટે અને તેના માનનાગએ અને કુટુંબીઓની મડગીની દરખારો માટે પુગા પાડે.

આ બીક જુકી છે તે ઉપગત શકશીલ છે કે આ સ્વતત્ર અને આગળ વધવાના દીવસોમાં ધાનકી અને જંગલી દાખો* વિગેરે, તે ચોપાન્યા અને કેળવણીના માટે ઇનાસન્ટ ત્રીજા (ઈ. સ. ૧૧૬૮)ના વખતના પાદરીની કોર્ટો જેવા અસગતક થશે. (ઇનાસન્ટ ત્રીજાના ઇનિહામ માટે જુઓ પાપ્યુલર એન સાઈકલોપીડીયા વા. ૭મું પાને ૩૪૫.)

એ તેા ખરૂં છે કે વોહરા કોમ ઉચોગી અને સાહસીક કામે ખેડનારી છે, તેા પશુ તેઓમાં દષ્ટ ટકા ધર્મગુરૂત, વહેમી અને જાહીલો છે. જે કે ખાસ કરી ધર્મગુરૂ વર્ગને અરળીમાં કેળવણી અપાએલી હોય છે તેા પશુ તેઓ કેળવણી સામે પ્રતિપક્ષતા કરતાં કહે છે કે, અજેજ કેળવણી ઇસલામના ધર્મનું નુકશાન કરે છે. આ જુકી અને પાયા વગરની બીકના જવાબમાં હું તેઓને સર ઇસાહીમ ગહેમતુલ્લા તા. ૨૮-૧૨-૧૮ના લાખજી તરફ ધ્યાન ખેંચીશ, જેઓ સુન્નત મધેની સુમલીમ કેળવણી કાનફરન્સના પ્રમુખ હતા અને જેઓ હીઝ હોલીનેસ સગદાર તાહેર સૈફુદ્દીનના માનવતા પરોણા હતા. હું મરઘાહીમના પોતાનાજ શબ્દો અંતર ઉતારી લઉં છું “હું સમજી શકતો નથી કે આવી વ્હીલ લખ આવનાર આ લોકો ઇસલામ, કે જને તેઓ ચાહે છે, તેને કેટલું નુકશાન પહોંચાડે છે. તેઓની

* પુરવણી “L”માં કોર્ટોવી થતા દાખોના દાખલાઓ જે બતાવ્યા છે તે “નોન-સમ-જુડીસ”ના વર્ગો નીચેની જુજ નોંધ આપે છે.

જરી-પુરાણી વલ્લભી બીજી કોમો ઉપર એવી છાપ પાડે છે કે ઇસલામ ધર્મ શું એવો નબળો સંપ્રદાય હતો કે પશ્ચિમી મંસ્ત્રકાર સાથે જોડાતાં તે ઉડી નબ ?”

વોહરા સુધારક પક્ષ તેઓના વડા ધર્મચૂંની આપ અપત્યાર આત્મિક સત્તાને વધાવે છે; કારણ કે તેઓ મંપુર્ણીરતે જાણે છે કે જે તે સત્તા સરસરીતે અને ખરીરીતે વાપરવામાં આવે તો તેથી તેના ધર્મના જગલી માનનારાઓ ઇમલામની ટેવોનો મહાવરો પાડશે અને જે મંસારીક કેળવણીને ધાર્મિક કેળવણી સાથે જોડી દેવામાં આવે તો ધર્મ જનુની વોહરાઓ સાધારણ અને પ્રાથમિક શાળાઓમાં મંસારીક કેળવણીને ખુશીની સાથે લેશે.

હજુ વોહરાઓ માટે જુદે જુદે કેદાણે મોડીંગોની જરૂર છે. આ જરૂરીયાતના લીધે વોહરા હાઇ સ્કૂલને જુરહાનપુરમાં ચાલુ કરવામાં આવી હતી. (જે શહેર વહોગમ્યોની પવિત્ર જગ્યા છે અને જ્યાં હોલના વડા ધર્મચૂંની મા સાહેબા જન્મેલા હતા અને હીજ હોલીનેમના મોટા બાપા સુનેલા છે. ત્યાં ત્રણ વલીયોના કુખ્યા છે. “મૈયદી હંકીમુદ્દીન, તે દાઇ ૩૪ અને ૪૦માં દાદા છે. મધ્યદના ઝકીયુદ્દીન, તે પોતે ૪૧માં દાઇ છે અને નાજયવશી મુલ્લા ગળ્લા ૮ દાઇઓના દાદા છે. શૈયદી શૈખ જીવજી ૭ દાઇઓના દાદા છે.” તે સાથે દિન્દુસ્થાનના ૨૬ દાઇઓમાંથી ૧૮ દાઇઓ ત્યાં ગહેવા છે.)

આશા રાખવામાં આવે છે કે દોલનમદ અને સાદમીક વોહરા કોમ ખરા દીક્ષી સુગત, કરાવી, જામનગર, ઉજ્જૈન અને મુમ્બની આસપાસ વોહરા વપારીક કેળવણી માટે હાઇ સ્કૂલો ખાલશે.

ક્રીતાઓની ટીપ.

(જે એક વખત મુરતના દરસમાં જુદા જુદા હોદ્દાઓ માટે શીખડાવવામાં આવતી હતી.)

(ક) સાહિત્ય. (ધણીખરી ક્રીતાઓ સાહિત્ય ઉપર છપાએલી હોય છે.)

(૧) કાવ્યમાં.....નીચેના પવિત્ર કવીઓની દીવાનો.

મોલાના અલી (સ. અ.) સમયદના તમીમ ઇબને મોલાના મોહઝ. (૧૪મા ઇમામ.) સમયદના ફુશેન ઇબને આમીન. (૧૬મા ઇમામ હાકીમના દાઇ.) સમયદના મોઅયદ્દીદીન. (૧૮મા ઇમામ મુસ્તનસીર બીલ્લાહના ફુજ્જત.) સમયદના અબ્દુલ્લાહ. (૩૦મ દાઇ.) સમયદના નાજયવશી. (ફુરતુલ મોલાઇ બનીજ.) સમયદના અલી બીન વલીદ. (૨૫મા દાઇ.) સમયદના અબ્દુલ કાદર નજમુદ્દીન. (૪૭મા દાઇ.)

દીવાને ખુતન્નીય, દીવાને મહમદ બીન હાની, સખાઇ મઆલેકત, કલીલાદમના, કરીદએ છુરફા, કરીદએ-હમઝીયા, કરીદએ-કરરીયા, સખાઇ-અલ્લીયાત; (કર્તા ધબને હદીદ નહજુલ બલાગના દીકાકાર.)

(૨) વાંચનમાં.....હદીસએ બની દસરાઇલ, ક્રીતાબ-શુતોરાત, ક્રીતાશુરુઝ્ઝુર, નહજુલ બલાગ (કર્તા મોલાના અલી.) અકલીમએ-અમીરૂલ મુમેનીન-અલી. (સ અ) શાહબન્નબરી, ખુતબએ દસલીલ્લાહ, ક્રીતાખુતતઝક્રીરાત, બીલોહર અને યુઝાસફ.

(ખ) ઇતિહાસીક ક્રીતાઓ.

(૧) અમુનુલ અકબર, સાત જલદ; કર્તા સઇયદના ઇદરીસ. (૧૯મા દાઇ.) (૨) અઝહર, સાત જલદ; કર્તા હમન બીન ગુલ. (સઇયદના ઇદરીસના વખતમાં.) (૩) ક્રીતામે રોઝ ગુલ-અબયાર; કર્તા સઇયદના ઇદરીસ. (૪) ક્રીતામે નહજુલ અબયાર; કર્તા સઇયદના ઇદરીસ. (૫) સેરાઉલ અબયાર; ચાર જલદ, કર્તા સઇયદના કાઝી-નોઅમાન. (કાઝી-નોઅમાન ૧૪મા ઇમામ મોલાના મોઇઝ બીલ્લાહ અને ૧૫મા ઇમામ મોલાના અઝીઝ બીલ્લાહ હી. સ. ૩૪૧-૩૮૬ના વખતમાં વડા ધર્મચુર અને કાઝી-ઉવ-કાઝાત હતા.) (૬) ક્રીતામે ઇફતીના જુદાવાત; કર્તા મઇયદના કાઝી-નોઅમાન. (૭) કશર્ક-ઝીલમ-શી-ઇમતીનાગીલ ઇમામ, કર્તા કાઝીનો અમાન. (૮) સીન્તે કઝેદુલ કાઉદ બેહર. (૧૪મા ઇમામ મોલાના મોઇઝ બીલાહના સીપેહસાસાર હતા.) કર્તા કાઝી-નોઅમાન. (૯) સીન્તે-અફઝલ હજબ. (૧૦) સીન્તે ઉસ્તાદ બુઝાર (નજબુ-દોલા અશુવ કાસીમ બીન અલી બીન અહમદ બુઝાર, ૧૭મા અને ૧૮મા ઇમામના વડા પ્રધાન હતા. હી. સ. ૪૧૮ થી ૪૩૬ સુધી) (૧૧) સીરને મોઅય્યદોવા (૧૨) ક્રીતામે ઇસ્તીલાફ ઇમામ, કર્તા એહમદ નહજુગીયા. (૧૫મા ઇમામ મોલાના અઝીઝના દાઇ.) (૧૩) મઝલીસે હાતીમી, કર્તા મઇયદના હાતીમ. (૩મ્મ દાઇ.) (૧૪) તરીખી મહમદ બીન દસલક અને મીકીઝી (અલમવાઇઝ-વસ-એતેબાર; “ફાતેમીએનો ઇતીહાસ” નામ છે. કર્તા મીકીઝી) પશુ વચાની હતી. (૧૫) મમતાજુલ અબયાર.

(ગ) શીકાહ કે ઇવરી યાન ઉપર ક્રીતાઓ. (ઇવર યાનની ટીપ જે આપવામાં આવી છે તે સુરતની કોલેજના વિદ્યાર્થીને મે મેળવી છે તે કુરુગલની “ફહરીસ્ત” ક્રીતાઓમાં બતાવેલી ક્રીતાઓથી સરખામણી કરવા માટે કામમાં લઇ શકશે)

(૧) દાએમુલ ઇમલામ, બે જલદ. (૨) મુખતસે-ફલ-આસાર, બે જલદ. (૩) ક્રીતાશુલ યનશુ શીલ્શીકાહ. (૪) ક્રીતાશુલ અબયાર. (૫) ક્રીતામે મનબા-ઉલ-ફરાઇઝ. (૬) ક્રીતામે રહતે-વત્તસલી. (૭) રીસાલાએ એતુલ બરયાન. (૮) તકવી-સુલ-અહકામ. (૯) ક્રીતાશુલ હવરી. (૧૦) મફતી-હુન-નીયામન. (નંબર ૧ થી ૧૦ના કર્તા સઇયદના કાઝી-નોઅમાન છે.) (૧૧) મજમુઉલ શીકાહ, કર્તા સઇયદના હુમફ. (૨૪મા દાઇ.) (૧૨) ક્રીતામે અસી-માહલી-નફરીલ-મુહતદીન, કર્તા સઇયદના ઇદરીસ. (૧૩) તનખી-ફુલ-ગાફીલીન; કર્તા સઇયદના ઇમાડીમ બીન ફુશન (૧૧મા દાઇ) (૧૪) તનખી-ફુલ હાદી; કર્તા સઇયદના હમીદુદદીન સાહેબ.

(૧૫) મજમુ-એ-માઇલ; કર્તા સહયદના હાતીમ. (૧૬) મજમુએ તરખીવાદ; કર્તા સહયદના મહમદ યીન તાહેરી.

(દ) તારીલ અને હકીકત ઉપર એટલા બધા પુસ્તકો છે કે અહીં વર્ણવી શકાય નહિ.

(અ) તારીલ કે ગુચવળ બરેલી વાતોનો ખુલાસો કે હમિસામના અરકાન.

(૧) તારીલુદ-નાએમ; કર્તા મહમદના ધારી-નોઆમાન. (૨) હમિરીના-મઆઇલ-કીતા-વીલ; કર્તા મહમદ યીન તાહેરી. (૩) તારીલે-મનમુ-ખુદ-૮૪; કર્તા અમદઅલી હમાદુદ્દીન.

(બ) હકકીત. આ કીતાબોને ત્રણ ભાગમાં વહેંચવામાં આવેલી છે.

(૧) પહેલા ભાગમાં 'ને આદિત્યના તત્વજ્ઞાનીક ભાગને શીખડાવવામાં આવે છે અને ધર્મ સાથે તત્વજ્ઞાન કેવીરીતે મળવું છે ? તે બતાવવામાં આવે છે. હખવાનુસ્મકાના બાવન રીશાસાએને (ના હમા હમામ મોજાના એહમદ યીન દુગેન.) વિષય તરિકે શીખડાવવામાં આવે છે.

(૨) બીજા ભાગમાં નીચેની કીતાબોને શીખડાવવામાં આવે છે:—૧૪મા હમામ અગીજ બી. તાન્ના પ્રખાલ દુગ્ગલ કામી-નોઆમાનની વખતી છુટી કીતાબો, (બી. મ. ૪૨૭-૪૮૭.) મહમદના વાહુ-અમ મનમુ-ની કીતાબો, અહીં યાદુય સજ્જનાતીની કીતાબો, અહીં હાતીમુ-રામીની કીતાબો.

(૩) નીચેના અથકનાએની કીતાબો આ ભ.નમાં શીખવવામાં આવતી. બાલુલ-અલ-વાય યાને વડા ધર્મગૃહ મહમદના મોઅયદ રાનામી, સહયદના અહીં યરકાત, સહયદના બદરી જમાલી.

(૪) આ ભાગમાં ૧૫, ૧૬ અને ૧૭મા હમામોના બાલુલ અંબવાય સહયદના હમીદુદ્દીની કીતાબો શીખડાવવામાં આવતી.

આ બાબતનું પુર બયાન મહમદ યીન હસલાદ અન્નાદીમની "ફહરીર"નો તરખુએ કરનાર ડો. ફુરુગલના ઉપદેશ પાંચના અધ્યાય બીજામાં મળી શકે. તેઓમાની થોડીક હસ્ત લેખીત કીતાબોને પેરીગની પુસ્તકાલયમાં અગ્રી રાખવામાં આવી છે.

તેઓના હાલના હાલ.

તેઓના હાલના હાલ સહયદના તાહેર સૈફુદ્દીન છે, જેઓ ઇ. મ. ૧૮૮૬માં જન્મ્યા હતા અને હાલમાં તેઓની ઉંમર ૪૦ વરસની છે. હાલ અથવા જેને વોહરાઓ સેવદના (અમારા ધણી) કહે છે, તે મંસારીક અને ધાર્મિક બાબતોમાં તેઓના હાકીમ છે. તે મુખ

ઇલાકાના પહેલા વર્ગના સગદારના હોખેદાર છે. તે હિન્દુસ્થાન અને અરબસ્થાનમાં વસના આશરે બે લાખ વોહરાઓના ધાર્મિક સગદાર છે. તે મોટી આબરૂમાં રહે છે અને તેના પરોણાઓની ખુલ્લી ઉદારતાથી પરોણા-ચાકરી કરે છે. તેને મોટા માન સાથે ખાલાવવામાં આવે છે. કોઈ પણ વોહરો તેને “વાગ મુલ્લાજી” કે “વડા મુલ્લાજી” કહી ખોલાવતો નથી. તેના સુરિંદો વચ્ચે તેના ધર્મચ્યુત માનનાગઓ તેને હમામના (જે હમામ ખુદાઈ હુકમ આપનાર પેગમબરના નાયબો હતા, તેના) સીધા પ્રતિનીધી તરીકે માને છે.

તે આમીલા અથવા મુલ્લાઓ કે નાયબ ધર્મચ્યુતઓને દરેક વોહરાના જગડાના ફેસલાઓ કરવા માટે સુટે છે. આ ધાર્મિક નાયબોને તેમજ મકનઅ માટે ધાર્મિક શીક્ષકોને રીયદનાની પોતાની આવકમાંથી નિહ પણ સ્થાનિક ઉલ્લગણામાંથી પગાગ આપવામાં આવે છે. જ્યારથી સુરતના દરગઝની સ્થિતિ નબળી પડી ગઈ છે ત્યારથી આમાના ધણાં સ્થાનિક આમીલો અને મુલ્લાઓએ આલીમ તરીકેની આબરૂ ગુમાવેલી છે. ગમે તેમ જુના રીવાજ કે બંધારણના કાયદાઓને વધારે માન આપવામાં આવે છે અને સ્થાનિક મુલ્લાઓ તેઓના જહેલીયતપણાના સળ્ય હજુ પણ મધ્યદનાના જહેલ અને ધર્મચ્યુત ધર્મ જનુનીઓ ઉપર મોટી સત્તાને વાપરે છે.

ક્રિયાઓના પ્રયગો ઉપર સમ્પદના તેની ગાદી ઉપર બેસે છે. તેની સત્તાની યાદીમાં તેના સામે પીછીઓ રાખે છે અને તેની ઉપર ઉઠાડે છે. જેમ વોહરાઓ દાખલ થાય છે તેમ તેઓમાંના ઘણાપરોઓ ત્રણ સીજદા કરે છે અને તેની સામે હાથ જોડી ઉભા રહે છે. જેવા લાયક હોય તેવાને “મેમવાને” અને બીજાઓને “ઉલવાને” કહે છે.

વરસમાં એક વખત, ૧૮મી જુલાઈ (યવમુલ્લગદીગ)ના દીવસે હમેશ મુજબ દરેક ધર્મચ્યુત ઠાઉદી વોહરો તેના હાથને મેયદનાની હથેલી ઉપર કે તેના સ્થાનિક મુલ્લાના હાથોમાં મુકી અને વફાદારીના સોગદ (મીશાક) લે છે. (જુઓ પુગવળી ‘૨’) આ અહેદ દાઈ મારફત વખતના હમામ તરફ લેવામાં આવે છે.

બીધી ધાર્મિક અને સસારીક જાનલોને અંકુશમાં રાખવાનો એક સહેલો રીવાજ છે. દાખલા તરીકે કોઈ પણ વડા ધર્મચ્યુત પાસેથી રજા લીધા વગર નમાઝ પઢાવી શકે નહિ. અકીફા કરતાં; જહેરી જમણો આપતા, મદરેસા ખોલનાં, લગ્ન ક્રિયા કરતાં, મરણ

+ પહેલા વર્ગના સગદારોના ઇલાકાબ મી. બીનીગ ગવર્નર તરફથી સમ્પદના ઇનુદદીન બીજ, તે જહમા દાઈ અને મેયદના ઝેનુદદીન બીજ, તે જપમા દાઈને આપવાને કહેવામાં આવ્યું હતું. આ બંને દાઈઓએ આજાર સાથે ના પાડી, માન સાથે કહ્યું હતું કે તેઓ કુન્યાવી માનના ઇલાકાબ માટે દરકાર કરે છે: પણ ગવર્નમેન્ટ તેઓના માનનારાઓની તરફ માયા ચાલુ ગણવાને અરજ ગુજારે છે. ગમે તેમ તેજ કુન્યાવી માન ફરી ઇ. સ. ૧૮૬૬માં ફીઝ એક્સેલન્સી સર બર્ટલે ફ્રીઅંગ, તે મુખ્યદના ગવર્નર તરફથી આપવાને કહેવામાં આવ્યું હતું અને તે ઉપકાર સાથે જહમા દાઈ મેયદના નજમુદદીન જહાએ કબુલ કર્યો હતો. (જુઓ પુગવળી ‘૬’ નંબર ૧૬.)

ક્રિયાઓ કરતા, નીજીયા, ચાલીસમા અને વરસી વીએરે કરતા, બધામા વડા ધર્મચુરની કે સ્થાનીક આગીશની રજ લેવી જોઈએ છે.

બીજા પ્રમોગે ઉપર નાનની પશુ રજ લેવી જોઈએ છે કોઈ પશુ ધાર્મિક કીનાય આવી રજ લીધા વગર પ્રમિષ્ઠ કે તજુમો કરી શકાય નહિ.

એક હથુ મત્તાના રીરાજ આ સગસ મધગએવી કામની ધરી છે. આ એક હથુ મત્તાના રીરાજ છે કે જે ફક્ત આ કામે ખરીડીતે હિન્દુસ્થાનના મુમલમાન રાજાઓના પ્રપત્ની અદાવત અને તેજદાર જુવમથી બચવા માટે નખરામા આનનો હતો.

ખરે જોતા આ કળજનો અને દાબનો રીવાજ કંઈ ધર્મ પુસ્તક ઉપર આધાર રાખતો નથી, પણ ઇસલામ આવા રીરાજને સડમાં ગૃહજુ દગવાની જુદા આપે છે. આ રીવાજોના ધણા ખગ આપ્પા હિન્દુસ્થાનના છે દાખલા તરીકે મગજુ કીરાઓના જમણો તેઓએ વખતો વખત દાખલો પાસેથી વખતના જરૂરી કુકમો મેળવવા માટે દાખલ કરેલા છે, જે કે તે વખતે એવા જગલી ધર્માધા હતા કે જે કંઈ તેઓના દાખ માગફત માસુમ ધમામના ઇશ્વરી શબ્દો સાલળતા તો તેના તેવા કુકમોના તત્વજ્ઞાનનો મવાલ કયા વગર તેઓનું માનતા હતા, તો પણ તેઓ કદી નકારી રીતે તેને વાપગતા નહિ અધુરી કેળવણી, આપમતવય હેતુઓ અને ધાર્મિક રીવાજોને નકારી રીતે વાપરવાથી સૈયદનાના માનનાગઓ વચ્ચે મોટી અળવળ પેદા કરી છે તે કમનસીય બનાવોએ મુખ્ય અમરેલી, ઉગજેત, બોપાલ અને છુદાનપુરમા જગડાઓ ઉભા કરેના છે આ અધુ ધર્મચુર વર્ગની નાલાયકી અને ગેર વહીવટ જાહેર કરાવે છે.

બીજુ અગ્ની અને અંગ્રીજીની પદ્ધતિમગ કેળવણીનો જે ખુદ્યો નીરોધ ધર્મચુર-વર્ગ કરી રહ્યો છે, તે જમાનાનો ચાલથી વીરુદ્ધ હોઈ અતે તો મજકુર વર્ગના ઉપગજ આવી પડશે તેઓ વીરુધની હીલચાલ જે હાલ શરૂ થઈ છે તે વધારે બળવત થતી જશે.

કમનસીએ હાલના સધયદના અને તેનો ધર્મચુર-વર્ગ એમ માની ગજો છે કે સુધાન્કોની પાર્દતિ જેમ જુના જમાનામા પોપે મુનકીગ તરીકે તે વખતમા પ્રોટેસ્ટન્ટોને કાઢી મુક્યા હતા તેજ પ્રમાણે મજકુર પાર્દતિ પશુ કાઢી મુકી શકાય છે. સ્વતંત્ર, આઝાદી અને પ્રજામત્તાક ગજવના વખતમા દોષતમદ સુધાન્કો કોઈ પણ આત્મિક દગજગઓ કે ખુર્દા ઉતેજનની મરમાઈ કરનાગનો દાવો કરતા નથી, જેમ જાફર, અલી સુલેમાન, હેપ-ગુદલા અને નાગાપુરી અયદુલજોને કર્યું, પણ માન અને નમ્રતાથી સધયદનાને ફાતેમી મથકના છુપા હેતુઓની નીયમીત કેળવણી, જેમ તેઓના અગાઉ થઈ ગયેલાઓએ કર્યું, તેમ તે ફરી ચાલુ કરવાને અને તેના માનનારાઓ વચ્ચે સમાગીક કેળવણી વધારી બીજા કામના લાખ ધોની મજુતીમા તેના માનનાગઓ ચડે અને તેની ૧૦-૧૫ લાખની આવકમા થી થોડા લાખ કેળવણી ઉપર ખર્ચે એમ અગજ કરે છે.

તે દીલગીર થવા જેવું છે કે ધર્મચુર-વર્ગની પ્રતિપક્ષતા બહુ દુર ચાલી ગઈ છે અને હાલના ઇજ્જન લેવાના કેમમા આખરે ચાલી ગઈ છે.

ખાન બહાદુર ફખરુદ્દીન,

[વિરૂદ્ધ.....

શેખ તૈયબઅલી, તે સંઘદનાના મામા અને બીજા પાંચ જાણીતાઓ.....

બુરહાનપુર હાઈસ્કૂલના સેન્ટરની નાન બહાદુર કાઢવા માટે આપત્તી જગતે ૧૯૧૫ના ફેબ્રુઆરી મહિનાની યાદી આપે છે. તેમાં ખાન ડીકા કહેલી છે; “વડા ધર્મચૂર આગળ વધેલા પક્ષ સામે તેના અભાવે ધર્મચૂરત માનનાનાઓની બહુમતીથી પ્રતિપક્ષનો ટેકા આપી કહે છે કે ધર્મચૂરત પક્ષને અભાવે રહેવાનો દર છે.” (જુલિ ૧૯૧૬ના પાના ૧૬.)

સંઘદનાની આ ગુચ્છવળ પ્રતીપક્ષ શાક્ષી ઉપર આધાર રાખતો નથી; કેમકે તે પોતે બહુમતીનો વીચાર પ્રતીપક્ષ ઉપર આધાર રાખે છે. બાવા નંદા છે કે આ દંડખોરોના ટોળાની અભાવે જુમ દાહના વખતમાં વખાણપાત્ર સંધાન માટે પ્રત્યુત્તર હોય.

દાહના સંઘદનાની નીચેના તાબેદાર ધર્મચૂર વગેરે જગતી ધર્મચૂરને કેળવણી ન આપવાના બાવા માટે મુખ્યત્વે કારણે નંદામદાર છે. આ સંઘદમાં હું મુખ પક્ષકાર અને તેના સંધાનનાં અમુક કામ તરફ ખાન ખેડીશ કે જે દત્તિદાઓના કામ પણ વિદ્યાર્થી કદી પણ ધનકાર કરવાની હિમ્મત કરશે નહિ.

(૧) યુસુફગીરીના વિરૂદ્ધ દાહના દત્તિદાઓ વાંચના દ. સ. ૧૮૪૩-૧૮૭૬ના વચ્ચે દેખાડે છે આક્રીકાના યુસુફગીરીના કામદાના ભાગ સામે બાવા કયો.

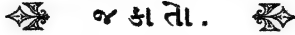
(૨) ફેબ્રુઆરી અને જાન્યુઆરી દિવસોમાં સંધાન ભંગ સામે બાવા કયો.

(૩) દાહમાં પણ અભાવે ગામડીયાઓ મુકત અને ફરજી તન સાધાણ કેળવણી બીજાના ભંગ સામે બાવા કયો.

નંદા તાબેદાર આગીયો જુલિ સંધાન રીવાજોનો જેર ઉપયોગ કરે અને તેઓની આર્થિક સત્તાને નફારીરીને વાપરે તે એક દાહમ એવા આવશે કે જેમાં વાહરા સુધારક તાબેદાર આગીયોની સ્વતંત્ર કહેરો અને તેના અધ્યેય અનુયાયીઓની આ બરા પંથના રીવાજોના દાહદાઓ અધવાની જરૂર નંદા.

ગમે તેમ મને પુરી ખાતરી છે કે આ બાબતમાં ગવર્નમેન્ટના દાહમ થવા પહેલાં ચોક્કસરિતે ફેબ્રુઆરી મહિના જગતે અને આ જગતનો અંત આણશે. ડીકા દોહીનેસ સંધદના તાબેદાર ફેબ્રુદીન, જેઓ ભણેલા અને કેળવણીના હિમાયતી હોવાનું તેમજ વિચારવંત અને ઉચ્ચ કેળવણીના હોવાનું માન ધરાવે છે, તેઓ આ જગતોના અંત લાવશે અને તાબેદાર ધર્મચૂરને તેમ કરવાથી રોકશે.

શેખ ફેબ્રુઆરીના કહેવા પ્રમાણે હું અંતે નોંધ ટાંકવાને ખુશી ચાહું: “ડીકા દોહીનેસ સંધદના તાબેદાર ફેબ્રુદીન (ત. ઉ.)ને વર્તમાન કેળવણીના સિદ્ધાંતો અનુસાર કેળવણી આપવાનું શરૂ કર્યું છે. જેના સારા ફળ આવવાની આશા રાખી શકાય.” જુલિ પુરવણી “૬” નંબર ૧૧૭ પાને ૧૧. (આમીન!)

જ કા તો .

દાદાઓ, નાયબો, આમીલો કે નાયબ મુદ્દાઓથી ઉધરાવવામાં આવતી જકાતો.

દાદા કે વડા ધર્મગુરુ, જે ઠાઠમાંથી મહેલોમાં રહે છે, તેનું, તેઓના નાયબો અને સગા વહાલાઓનું અર્થ મેળવવાને આવકના નીચે પ્રમાણે રસ્તાઓ છે.

(ક) જકાત, ધાર્મિક લહેણ તરીકે ઉધરાવે છે. (ખ) ખાસ ઉધરાણુ. (ગ) દડો. નળ (ક) નીચે ધાર્મિક લહેણ નીચે પ્રમાણે આવે છે:—

(૧) ઝકાતુલ્મલાન (નમાઝની જકાત) માથા વેરો છે. દરેક વોહરા પામેથી દર માળુમ દીઠ એ આના લેખે ઉધરાવવામાં આવે છે.*

(૨) ઝકાતુલ્ શીતગ. (રોઝાની જકાત) ખીજો માથા વેરો. દરેક માથા દીઠ ૪ આના લેખે.

આ એ જકાતો નીચમગ ઉધરાવવામાં આવે છે. દર વર્ષે ખગ મનથી આમીલ માગફત રમગન મામમા ભરવામાં આવે છે કુલ ઉધરાણુમાં ૬૦ વર્ષે રૂ. ૭૫૦૦૦ની ધારવામાં આવે છે.

(૩) હંકુન્કસ. (મગનારના આત્મા ઉપર જકાત) દરેક મગનારના સગાને રૂ. ૧૧૬ કે ૧૧૬ના ભાગની રકમ, ચાદી યા સોનાના સીરકાને મગનારના આત્માની મુક્તિ માટે ભગવાની હોય છે ગરીબો જુજ રકમ આવે છે. અને કેટલીક વખત કછ પણ ભગતા નથી. આ ભાગમાંથી આવક દર વર્ષે રૂ. ૫૦૦૦૦ની ધારવામાં આવે છે.

(૪) લગ્ન કે નિકાહનું લહેણ. આ હમેશા ૬૨ નિકાહ દીઠ રૂ. ૧૧ પ્રમાણે ઉધરાવવામાં આવે છે અને ખીજ કે ત્રીજ નિકાહ માટે જકાત વધારે હોય છે. પૈસાનાર માણસો તેઓની શક્તિ મુજબ વધારે આવે છે. આ ભાગમાંથી ધારેલી આવક દર વર્ષે રૂ. ૫૦૦૦૦ની આશરે છે.

(૫) સલામે સહયદના કે નગ નજરાણુ. (સહયદનાને કે વડા ધર્મગુરુને)

* વડા ધર્મગુરુ તરફથી હાલમાં તે એ આનાથી ચાર આના ઉપર દર માથા દીઠ અદાવવામાં આવી છે. આ આવક આશરે ૧ લાખ ઉપર ગએલી છે. આ જકાતનું અયાન દાએ-મુલ-ઇસલામના બાણુઝ-ઝકાતમાં છે. આ દાએમે છપાએલા નથી પણ વોહરા મઆ-સેખાએ એમલી રાખેલી હોય છે.

(ક) તેની જેન્દાજરીમાં કોઇ પણ દિ-દુસ્થાનના ભાગમાં ખાસ કિયાના પ્રયોગો ઉપર અને વડા ધર્મચુરની સાલગ્રેહની કિયા ઉપર તેના આગીજ સારકત નગદ બેટો મોકલવામાં આવે છે. દર વરસે રૂ. ૨૫૦૦૦ હજારથી ઓછી નથી.

(ખ) તેની હાજરીમાં આ સલામ કે નગદ બેટ મોટી હોય છે અને દર વરસે રૂ. ૫૦૦૦૦ની આશરે થાય છે.

(ક) (ક) ઝકાતુદદાવત: જીવનના ફેલાવાને ચાલુ ગાખવા માટે લેપાગીઓને તેની વાર્ષિક આવકના અઢી ટકા ભરવા પડે છે, પણ ખાનગી નોકર કે રાજ્ય પાસેથી આ જકાત ઉધરાવવામાં આવતી નથી. આ ગેવદનાની આવકનો મુખ્ય રસ્તો છે. દર વર્ષે કે બે વર્ષે એક વખત ઉધરાવવામાં આવે છે. સહયદનાના ભરસાદાર નાખો કોઠાં કોઠાં ઉધરાવવા માટે જાય છે. તેઓ હમેશા સહયદનાના નઝદીકના મગા હોય છે અને દરેક જગ્યામાં તેઓ સાહેબુદ-દાવતના નામથી ઝાળખાય છે. તેઓની જાહેજસાલીથી પંચાણુ-ચાકરી કરે છે. એક વખતે બધા માટે ચુકરીસ જગ્યાની જકાત પત્રિકા તબયાર કરવામાં આવે છે. દરેક મુસાફરીમાં સાહેબુદ-દાવત તપાસ કરાવ્યા પછી શુ ફેરકાર કરવા તેની હકીકત લખે છે. ફક્ત વધારે ધર્મચુરને લેકા તેઓની ખરી આવકમાંથી આવે છે. રથાનીક વાહરા પણ હાજર બેટ (સલામો) મુકરર કરેલી જકાત ઉપરાત સાહેબુદ-દાવતો આવે છે. કુલ ઉધરાવું દર વરસે રૂ. ૩૦૦૦૦૦થી ઓછું નથી.

(ખ) ખુમસ, ખરો અર્થ પાંચમે ભાગ થાય છે. મુસલમાન નજવાના વખતમાં દરેક વિશ્વાસુ લડાખમાં મેળવેલી તેની જુદો પાંચમે ભાગ જાહેર ખજાનામાં આપવાને બધાએસો હતો. ખજાનાની વાહગઆએ પોતાની હાસત પર-રાજ્ય નીચે યોગ્ય થવાથી આ હકમને મરટી નાખ્યો છે. તેઓ વિશ્વાસુઓને અણધારી આવકનો પાંચમે ભાગ સહયદનાને આપવાની સલાહ આપે છે. (૧) ઝોગીતી (તરકા) કે દુન્ના સગાઓમાંથી વાંસની મીસકત. (૨) છુપો ખજાનો. (૩) પાચ દીકગતો એક પાંચમા દીકગતે શીખવા યા કે નાંટી કરવા માટે સહયદનાની પાસે મોકલવામાં આવે છે. છુટ અને સ્વતંત્ર પિટીસ જગ્યામાં આ દ્રઝા દ્રાસના કાલદાનો ભાગ નકામો છે અને તેમાં કઈ પણ આવક નથી. (જુએ પાને ૩૩ એક. છ. વેલુગ દમુ) ભાગ બીજો. ફરઆનમાં ૧૦-બીજી આવાત.)

(ગ) કેદાગત. (જુઓ દાએમુક હસલામની જલદ બીજી બાબુદ-કેદાગત.) રોઝા અને નમાઝની જકાત. આ પેસાદાર માણુસો, જેઓ માંદગી કે નાતંદુરસ્તી લીધે બધા રોઝા કે નમાઝ કરી શકે નહિ, તેઓથી નગદ બદતો છે. ધાર્મિક કીતાબો પ્રમાણે આ ગરીબોને આપવી જોઈએ, પણ લખું કરીને ધર્મચુર-વગેરેને આપવામાં આવે છે. તેઓ જાહેરમાં ગરીબો અને જુએ મરતાઓ માટે લે છે.

(ડ) નઝા મુકામ. (મનસુર હમામને બેટ.) દરેક ધર્મ ચુરને વાહરા જયારે તે આગળ વધવા માટે કોઇ કામ ઉપર બહાર જાય છે અથવા તે દુ.ખી અવસ્થામાં હોય છે ત્યારે દાઇ મારકત આ નજરાણા માટે અમુક રકમ આપવાને બાધા લે છે. તે રકમને વાહ

રાખી આચર્યા રાખે છે જ્યારે તે (દોષ) તેની જગ્યાની મુલાકાત લે છે ત્યારે દાખતે ભેટ આપે છે અથવા તેના આશીર્વાદ કે ભરૂંમદાર મુલાકાત લેનાર માનકત તેને મોકલવામાં આવે છે. આ ભાગ હેઠળ ધારવા પ્રમાણે રૂ. ૧૨૫૦૦૦થી ઓછી નથી.

આવી રીતે સરાસરી ધર્મગુરૂની વાર્ષિક આવક રૂ. ૧૧ લાખથી ઓછી નથી. x ક્ષણના છેલ્લા ચાર વરસ દરમિયાન જ્યારે વાહરા વેપારીઓ ખાસ મોટી રકમો કાયદાકારક વેપારમાં કમાણા હતા ત્યારે સંઘવદનાએ તેની આવકના ભાગને પણ વધારા કર્યો હતો.

(ખ) ખાસ ઉધરાણું. આ ધર્મગુરૂના ખીઆ માટે ખાસ લહેણું ઉધરાવવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે:—(૧) કામી કણાઓનું ખર્ચ, જે જગડાઓ દ્વારામાં જુના જુના ભાગોમાં ચાલી રહ્યા છે. (૨) ખામ મંડળી અને ખામ યોજનાઓના ખર્ચો.

(ઘ) દડો. વડા ધર્મગુરૂ દોલતમંદ વેપારીઓની બે લાખની ધર્મગુરૂ વરતી ઉપર સંસારીક અને ધાર્મિક કાયદાઓના ચલણમાં આપ અખત્યાર સત્તા વાપરે છે. તે કેટલીક વખત કણાઓમાં અને સુધાગ્રંથોને નાત બદારની ધર્મગુરૂ આપે છે અને આગ્રહ, સ્વતંત્ર અને અદલ ઇન્સારી ધિરીશ રાજ્યનો લાભ લઈ સંસારીક દડો ઉધરાવે છે.

આમીસા—આ વડા ધર્મગુરૂના નાયબો દરેક વાહગના મથકમાં રહે છે તેઓ મોટા શહેરો અને ગામોમાં જાવના હોદ્દામાં હોય છે. હીઝ હોલીનેસ સંઘવદનાના અમલદારો બધા વાહગ મથકમાં પથરાયેલા છે અને દાવતને ચતુર સુક્તિથી ગંભીરી રાખે છે. જુના સુરતના ઈસ્લામ નાશ થતા પછી આ નાયબો નીચ ગુણના ભાગી બની ગયા છે. અગાઉ તેઓને જે કામમાંથી જકાત ઉધરાવવામાં આવતી તેમાંથી પગાર આપવામાં આવતો: પણ દાલમાં તેઓની મહેનતના બદલો વડા ધર્મગુરૂની પાતાની આવકમાંથી આપવામાં આવતો નથી. (દાલની ધાર્મિક ગુપ્તકામાં તેના આગીલોની વર્ગોમાં ગેરકાયદેસરની ટેવા દેખાય છે તેનું એ કારણ જુત છે. હીઝ હોલીનેસ ઉધરાણાથી આમીસાનો બદલો આપવાની રીત અખત્યાર કરી છે, પણ તે નવી રીત કેમ કામ કરે છે તે વખત દેખાડી આપશે.) તેઓના બાંધકા વઝીફા કદર પ્રમાણે હોતા નથી પણ કમવાર રૂ. ૧૦-૧૫ ની દર મહીને હોય છે. તે ઉપરાંત તેઓ દરેક ટાંકણે સલામ કે નગદ ભેટ મેળવે છે. દાખલા તરીકે:—(૧) મહીનાના પહેલા દીવસે. (૨) બધી નાનાના પ્રયંજે. (૩) બે હાલ (રોડ) મહીના પછીની છઠ્ઠા દીનર અને છઠ્ઠા-ઓહા કે બકરી હાલની નમોઝના વખતે. (૪) છઠ્ઠાગદીરમાં મીશાક લીધા પછી. (૫) હજ વખતે (૬) અકીકાના દીવસે. (નવા જન્મેલા બાળકનું બળીદાન.) (૭) નવા આવનારની પહેલી મુલાકાતના વખતે. આવી રીતે નાયબ, મુદ્દાં અને આમીસાની આવક

x (૧) ઝકાનુસ રીતરા ૫૦૦૦૦ (૨) ઝકાનુસ સલાત ૫૦૦૦૦. (૩) નિકાહનું લહેણું ૫૦૦૦૦. (૪) શલામે સંઘવદના ૧૭૫૦૦૦. (૫) ઝકાનુસદાવત ૬૦૦૦૦૦. (૬) ખુમસ (અયોકસ.) (૭) ફેકારત (અયોકસ.) (૮) નાઝમુકામ ૧૨૫૦૦૦.

કુલ રૂ. ૧૦૫૦૦૦૦ થી ૧૧૦૦૦૦૦ની ચાલ છે.

દર મહીને સાધારણ સ્થિતીના શરદેમાં રૂ. ૧૦૦થી ઓછી થતી નથી અને તેની સ્થિતી સ્થાનીક વાહન કરતાં સારી હોય છે.

કાયદાકારક જગ્યા બાદ કરતાં, જેમકે; મુંબઈ, કરાંચી, સીધપુર, ઉજ્જૈન અને છુરહાનપુર વિગેરેમાં આમીલો હમેશા વડા ધર્મગુરૂના નજદીકના સગાઓ હોય છે. તેઓના પછી વધારે કાયદાકારક હોદ્દામાં સેવદાના દીવાન હોય છે. તે આમીલોની ચુંટણી અને અદલાબદલી ઉપર દેખરેખ રાખે છે તેથી તે સારા અનુભવ મેળવી અને બહુ મોટી આવક ભેગી કરવાને શક્તિવાન થાય છે.

મોટી જગ્યાઓમાં ન્યાં વાહન મસજીદ એકથી વધુ હોય છે ત્યાં દરેક મસજીદમાં જુદા જુદા પેશ હામમ હોય છે. આ મુસ્લિમો નમાઝ પઢાવે છે અને ફેટલીક વખત છાંડગાઓને કુચ્છાન પઢાવે છે. તેઓની આવક કીયાઓના પ્રમંચે ઉપર સલામમાંથી અને નીશાળના પગારમાંથી હોય છે.

સ્થાનીક જમાતનું ઉધારણું ઉપર કહ્યું તેમ જુદા જુદા રૂપમાં બેચું કરવામાં આવે છે. (૧) વેપારી જ્ઞાત. આ સખીલના નામથી ઓળખાય છે. (૨) કલ્હસ્તાનની મુકરર કરેલી જમીન ઉપર જ્ઞાત. (૩) સ્થાનીક વલીની કુખ્યામાં પેટી રાખેલી હોય છે. તેમાંથી ધર્મદા તરીકે ભેગી કરીને નીચે પ્રમાણે ખર્ચવામાં આવે છે:— (ક) આમીલોના ખર્ચ ભરવામાં આવે છે. (ખ) વલીના ઉરસ કે વરસીના પ્રમંચે જમણો કરવામાં. (ગ) કોષ્ટક વખત પ્રાથમીક કેળવણી ઉપર. (ઘ) વઝીફાઓ, નાચાર વોદગાઓ અને મુલ્લાં, મશાએઓના આશરા હેઠળ રહેતા ગરીબોને આપવામાં આવે છે. જો સ્થાનીક ફૂટથી ખર્ચ પુરું ન પડે તો પછી સેવદાનાની છેલ્લી આવતી આવકમાંથી તે ખર્ચ ભરવાઈ કરવામાં આવે છે.

વાહરાઓ હમેશા બહુ પૈસાદાર કામ તરીકે રહેલી છે; નેથી તેઓની મંડળીના ધર્મે, સાધારણ રકુલો, જુમાતખાના, વલીઓના કુખ્યાઓ, મસજીદ અને સુમાફરખાનાઓ ત્રિગેરે; અમુલ્ય વસ્તુ મીલકતો ગાયે વડા ધર્મગુરૂને મદદ માટે બહેલી હોય છે; પણ પાછળથી આ વસ્તુ મીલકતોની આવકમાં ખુદલો ગંવહીવટ થએલો છે. મુંબઈની હાઈકોર્ટમાં ચાલતો મુકદ્દમે હમેશ માટે વસ્તુ મીલકતો ઉપર લોભી અને આપ મુખત્યાર ધર્મગુરૂ-વર્ગોની સ્વતંત્ર સત્તાનો નીવડો આજુશે.

બ્રિટીશ ગવર્ન નીચે જાઓ વસ્તુ મીલકતોના વહીવટમાં વલણ ધરાવે છે, તેઓને નીચેના કાયદાઓના બડન અને બધારણ નેવાની બક્ષામણ કરવામાં આવે છે:—

(૧) મદ્રાસનો ૧૮૧૭નો ૭મો કાયદો.	૧ ૧૮૬૭માં ફરી હાખલ કરવામાં
(૨) ૧૮૧૦નો બંગાળનો ૧૯મો કાયદો.	૨ આબેલ
(૩) ૧૮૬૩નો ધાર્મિક બહેમનો કાયદો.	
(૪) ૧૯૧૩નો મુસલમાન વસ્તુ વાલીદનો કોડ કાયદો.)	

૩૩૩

કીયાઓ અને રીવાજો.

૬૬૬

(૧) જન્મ—પહેલા દમલ પછી અને સાતમા કે નવમા મહિનાના અંત ઉપર એક ખાણું ધણી તરફથી ધણીયાણીના માળાપોને આપવામાં આવે છે અને આ ખાણું “અધરણી” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જમણુના વખતે ધણી તરફથી નાની છોકરી-ઓને, જેણીઓ હામેલા છોકરી સાથે ત્યાં દાબર ગહેલી હોય છે, તેણીઓને ખાંડના રમકડાંઓની ભેટ વીગેરે આપવામાં આવે છે. આ ભેટો ધણીના તેમજ ધણીયાણીનાં માળાપો તરફથી ધણીના ઘરમાં આપવામાં આવે છે. પહેલી સુવાવડ ધણું કરી વહુના માળાપના ઘરમાં કરવામાં આવે છે.

જન્મ પછી ચોર કાપિને જે પહેલી ચીજ કરવામાં આવે છે તે બચ્ચાના જમણુ કાનમાં જોરથી આઝાન અને કાળા કાનમાં જોરથી એકામત બોલવામાં આવે છે.

જન્મ પછી ધણીયાણી અને ધણીના સગા વદાલાઓ બચ્ચાને જોવાને આવે છે. બચ્ચાને કે તેની માને એક રૂપિયાથી કે પાંચ રૂપિયાની નગદ ભેટ આપે છે. સાતમે દીવસે ધણીના મગા વહાલાઓ છોકરાનું નામ પાડે છે. જે કરી શકે તેા છોકરાની સુન્નત ઉમા, ૧૪મા કે ૨૧મા દીવસે કરવામાં આવે છે. છોકરા તથા છોકરીની બાપતમાં ઉમા. ૧૪મા કે ૨૧મા દીવસે બકરીનું બગીદાન આપે છે અમુક બદગીની રીતે ગોઠવેલી છે, તે પદવામાં આવે છે જે મુલ્લાં પદી અને તેનો સક્કામ મેળવે છે. જે સુન્નત જન્મ પછી પહેલા ત્રણ અડવાડીયામાં ન કરવામાં આવે તેા તે સાત કે નવ વરસ પછી કરવામાં આવે છે અને પૈસાદાર માણસો આ પ્રમંગોએ ખાણું આપે છે સાક્ષીદના દીવસે દર વર્ષે માણસોના પ્રમાણુમા જમણુ કરી અને તે દીવસ ઉજવવામાં આવે છે.

(૨) લગ્ન.—આ મુસલમાનના કાયદા પ્રમાણે મજબુત રીતે બજાવવામાં આવે છે. લગ્ન ખરેખર ધાર્મિક કરાર છે. આ વિષય ઉપરના કાયદાઓ દાએ મુલ હમલામની થીજી જીલ્લદમા આપવામાં આવ્યા છે. હથ્થરસાની વોહરો નિકાની કીયાના વખતમા તે કાયદાઓ મજબુત રીતે પાળે છે. જે વર અને કન્યા પુખ્ત ઉમરના ન હોય તેા તેઓ તરફથી વાલીઓ કે પ્રતિનિધીઓ બનાવવામાં આવે છે હિન્દુ રીવાજ પ્રમાણે વરને કન્યાના ઘર તરફ વઘેડા સાથે વાળ, તમનમ અને દાડખાના મહીત અને પૈસાદારો દિપોત્સાહ માથે લાઈ જાય છે. જે કે કાયદા પ્રમાણે ચાર સ્ત્રી કરવાની છૂટ છે; તેા પણ જુજ વોહરાઓ એક કરતાં વધારે સ્ત્રી પાળે છે. તે કદી પણ “રાખેલ સ્ત્રી” કે “મીસ્ટ્રેસ” રાખતો નથી. તેઓ મોટી પહેરામણીના શોખીન નથી. હમેશા રૂ ૪૦ની કે તે નીચેની મધ્યમ હોય છે કે જે રકમ નફકી ફરેલી હોય છે. તે હમેશાં જુદી જુદી હોય છે.

વોહરાઓ મુનાઅ કરના નથી, જેનો માધારણુ ઉપયોગ હમના-અશરીયા શીયાઓ ફરે છે અને તેઓના મન પ્રમાણે તેમ કરવું જોરબાજી છે.

તલાક (છુટા છેડા ની છુટ આપી છે; પણ તે જુજ વખતજ લેવાય છે. અને ખાસ કરીને જો સ્ત્રી તલાક આપે છે તો કામમાં નીચું જોતું પડે છે. પુનર્લગ્નની છુટ આપવામાં આવી છે. સગપણો, જેનું બધાનું પવિત્ર કુર્યાનમાં આવેલું છે, તેની સાથે લગ્નની મના કરવામાં આવે છે.

(૩) મરણ — જ્યારે વાહરો મરે છે અથવા મરવાની તૈયારીમાં હોય છે ત્યારે જોરથી કેટલાક પવિત્ર કુર્યાનના સુરાઓ તેની પથારી નજદીક પડવામાં આવે છે અઝાન અને એકામત મગનારના કાનોમાં જોરથી પડવામાં આવે છે તેની જાંઘી હોલવણ જવા પછી તેના મરણની ખબર ગામના આગીલને આપવામાં આવે છે, જે કાષ્ટ સુદસાને શબ નવગણવાની અને કામના કબ્રસ્તાનમાં ઝનાઝને ઉપાડી લઈ જવાની રજા (હુકમ) આપે છે. શબને નવગણવાની વખતે દોઝા પડવાને, ખભા ઉપર શબને ઝનાઝમાં લઈ જવાને, મુમેનુને બોલાવવાને, કબ્રસ્તાન, મસ્જદ અને શબને દાટવા પછી કબર પાસે મરણ કીયા પડવાનો સ્થાનીક આગીલ બદાયસ્ત કરે છે. શબને ધોવા પછી એક પવિત્ર કુર્યાનની આયતોથી લખેલી યાદી મરનારના હાથમાં મુકવામાં આવે છે. મરનારના આત્મા અને શરીરની દવા માટે દોઝા મરનારની છાતી ઉપર મુકવામાં આવે છે આ દોઝાના મુળ શબ્દો ચીડીના નામે પ્રખ્યાત છે. જુઓ સહીકતુસ્સલાતની ૬. સ. ૧૮૯૮ની આગ્રતીમાં પાને ૬૬-૭૨ અને ગુજરાતી નરજુમાં માટે જુઓ પુરવણી “૩” આ દોઝાના કાગળમાં સ્થાનીક આગીલની સહી કરવામાં આવે છે. વડા ધર્મશુર માટે હકકુન નફસ લેવાનો એ પ્રસંગ હોય છે. મરણ પછી ત્રીજાનું, નામયાનું, માસીયાનું, ચેલમનું અને ખાસ કરીને વરસીનું ખાણું આપવામાં આવે છે. આ બધા પ્રસંગોએ સ્થાનીક આગીલ મરનાર ઉપર રહેમનની દેખા પઢે છે. આ બધા જમણીની સ્થાનીક આગીલ પાસેથી રજા લેવી પડે છે. જો માણસ પૈસાદાર હોય તો આ પ્રસંગોએ પણ તેની પાસેથી હકકુન નફસની સાધારણ રકમ અને બીજા ધાર્મિક લહે-જુઓ ઉધરાવવામાં આવે છે. સુધારક પક્ષ આ આત્મિક લહેજુના હુકમી ઉધરાણાને અટકાવે છે અને અયોગ્ય સુચવે છે. ધર્મશુર-વર્ગો ખાસ કરીને વખતના સંન્નેગોએ એવા હુકમી બાબતના પ્રતીપક્ષને મુકી દેવાને યોગ્ય ગણે છે.

વાહરો કબ્રસ્તાનો દરેક કેડાણે મુંદર દેખાય છે અને બીજા મુસલમાનોથી સાવજ જુદા હોય છે. આ કબ્રસ્તાનો સાથે મુમાફરખાના, મસ્જદો અને બગીચાઓ બાંધેલા હોય છે. નજરાણા, ઉધરાણા અને કુખ્યાની જકાતની રૂપમાં બીજા નાની નાની જકાતો રાખેલી હોય છે. કુખ્યાઓ બહારના ભાગમાં માટીથી બાંધેલા હોય છે અને સફાઈદાર તમા મુંદર બાંધ-ણીના હોય છે. તેઓના દાઢાઓ અને વલીયોના કુખ્યાની ઉપર સુંદર ગુખટો બાંધેલા હોય છે.

વોહરાઓ બીજા મુસલમાનોથી પોતાને ચડીયાના માને છે અને તેઓથી જુદા ગહેવાનું શીખડાવવામાં આવે છે. તેઓ બીજા મુસલમાનો સાથે પરણ્યા નથી.

તેઓનો વેપારીક વહીવટ, વિધી અને વલણો.

(૧) ધંધો—ધોલકા અને ઉત્તર ગુજરાતના ગામડાઓના થોડાક રહેવાસીઓ કે જોઓ ખેડૂત છે અને થોડાક બીજા કે જોઓ સરકારી નોકરીમાં આગળ વધ્યા છે, (જેવા કે અખદેઅલી કાજી (મુંબઈની દાઈકોર્ટના જજ), અબ્દુલ્લા મુસદ્દઅલી અને થોડાક પ્રાંતિક સરકારની નોકરીમાં અને બીજા ડેક્ટરો તરીકે.) તેઓના સીવાય બીજા તમામ દાઉદીઓ વેપારી છે. કેટલાક વેપારીઓનો અરબસ્થાન, ચીન, સીયામ અને જંગબાર સાથે મોટા વેપાર ચાલે છે. જેમ મહમદઅલી અનીકના દીકરા લંડનમાં દેશાવર ખાતે માલ ચઢાવવાનો વેપાર કરે છે અને ગયા વરસે તેઓ લન્ડન મેસોનીક લોડજના વરણીપુલ માસ્તર હતા. વોહરાઓ લગભગ લોખંડકામ, રેશમ, ચામડા, રજીશીંગડા અને જીવતા જીવવરોના સ્થાનીક વેપારીઓ છે; પણ તેઓ લગભગ ગામડા અને શહેરોના લોખંડ, કાપડ, સ્ટેશનરી તથા પરચુટણ સામાન અને મસાલાઓના વેચનારાઓ છે. થોડાક અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત અને મુંબઈમાં મીઠાઈવાલાઓ છે. સ્ત્રીઓ ધનું કામ, સીવડું, કાંતડું, વણવું, ગુથડું અને ભરત કામ કરે છે.

સુત્રી વોહરાઓ શાળા, આગળ વધેલા અને બપકા તથા સરસાઈમાં રહેવાના શોખીન છે; પણ ઉત્તર ગુજરાત કરતાં તેઓ થોડા સતોષી હોય છે. કેમ તરીકે બધા શાંત, સફાઈવાળા, ચોખ્ખા, ખંતીલા અને ડાહ્યા હોય છે. ખાસ કરી તેઓ સુરતમાં પ્રખ્યાત છે. તેઓમાં અમુક પૈસાદાર અને આમરીને પછસે ટકે સુખી છે. ગરીબો કચ્છસરવાળા અને કરજથી મોકળા હોય છે પછસાદાર વર્ગો કમનસીબ વોહરાઓનું બરણુપોષણ કરે છે. સ્ત્રી-પુરૂષ બન્ને ધણા સ્થાળુ હોય છે. કહેવત છે કે:—“વોહરાથી સ્થાળુ ને ઠીવાનો.”

(૨) રહેવાના ઘરો.—દાઉદી વોહરાઓ દવાવાળા અને મોટા ઘરોમાં રહેનારાઓ માટે અને ઘરમાં સર સામાન અને અલંકારોના દેખાવના ખ્યાર માટે શોખીનોમાં નોંધાયેલા છે. ગુજરાતી કહેવત છે કે:—“વોહરાનો માલ રોડમાં જાય.” વોહરાની પાંચમાલી બાંધકામમાં છે. સર જોન માલકન ઇ. સ. ૧૮૨૩માં લખે છે કે વોહરાઓએ તેઓના ધરોની બાંધણી અને ફરનીચરમાં યુરોપીયન સુધારાને લાવ્યા છે.

એક સુરતી પછસાદાર વોહરાના ધરનું ખર્ચ વર્ણન નીચે આપે છે:—“ધર રસ્તાથી છે કે સાત ફુટ ઉંચું બાંધવામાં આવ્યું છે. તે ત્રણ માળ ઉંચું છે. સુંદર કોનરકામવાળા ઇમારતી લાકડાનું તથા ઈંટિનું બાંધેલું છે. ને મકાનના આંગણાએ અદાર પુટ ચોરસ જમીન રેકેલી છે. એક અંધારા અને અસ્વચ્છ દરવાજામાંથી પસાર થઈ ઉંચી અને સાંકડી લાકડાની દાદર ઉપર થઈ પહેલે માળે જઈએ તો આગલા ભાગમાં એક બાર ફુટ ચોરસ બેઠકનો ઝોરડો છે. ઝોરડાની સીડીંગ વિશ્વાયતી ધાતુના દોવાઓથી અને કાચની હાડીઓથી ભરેલી છે અને બારીઓની અંદરની બાજુઓએ રંગેલા ઈંગ્લીશ કાચોમાં લખેલી પાક કુર-

આન શરીરની આયતો લખેલી હોય છે. ઝોરડામાં કીમતી ચટાઇઓ તથા તકીયાઓ મુકેલા છે. ઝોરડાની વચમાં સુંદર કોતર કામવાળા ટેબલો મુકેલા છે. આગળના અને પાછળના ઝોરડાઓ વચ્ચેનાં બાજની દીવાલો પીનળના પ્યાલા રકાળીઓ તથા પીવાના વાસણોથી શુશોભીત કરેલી છે. બીજે માળે પાછળનો ઝોરડો લગભગ ૩૦ ફુટ લાંબો અને ૧૬ ફુટ પહોળો છે; તેની દીવાલો રંગેલી છે, જમીન ઉપર સુંદર ગાલીચાઓ બીછાવેલા છે. છેક જીંતાને અદેલીને સ્ત્રીગવાળા સોફાઓ અને પુરશીઓ મુકેલી છે. ત્રીજે માળે એક મોટો બેઠકનો જાહેર ઝોરડો છે. તેમાં મુલ્યવાન ફરનીચર તથા એક જર્મન વાજીંત્ર છે. દીવાલોના ગોખલાઓમાં અને કબાટોમાં ચીનાઇ અને જાપાનીઝ પ્યાલા, રકાળી, અંગ્રેજી ફલાવરવાડો તથા તુરકી કાચના રંગીન કુંડાઓમાં નકલી કાગળના ફુલ ઝાડો છે. દીવાલોની જાન ઉપર ચીનકાઇ પ્યાલા અને રકાળીઓની ફારની ફારો છે.”

(૩) દેખાવ અને કપડાં—દાઉદી વોહરાઓ ચાલાક અને સારા છે. તે ઉપરાંત તેઓ મજબુત અને તદુરસ્ત પણ છે. તેઓના દેખાવ નીચરીત, ઝોખાઓ, જીત વક્સરંગનો, નત્ર ઢબનો અને હેંચિયારીવાળો છે. તેઓ માથાના બાલ મુંડાવે છે. દાંડી ઘાટી અને લાંબી રખાવે છે. મુછના થોડા થોડા બાલ કપાવે છે. ઘણીખરી સ્ત્રીઓ ખુબસુરત અને સુંદર ચામડીની સાથે આનંદી ચહેરાવાળા કહેવામાં આવે છે. તેણીઓ પેગમ્બરના દાખલા અને નીચમોને થોડા ઘણા પાળે છે. તેણીઓ સુરમાથી પોતાની આંખો આંજેલી રાખવાને અને કોલસાની જુકીથી દાંત સાફ રાખવાને અને હાથની હથેળીઓ અને પગના તળીઆઓ મેંદીથી રાતા રાખવાને માન્યેન રહે છે. ઘરમાં તેઓની ગુજરાતી ભાષા પણ બીજી કેટલીક ભાષા સથે મિશ્રીત થયેલી છે. બહરીઓ, જેણી અરબી પણ શીખેલી હોતી નથી, તેણીઓ પણ અરબી શબ્દો સારા ઉચ્ચાર સાથે બોલે છે. જેઓ કરબલાની જાત્રાએ ગયા છે અથવા ચીન અને બીજા પરદેશોમાં મુસાફરી કરી છે, તેવા થોડાકોએ પાછાના વરસોમાં અરબના રીવાજો અદ્ભુત કર્યા છે. દાઉદી વોહરાઓ ઘરમાં જરીની કે સુતરાઉ સુફેદ ભરેલી ટોપી, સુફેદ કપડાની અંદી, ગુણ્ણથી નિચેનું પહેરણ અને સુફેદ સુસીની ધળજર ઉપરથી દીલી અને કીચણુ આગળ સાંકડી પહેરે છે. ઘર બાહર નાની સુફેદ પાઘડી, હિન્દુ બેંગા કેટ (અંગરખો), તેજ પગલ, જે તેઓ ઘરમાં પહેરે છે અને લાંબી ચુંચના ઉજળેની વંડા પહેરે છે. દાઉદી બહરી ઘાટો લાલ, લીલો કે પીળો અને સુતરાઉ કે રેશમી ઝોદણ; ઉત્તર ગુજરાતના રેશમી બધમેસ્તી ચોલી અને દક્ષીણ ગુજરાતમાં રેશમી (કબજો) અને ચામડાની સપાટ અને ઘરમાં લોકડાની ચાખડી પહેરે છે. તેઓના પવિત્ર પોશાક (નસાઝીના કપડાં) ઘણાં કીમતી ભરત અને કીનખાળના હોય છે. ઘર બહાર પોશાક ઉપર તેઓ ઘાટા રંગનો મોટો રેશમી યુગ્મો માથા ઉપરથી પસાર થતો પહેરે છે. આ જુરખાને કપાળ નિચે આંખની સામે એક ગુથેલી વળા હોય છે. તે માથાથી પગ સુધી આખી આકૃતિને દહી રાખે છે. હિન્દુ અને મુસલમાનની છેલ્લી કેશનના તેઓમા ઘરેણાઓ પહેરે છે.

તેઓની પાઘડીઓ—સાર દાઉદી પાઘડીઓ છે. અમદાવાદી. તે વડા ધર્મશુદ્ધ પહેરે છે, જે વધારે ઉંચી અને ખીલી હોય છે. ઉજળેની કાચરેથો પહેરે છે તેના જેવી નાની

અને વધારે ચોખ્ખાઈથી બનાવેલી હોય છે. સુરતી. ઉંચી અને બરેલી હોય છે. કાઠીઆ-વાડી. ગોળ આકારની અને પોકળ અને ઉપરથી જરા ધરતી હોય છે, તે ઉપરના પોકળમાં જરીતું કપડું ગોઠવેલું હોય છે. હોકરાઓની પાથડી મોટાઓ જેવીજ હોય છે પણ સફેદને બદલે ડાર્ક પ્લાઝિન અને નારંગી રંગની હોય છે.

(૪) તેઓનું ખાણું અને બહાર જમણું—તેઓ જે ખાય છે તેમાં કચ્છસર કરે છે. રાત્રે તેઓ ચોખ્ખાની ખીચડી સાથે સસતી દારતું સાગન ખાય છે. તેઓ નાત આપવાના ઘણા શોખીન હોય છે. જન્મથી મરણ સુધીના દરેક કુટુંબી કારનેએ પછસાદારોને ત્યાં નાત કરવાનું બહાનું હોય છે; પણ કાયદા પ્રમાણે તેઓને તેમ કરવાની જરૂર હોતી નથી. ગરીબ વર્ગો પણ લગ્ન અને મરણની વખતે ખાસ કરીને નાત કરે છે. મોટું અને કીમતી ખાણું ખાણું આપવાની દરીફાઈ કરવા માટે વધુ તીવ્ર અને જીવલેણ સલાહ આપે છે. મરદોનું બહાર “મહેમાની” તરીકે અને મરદ બોરત બનેનું બહાર ખાણું “ગામસાઇ” તરીકે જોળખાય છે. બહાર નોતરા આદીમ મારફત આપવામાં આવે છે કે જે કામના મોહલાઓમાં જઈ અને મોટા અવાજે કહી સંભળાવે છે. બે જાનનું બહાર ખાણું મધ્યમ વર્ગ કે પછસાદારો તરફથી નીચેના પ્રસંગોએ હમેશાં આપવામાં આવે છે:—(૧) લગ્ન કે નિકાહના દીવસે. (૨) લગ્ન કે સળગસના દીવસે. (૩) અકીકાને દીવસે. (૪) ત્રીજયાના દીવસે. (૫) નોમયાતા દીવસે. (૬) ચેલમના દીવસે. (૭) વરસીના દીવસે.

બહાર પછસાદારો તરફથી નીચેના પ્રસંગોએ જમણું આપવામાં આવે છે:—

(૧) મોહરમના નવ દીવસ દરમિયાન. (૨) મોહરમની ૨૭મી તારીખે, બાવા ફખર-દદીનનો ઉરસ (આ બાવા ફખર-દદીન સઉથી પહેલા વેહરા વટલાએલ સીધપુરના રાજા સીધરાજ જયસીદના કાકાજ બાઈ છે.) (૩) સાહેબુ ઝઝમાનની સાલગ્રેહાની કીયાના દીવસે. (૪) રાજ્યકર્તા દાઇની સાલગ્રેહાની કીયાના દીવસે. (૫) ૩૨મા દાઇ કુતજુદદીન શહીદના ઉરસ ઉપર. (૬) રમઝાનમાં લખલ તુલ કરની રાત્રે. (૭) છકુલગદીરની રાત્રે. (૮) રમઝાનની ૧૭મી, ૧૮મી તથા ૨૧મી રાત્રે. (૯) હિન્દુસ્થાનમાં દરેક સ્થાનિક વલીગો અને દાઇઓના ઉરસ ઉપર.

વધારે પસંદ કરવા લાયક જમણું:—ખીરયાની, પુલાવ અને ઝરદો.

ખીરયાની પહેલું અને સરસ ચુ ટેલું કીમતી ખાણું છે. તે લાલ ચોખ્ખાની બનેલી છે થી અને ગોસ સાથે પકાવવામાં આવે છે.

પુલાવ, ગોસ સાથે ચોખ્ખાનું સરતું ખાણું છે. તેને દહીં કે ગોસ તથા બાજીલાના સાગ સાથે ખાવામાં આવે છે.

+ આ સાગ મસાલાઓ સાથે જુદી જુદી રીતોમાં બનાવવામાં આવે છે અને સસતું હોવાના લીધે હમેશાં વેહરાઓ તેનું સાગ કરે છે. લગભગ બધા વેહરાઓ હમેશાં સાંજરે તેને ખીચડી સાથે ઉપયોગમાં લે છે.

અરદો, પીળા અને ખાંડવાળા ચોખા સાથે સુલતાની દ્રાક્ષ અને બદામનો બનાવેલો હોય છે. ગોસનું સાગ અને ચોખા હમેશનું મામુલી ખાણું છે. વોહંગ બબરચીઓ ખુશબોદાર અને સ્વાદીષ્ટ મીઠાઈ બનાવવામાં પ્રખ્યાત છે. લગભગ દરેક જમણું દીવસે અને પવિત્ર દીવસે પોતાનું ખામ ખાણું હોય છે. મોદરમની પહેલી રાત, સળે-બરાત, ઇદની દીવસોએ અને ૧૮મી જુલહજે ખામ જમણો હોય છે.

(૫) બાધા અને માનતા—બાધા કે જે હસલામના કાયદા કાનુનોમાં છુટ આપેલી છે તે નીચે પ્રમાણે છે. કામના વિદ્વાન માળુસોથી તેની છુટ આપવામાં આવે છે. ખાસ કરી પવિત્ર માળુસોએ તે જણાવેલી છે. ધાર્મિક બાધાઓ કે મીનતો નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) અમુક દીવસના રોઝા કરવા. (૨) અમુક વખત સુધી નમાઝ પઢવી. (૩) અમુક માળુસોને જમાડવા. (૪) અમુક રકમ ધર્મોદા કરવી. (૫) કેટલીક ધાર્મિક જગ્યાઓ સ્થાપવી. (૬) કેટલીક ધાર્મિક જગ્યાઓ બાંધવી. (૭) ઉપયોગી મથકોએ સુસાફરખાના કે નીશાળોમાં રહેવાના ઘરો બાંધવા.

વોહંગઓ બધી બાધાઓને માને છે. તાજબાઓ, ઝરીઓ, તાજુતો અને સ્વારીઓને મુર્તિપુજા તરીકે જણાવે છે તેઓ મોદરમમાં આવા દેખાવોથી દુઃ રહે છે.

જમે તેમ તેઓને મનજી પામેલા વલીઓ, કરબલાના શર્હદો, દાઢઓ, હમામો તથા પેગમ્બરોની બાધાના પરીણામમાં પુરો વિશ્વાસ હોય છે. આ બધામાં કરબલાનક વલીઓને પણ દાખલ કરેલા હોય છે. તેઓ દરમીયાન પછસાદાર માળુસો દિદુસ્થાનની બાહરે મદીનો કરબલા, નજ્દ, કેરો તથા જેડરમલામના કુખ્યાઓની જત્રા કરવા જાય છે. આ જગ્યામાં અને તેઓના રસ્તામાં જત્રાળુઓના સુખ માટે ઉધરાણાથી કે જાહેર માયાળુ ગૃહસ્થોથી સુસાફરખાના બાંધેલા હોય છે. (કેટલીક જગ્યામાં મર આદમજી પીગભાઇ તરફથી બાધવામાં આવેલા છે.)

દિદુસ્થાનના થોડા વધુ પ્રખ્યાત કુખ્યાઓ, જ્યાં વોહરાઓ જીયારત માટે જાય છે, ત્યાં સુસાફરખાનાઓ છે, તે નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) ૨૫મા દાઇથી ૩૩મા દાઇ સુધી અને તેના નાયબોના કુખ્યાઓ અમદાવાદમાં છે. (૨) ૪૨મા થી ૪૬મા અને ૪૮મા થી ૫૦મા દાઇના કુખ્યાઓ સુરતમાં છે. (૩) ૩૪મા થી ૩૬મા અને ૩૮મા દાઇ અને તેના નાયબોના કુખ્યાઓ જામનગરમાં છે. (૪) ૩૬મા ૪૦મા તથા ૪૭મા દાઇ અને તેના નાયબોના કુખ્યાઓ ઉજ્જૈનમાં છે. (૫) ૪૧મા દાઇ તથા તેના નાયબોના કુખ્યાઓ જુરહાનપુરમાં છે. (૬) દાઇ અબ્દુલ્લાહ તથા એહમદના કુખ્યાઓ ખંજાનમાં છે. (૭) અમલના દાઇ (સૈયદના નુરુદ્દીન)નો કુખ્યો દોકડો ગાંધી

(ઔરંગાબાદમાં છે. (૯) દાર્ઘ શહીદનો કુખ્યો ગલીયકોટ (કુંગરપુર રાજ્ય)માં છે.* (૯) ૩૭મા દાઉદનો કુખ્યો માંડવીમાં છે.

આ બધી જગ્યાઓમાં મુસાફરખાનાઓ છે અને આમાંના કેટલાકોમાં મુસાફરોના માટે જમણુનો પણ બંદોબસ્ત હોય છે અને દરેક કુખ્યાઓમાં રોકક પદસા નાખવાની પે-ટીઓ ધર્મોદાના પદસા ભેગા કરવા માટે રાખવામાં આવે છે. મુબ્બમાં ચાંદાભાઈ શેઠના માસુલી કુખ્યામાં પણ હજારોની આવક થાય છે. આ સંગ્રહનો અમુક ભાગ ઉરસના ખાણમાં ખર્ચવામાં આવે છે તથા બાકીની આવકનો હીસાબ ધણો અનીયમીત છે. ધર્મચૂર-વર્ગો હાલમાં આ આવકના ધણી હોવાનો દાવો કરે છે, પણ સુધારક પક્ષ વડે ચીલકતો, ધર્મોદા તથા બક્ષીશ કરેલી ધાર્મિક ચીલકતોનો તેઓની તેવી આપ મુખત્યારી સતા સામે બચાવ કરે છે, પણ મુબ્બની હાઇકોર્ટમાં ચાલતો કેસ હિન્દુસ્થાનના વોહરા કુખ્યાઓની સેકડો ધર્મોદા પેટીઓ ઉપર ધર્મચૂર-વર્ગનો હક સાબીત કરશે.

(૬) તવારીખ્યુ—તેઓ મહીનાઓ ચંદ્રની તારીખ પ્રમાણે ગણે છે અને નવા વરમ કે નવા મહીનાને ચાલુ ગણવા માટે બીજા મુસલમાનોના જેમ ચંદ્ર જોવા ઉપર આધાર રાખતા નથી આ વિષયનું તેઓ પાસે મોટું ઇલ્મ છે; પણ પુરવણી (H)માં તેની સમજણ સાથે તેઓનું જાણુક અને સો વરસનું તવારીખ્યુ આપેલ છે. તે જુરહાનપુરની હકીમીયાહ હાઇસ્કુલના મી. તાહેરઅલીએ બનાવેલું છે. વોહરાના ચંદ્રીક તવારીખ્યાનું ઇસ્વીર યાન અને તત્વજ્ઞાન શીખવાને જે કોઈ આતુર હોય તેઓને હુ હી. સ. ૧૨૯૭મા મુબ્બના મહમદી છાપખાનામાં જે બ શરફઅલીએ છપાવેલા તેના રીસાલા “અયુનીલ મારીફ” વાંચવાની ભળામણ કરેલું. આ ચોપડી અરબીમાં લખેલી છે અને હજુ તેનો તરજુમો થયો નથી.

(૭) શુકન—બીજા મુસલમાનોના જેમ અમણુ વોહરાઓ પણ પશુ પક્ષીઓના અવાજ ઉપરથી શુકન જુએ છે. ધર્મજનુનીઓ અમુક દોવસે યા તારીખે અમુક દોશાએ મુસાફરી કરવાને શુક તરીકે માને છે. જેના વધુ બયાન માટે જુઓ વોહરા મહીફતુરમસાનની

૧ આ ધણો જુનો અને પ્રખ્યાત કુખ્યો હિન્દુસ્થાનના વોહરાઓના ઇતીહાસનું મનન કરવે છે અહીં આશરે ૧૪૦૦૦ જત્રાળુઓ દર વર્ષે ભેગા થાય છે. અહીંયા ગ.ધયદી ફખરુદ્દીન, તે પરેશ રાજ ભાગમલના શીક્ષક અને તે (રાજ)ને વટલાવનાર ભારમલના દોકરા હતા. તેઓ દાઉ અલી અખદુલ્લા તરફથી ૧૮મા ઇસામ મુસ્તનસીર બીલ્લાહની પાસે શીખવા માટે ગયા હતા અને ત હિન્દુસ્થાન તરફ પાછા ફર્યા ત્યારે તેને પશ્ચિમ રજપુતાનામાં દાઉનું કામ કરવા લાગ્યા. તેના રસ્તામાં તેને બીલોએ મારી નાખ્યા અને અહીં દાવતમાં આગ્યા. ૩૭મા દાઉ (૧૧૨૨-૧૧૩૨)ના વખતમાં તેની કબર જુસાઇ જવાની અણી ઉપર હતી, પણ જ્યારે સધાવના હકીમુદ્દીન તેની જગ્યા ઉપર જતા હતા ત્યારે તેને તે શહીદની કબર વિષે ઇતિહાસીક વર્ણન કહી સંભળાવ્યું હતું.

આજ્ઞાતી ઇ. સ. ૧૮૯૬ની પાને ૩૩૧ જેનો કોઠો હું નીચે પ્રમાણે આપું છું:—

નીચેની દોશાએ	નીચેના વારે	નીચેની તારીખે	મુમાફરી કરવી શુભ છે.
હિતર.	ગુરુ, સોમ.	૮, ૧૫, ૨૩, ૩૦.	
ઈશાન.	શની.	૬, ૧૩, ૨૧.	
પુર્વ.	શની, સોમ.	૭, ૧૪, ૨૨, ૨૯.	
અગ્નિ.	સોમ.	૧, ૯, ૧૬, ૨૪.	
દક્ષીણ.	ગુરુ.	૩, ૧૧, ૧૮, ૨૬.	
નૈરત્ય.	રવી.	૨, ૧૦, ૧૭, ૨૫.	
પશ્ચીમ.	શુક્ર, રવી.	૪, ૧૨, ૧૯, ૨૭.	
વાયવ્ય.	મંગળ.	૫, ૨૦, ૨૮.	

ગુજરાતના બીજા મુસલમાનો જેમ અકવાડીઆના દરેક દીવસ અમુક કામ માટે શુભ અને અમુક માટે અશુભ છે એમ જુના વીચારના વોહરાઓની માન્યતા છે. દાખલા તરીકે:—

રવીવાર:—બધાનાં નામ પાડવા, નવું જમણુ જમવા, નવા કપડા પહેરવા, નોકરી ઉપર જવા અને જમીનની ખેતી કરવા માટે સારો છે. ઘોડા ખરીદવાને તથા મુસાફરીએ જવા માટે ખરાબ છે.

સોમવાર:—ખીમારીમાંથી ઉકતાં પહેલી વખતનું નાહવણુ, કન્યાને તેણીના ધણીના ઘરે મોકલવા, ઘરનો મોરચો મુકવા, કોઈને ત્યાં અનામત મુકવા અને જનાવરનું સાકું કરવા માટે સારો છે.

મંગલવાર:—નવું જમણુ જમવા, ખીમારીમાંથી ઉકવા પછી નહાવા અને કોઈ વેપારનો હવાલો કરવા માટે સારો છે.

શુક્રવાર:—કન્યાને તેણીના ધણીના ઘરે મોકલવા, બાળકનું નામ પાડવા, નવા કપડા પહેરવા, બાલ કાપવા, નવું જમણુ જમવા, નવો પાઠ શીખવા, જમીનની ખેતી કરવા, મોરચો મુકવા અને ઘર અદલવા માટે સારો છે પણ ગાય ખરીદવા માટે ખરાબ છે.

ગુરુવાર:—શુક્રવારના કામ પ્રમાણે સારો છે, પણ હાથી ખરીદવા માટે ખરાબ છે.

શનિવાર:—શુક્રવારના કામ પ્રમાણે સારો છે, પણ બકરી ખરીદવા માટે ખરાબ છે.

રવિવાર:—શુક્રવારના કામ પ્રમાણે સારો છે, પણ ગોંટ ખરીદવા માટે ખરાબ છે.

છે વ ૮ .

(૧) તેઓના કાયદા—કાયદાની બાબત જેમ તેઓના કાયદાની કીનારમાં છે તે મુજબ પાળે છે. તેઓ વક્ક, વસીયત, બક્ષીશ, વેંચાણુ, બીજાઓના હક ખરીદવા, વારસો, વારસાના હુકમ, નેમણુંક વગેરેમાં દાએ મુલ હસિલામની બે જાહેદોમા બનાવેલા કાયદાઓ મુજબ ચાલે છે. જે કાયદાઓ મુસલમાન કાયદાઓથી જુદા નથી.

જ્યારે વોહરાની છોકરી પછસાદાર ગૃહસ્થને ત્યાં પરણે છે ત્યારે તેણી પોતાના ભાઈ સામે તેણીના આપની મીલકતના વારસા માટે કંઈ પણ જાતનો દાવો કરતી નથી. જે કંઈ જરૂરના યા કપડાં પહેરામણીમાં બેટ તરીકે મલે છે તેથી સંતોષ થાય છે.

ગમે તેમ કેટલાક જગડાઓને એવો નીવેડો થએલો છે કે જેમાં વોહરાની છોકરી એ દાવો કર્યો હતો અને તેણીને પુરતો હિસ્સો તેણીના આપની મીલકતમાંથી મુસલમાન કાયદા પ્રમાણે મેળાવ્યો હતો.

(૨) સાધારણ દીકા—તે જગ જાહેર વાત છે કે હસલામનું મહાન બળ ૧ તેની સાદાઈમાં ૨ તેની ચોગ્યતામાં અને ૩ તેના ઉંચા પણ અંપુર્ણ નીતીવાન વર્ગોમાં રહેલું છે. તેઓની વસ્તીના ટોળા માટે ઉંચા નીતીવાન વર્ગોમાં ઉભા રહેવાનું માન ફક્ત વોહરાઓ પાસેજ છે.

હસલામની સાધારણ આશાઓ મામુલી છે અને મોદરમના દીવશોમાં નક્કી કરેલી વાયજોમાં ફરી ફરીને અજણોને તેનો મોઢ આપવામાં આવે છે. તેઓના છુપા અને ખ. નગી હેતુઓ થોડાક ચુંટાએલા અશખાશી માટે, જેઓ તેના છુપા મથકમાં ઉંચે દરજ્જાએ ચઢેલા હોય છે અને હસલામી કેળવણી મુજબ તત્વજ્ઞાન અને હમ્મરીજ્ઞાનના કાયદાઓ શીખવાને લાયક માનવામાં આવે છે, તેઓ માટે રાખી મુકવામાં આવે છે. તેઓએ ક્રીયાઓ અને જાહેરી ધાર્મિક ચલણને એવું મજબુત રીતે પકડી રાખેલું છે કે તેઓએ પોતાને નેમજ તેઓની દાવતને તર્કના દાખોથી, હિન્દુઓના પ્રતિપક્ષનાથી અને મોગલોના જુલમોથી ૭૦૦ વરસ સુધી બચાવવાને શક્તિવાન થાય છે.

તેઓની ક્રીયાઓ અને ધાર્મિક રીવાજો કોમમાં એક દાખના રીવાજો તરીકે હતા. જે કે તેઓને કાયદાઓ આધવાની કે અમલમાં મુકવાની સત્તા નહિ હતી તો પણ ધર્મચુસ્તોએ તેઓને આ રીવાજોને ટકાવી રાખવા માટે મદદ આપી.

ધર્મચુસ્તો માને છે કે દાહ હમામના નાયબ છે, જે (હમામો) જમીન ઉપર ખુદાના નાયબો છે. નીચેની પવીત્ર કુરઆનની આયાત તેમજ બીજી એવીજ આયતો એટલી બધી ચુલ્લાએલી છે કે જેથી દાહઓના બધા હુકમોને ધાર્મિક કાયદાઓ ટેકા આપે છે.

કુરઆન શરીફના ૧૧મા સીપારાની ૩૭૧ રૂકુની ૧લી આયત:—“પુનાતઆલાએ વિશ્વાસુઓના જાન અને માલને જન્નના બદલામાં ખરીદી લીધા.

આ ધર્મચ્યુસ્ત વોદરાઓના મન ઉપર આ બરબર બાપ પાડે છે કે કોઇ પણ વોદરો દાઉથી કે તેના આત્મીકથી કંઇ પણ ખર્ચે યા ખેડું થયું હોય તો તેના ચુલુ હોય કાઢવાની હિમ્મત કરી શકે નહિ.

તાબેદાર આત્મીકાને પુરેપુરા કાણુમાં રાખવા અને ઇસલામના આ ગોડવાએલા વર્ગના કાયદાઓને બચાવવા અને આપ ચઢતી માટે તેને મજબુત રીતે વાપરવાને ધર્મચ્યુસ્-વર્ગો; જેઓ આ કાયદાઓને વખાણે છે; તેઓ ઇસલામની કેળવણી લઇ અને ઇસલામી દુન્યામાં પહોંચી શકાય ત્યાં સુધી નીતીથી કામની આબાદી અને ચઢતી કરવા કાશીશ કરે.

હાલના વખતમાં ધર્મચ્યુસ્-વર્ગોની સત્તાની જોખમદારી બીજાઓ ઉપર હોય ફેકે છે અને પશ્ચિમની કેળવણી ઉપર આરોપ મુકે છે, પણ જાહેરમાં ચરખી વિદ્યાર્થીઓના અનુભવથી તે વીચારાને કાણુ માનશે? કે જેના વીષે મી બાઉન ગીસલના કહે છે:—“ઇસલામના નીતી બોધ એવા તો સપુર્ણ છે કે પશ્ચિમની કેળવણી અને સંસ્કારથી પરીપક્વ થએલ માણુસ ઉપર પણ તે સારો અને મજબુત કાણુ ધરાવે છે.”

દાલમાં ચાલતી ચળવળ અને કોટોના કેસો ઇસલામના સીદ્ધાંતોને ચાલુ જમાનાને અંધમેસ્તા કરવાને ધર્મચ્યુસ્-વર્ગની અંધાધુંધી, તેઓનું અજ્ઞાન અને તેઓની અયોગ્યતાને ખુલ્લી પાડે છે.

સૈયદના તાહેર મુકુદ્દીન (ત. ઉ)ને નત્ર આજીજ સાથે, હું તેના એક તાબેદાર મુરીદ તરીકે લાંબી ઉમર થાય એવી હમેશાં દુઆ કરું છું. હું આ નોંધને ખતમ કરતાં હીઠ હોલીનેસને તેના ધર્મચ્યુસ્-વર્ગમાં ઉચ્ચ કેળવણી ફેલાવવાની વીનતી કરું છું કે જેથી ઝગડાઓનો અંત આવે અને તેઓ આગળ વધતા દુન્યા સાથે આખરે જાળી રાખવાને શક્તિવાન થાય.

વિનંતી:—જો લખનારને ભુલો કે તકરારવાળી બાબત બતાવવામાં આવશે તો તે માટે માફી માંગવાને અને ભુલ સુધારવાને તૈયાર છે.

લખનાર અરબીનો વીદ્યાર્થી હોવાનો દાવો કરતો નથી અને જે કંઇ લખ્યું છે તે બતાવેલી કીતાબોમાંથી ભેચું કરી લખેલું છે. જે કેટલીક કીતાબો મેં વખતો વખત કરેલી છે તે મારા વાંચન તથા અનુભવ અને જાતે જોએલી બીના ઉપર આધાર રાખે છે. બીજી આજીજીમાં કોઇ પણ મત કે સુધારો આપવામાં આવશે તો આભાર સહીત સ્વીકારવામાં આવશે.

સમાપ્ત

પુ ર વણી ઓ .

પુરવણી “૧.”

ધખવાનુસ્સક્ષના વિષયોનું લીસ્ટ.

(જુઓ પાને ૩૦૩ મેસમે બહાર જીલ્લ ૨૭ અને પાને ૩૭૯ ડો. આઉનની “લીટરરી હીરટ્રી ઓફ પરશીયા” આ છુક પાને મંબધ ૫, ૩૦.)

૧. દુન્યાના અભ્યાસમાં.

(૧) વાંચતાં અને લખતાં. (૨) કોષશાસ્ત્ર અને વ્યાકરણ. (૩) હીસાબ અને ગણિત. (૪) પિગળ અને કાવ્ય કુન્નર. (૫) સુકન અને વૈનરાનું ઇલમ. (૬) જાદુ, તાવીઝ, કીમચો અને હાથ ચાલાકીનું ઇલમ. (૭) વેપાર અને કળા. (૮) ખરીદ અને વહેચાણું. વેપાર, ખેતી વાડી અને જનવરોની સારવાર (૯) જીવન ટતાંત અને વાર્તાઓ.

૨. ધર્મ આખતના અભ્યાસમાં.

(૧) ધર્મશાસ્ત્ર (કુરઆન)નું ઇલમ. (૨) ધર્મનું સમજી ન શકાય તેવું ઇલમ. (૩) દંત કથા. (૪) કાયદાઓ. (૫) ખુદાની શાત કીર્તિ, શીખામણ, સન્યાસી જીંદગી, સુરી ધર્મ અને ઉલ્લાસ અને આનંદમય જીંદગી. શીલોસોશી (નત્વજાન)નો આમાં પુરેતો સમાવેશ કયો છે, ૩.

૩. તત્વજ્ઞાનના અભ્યાસમાં.

(૧) ગણિતશાસ્ત્ર, તર્કશાસ્ત્ર વીગેરે (અર-રીયાદીયત વલ મન તીકીયત) ને ૧ થી ૧૩ ફસલો (જીલ્લ ૧લી) માં વણુવેલું છે. કે જે નંબર, રેખા ગણિત, કાવ્ય, ગણિતશાસ્ત્ર અને રેખાશાસ્ત્રનો મંબધ, કુન્નર કળા, મનુષ્ય જાતીની ચાલ ચલણો અને સ્થિતીઓ વીધે શીખવે છે.

(૨) કુદરતનું ઇલમ; મનુષ્યના શરીર અને મગજની વિદ્યા વીગેરે (અત-તખીયત વલ ઇનસાનીયતને, ૧૪ થી ૩૦ ફસલો (જીલ્લ ૨જી)માં વણુવેલું છે કે જે ખાખત, રીત, જગ્યા,

વખત, ચલણ, સદી વિદ્યા, પેદાશ, પાપમાલી, વિધયો, આકાશમાં પેદા થતી ચીજો, ધાતુ વિદ્યા, કુદરતનું ઇલ્મ અને તેની હસ્તી, વનસ્પતી વિદ્યા, શરીરશાસ્ત્ર, મનુષ્યના શરીર અને શુદ્ધિ વિદ્યા, શુદ્ધિજ્ઞાન, જનનવર અને છોડવાની વિદ્યા, પ્રાણી વિદ્યા, રૂઢ (રૂઢની બાબતમાં વીસ્તારવાન બધાન)ની બનાવટ. શરીર અને રૂઢ વીધે, શરીરીક સુખ દુઃખની ખરી કુદરત, વીચીત્ર ભાષાઓ (ભાષા તત્વજ્ઞાન) વીધે શીખવે છે.

(૩) શરીરીક (અન્ન ફસીયાત)ની બાબતમાં વીસ્તારવાન બધાનને ૩૧ થી ૪૦ ફસલો (છલદ ૩૭)માં વર્ણવેલું છે કે જે ઇલ્મે હકીકી અને વિશ્વ આત્માનું શીખવે છે.

(૪) કુદરત (અન્ન-ઇલાહીયત)ને ૪૧ થી ૫૧ ફસલો વર્ણવેલું છે કે જે ઇખવાનુરસક્કાના વિચારો અને રીતો, ઇસ્લામીના છુપા હેતુઓ, વિશ્વ આત્માના હુકમ અને શુભ ઇલ્મે શીખવે છે.

અવશ્ય કરીને ઇખવાનુરસક્કા નિબંધ રચનાઓ અને જ્ઞાનચક્રો જેવા હતા. જેની શોધ કરતાં ડીતરીસી કહે છે; (મિક્રોકોસમોસ પાને ૪.) “ધાતુઓના જ્ઞાન સંબંધી આ (રીસાલા-ઓજ) એટલે સુધી એક બીજના સંબંધને પહેંચી વળ્યા છે કે આત્મીક અને ધાતુક વિશ્વોના નિબંધીક રચના ધડવામાં અને તે વખતમાં ખેતી કરવાની કેળવણીને આગળ વધારવામાં આજ રીસાલાઓ લાયક હતા. જે રીસાલાઓ સર્વ સવાલોના સંપૂર્ણ જવાબો આપવા શકિતવાન હતા.” આવી રીતે આમાં જે વિષય ચર્ચામાં આવ્યા છે તેને નીચે મુજબ બે ભાગમાં વહેંચી શકાય:—(૧) મિક્રોકોસમ કે પૃથ્વી રચના; એકતામાંથી બહુત્વપણાનો ઉત્કાન્તી નિયમ; ઉત્પત્તિનો ઉત્કાન્તી નિયમ, ચંચળ, આત્મા, મુખ્યધાતુ, પ્રાથમીક ધાતુ, વિશ્વ, કુદરત અને તત્વો માન્દ્રત ખુદાની છેલ્લી ઉત્પત્તિ. ત્રીજી ઓલાદ કે પ્રાણી, શાકભાજી અને ધાતુક પદાર્થો.

(૨) મિક્રોકોસમ પાને મનુષ્ય કે બહુત્વપણામાંથી એકતામાં ફરતું. (રીમેનાસીએ)

પુરવણી “૨.”

—*—

મીશાકનામુ કે “અહેદુલઅવલીયાહ”

ગુજરાતીમાં અહેદનામાનો તરજુમો.

(આ છોક પાને ૪, ૨૪, ૩૩, ૩૮ સંબંધ)

શરૂ કરું છું ખુદાના નામ સાથે જે રહેમાન અને રહીમ છે, હું ખુદા

પાસે દરેક બાબતમાં મદદને ચાહું છું.

સર્વ વખાનો ફક્ત ખુદા તઆલા માટે કે જેને ખસકતને પોતાની બંદગી માટે પેદા કરી અને તેની બંદગીથી તે ખુશ થયો. તેને ધર્મ સાથે તેના એકાત્રપણાને જોડેલું છે અને તે ધર્મ સાથે તેની ફરજિયાત તાબેદારીને જોડેલી છે. તેના બંદાઓને એકથીજ પેદા કરવાનું શરૂ કર્યું કે જેને તેણે જમીનની સપાટી ઉપર તેઓને ખલીફા બનાવ્યો. તેના ફરીસ્તાઓને તેને સજ્જો કરવાને હુકમ કર્યો. તેઓએ તેને સજ્જો બજાવ્યો અને જે અહંકારી થયો તેની ઉપર હયાનત કરી. અક્લાફ કે જે બધા બોલનારાઓમાં વધારે ઉત્તમ છે તે કહે છે કે “જ્યારે અમેએ ફરીસ્તાઓને કહ્યું આદમને સજ્જો કરો ત્યારે બધાએ સજ્જો કર્યો સીવાય હબલીસ. તેણે ના પાડી અને અહંકારી થયો અને ખુદાથી નાડરનારો થયો.” જે ખુદા ચાહે તો એક પક્ષમાં આખી દુન્યાને પેદા કરતે કે જેમાં તેણે તેને પેદા કર્યો. ખુદા કે જે બોલનારાઓમાં ઉચ્ચ ચડેલો છે તે કહે છે કે, “તમોને પેદા કરતા અને રૂઢ પૂંકના કંઈ નથી મગર એક રૂઢની મીસલ છે.” પણ વહાલા અને આલા ખુદાવંદે વિચાર કર્યો કે તેનાથી વંશવારી શરૂ થાય અને દુન્યામાં તે એકલા માટેજ તાબેદારી રહે. તેમાં હીકમત છે કે જે તેને કાયમ કરી અને જે તેની દુન્યા સામે મુકી તેને, તેણે તેની દલીલો બનાવી. તેને તેઓને છુટા, ખુશ્ના, જુલેલા અને આધિગા મુકી દીધેલા નથી, પણ તેને તેઓને માટે એક સરદાર બનાવ્યો, જે તેઓને લાઇ આવે, રસ્તો બતાવે અને તેઓને (સત્ય રસ્તા ઉપર) ચલાવે. ખુદા તઆલાએ આદમને એવું ઇદમ આપ્યું કે જેથી તે ખુદા સીવાય કોઈ પણ તરફ મોહતાજ બને નહિ. તે (ખુદાએ) તેને બધરી સાથે પરણાવ્યો અને તેઓથી તેને દુન્યા ઉપર ધણી મરદો અને બધરીઓ ફેલાવ્યાં. ભોમ્મા માટે તેને દરવાજો બનાવ્યો કે જે થકી તે તેને પહોંચી શકે અને તેની તરફ ચડવા માટે સીડી બનાવી અને સીડી તરફ તેને રસ્તો બનાવ્યો. આ ફરજો તેના મીશાકનું પુતળું છે. આ મીશાક મનુષ્યોને બચાવે છે, માન આપે છે અને અબુધટતા કાર્યોથી બચાવે છે; તો હવે જે મીશાક (વચન) આપે છે તેનો જાંગ ફરશે તો તેને ખુદા સજ્જ કરશે અને જે અદા કરશે તો તેનો ખુદાવંદ બદલો આપશે. આથી તેને આદમ (સ. બ.)નો અકેદ લીધો અને તેને તેના વંશજોમાં આ રીવાજને ચાહુ

રાખ્યો. જેમ તે કહે છે; “અને ખરેખર અમોએ આદમ પાસેથી પહેલાં અહેદ લીધા.” તે તેના દુન્યાના તેક બંદા પેગમ્બર મહમદ (સ. અ.) ને સમીધીને કહે છે કે; “અને જ્યારે અમોએ રસુલોથી, તારાથી, નુહ, મુસા અને મરયમના દીકરા ઇસાથી અહેદ લીધા ત્યારે અમોએ તેઓથી કાયમી અહેદ લીધા.” તે પછી ખુદાનઆલા દરેક પેગમ્બરો માટે એક ગુન્હેગાર દુશ્મન બનાવ્યો. જેમ તેને ઇબલીસ (શીતાન)ને આદમનો દુશ્મન બનાવ્યો. આ રીવાજ ચાલુ થયો અને તે હીકમત છે આ એવો રીવાજ છે કે જેમાં ફેરફાર નહિ થાય. તેની શરૂઆત તેના છેડા માટે અને તેવું છેવટ બનીય માટે શાક્ષી પુરે છે. હવે ખુદા તઆલાનો ઉપકાર, જેને સારી સીજ સારા માટે પેદા કરી, અને તે પોને એકચતામાં એકલો રહ્યો. તેના કાંઈ પણુ બાગીયો નથી; ખલકતની કાંઈ પણુ સીજનો તે મોહતાજ નથી. તેની ખલકત તેને જાંઈ શકતી નથી પણુ તે તેઓને જાંઈ શકે છે. તે સર્વ શકિતવાન છે. દરેક જાહેર અને બાનેત પગથામાં તે મોજુદ છે. હું શહાદત આપું છું કે નથી તે મગર ખુદા. તેને કાંઈ પણુ બાગીદાર નથી. હુ શહાદત આપું છું કે મહમદ તેના બંદા છે અને રસુલ છે, કે જે દરેક સીજ સાથે લઈ આવેલા છે. પુષ્કળ બદલા અને ઇનામો અપાયેલા અને આખી દુન્યા માટે રહેમતથી ભરેલા છે; બાકી રહેલા વખત માટે અજવાળુ આપનાર સીરાગતી મીસલ છે. તેને પેગમ્બરોનું માન જળવવાને તેઓના દીકરાઓમાં ઇમામતને રાખી, જેઓ તેના પછી ઇમામતના દરજ્જા માટે વારસ થયા. તેઓ અંબકારમાં સુરજની મીસલ છે. તેઓએ (બાપ પછી દીકરામાં) ઇમામતના વારસાને ચાલુ રાખ્યો. મહમદ (સ. અ.) બધા પેગમ્બરોના માટે ખુદાથી બીહતારાઓના સરદાર અને સાચુ બેશનોર છે. જેઓ તદન જહીલ અને ખરા રસ્તાથી નીકળી ગયેલા હતા, તે કોમના માણસો તરફ આખરી વખતમા મોકલવામાં આવ્યા હતા. તેઓ (તે કોમ જે) મુતી પુજ કરતી અને શીતાનને તાબે હતી તથા શીતાનને સરદાર મીલક સમજતી હતી; તે વખતમા તે (પેગમ્બર)એ જુલંદ અવાજે તે (ખુદા)ના હુકમો અને સંદેશાઓને જાહેર કર્યા. આમ આગળ વધતાં, દુન્યા ખમતાં અને સખર કરતાં તેઓ ધર્મની તરફ પહેલાં થયાં કે જેને માટે ખુદાવંદ કુરઆનમાં વખાણુ કરતાં કહે છે; “જેઓ પહેલા છે તેઓ પહેલા અને નહીકમા જન્મતમા છે.” આગળ ચાલતાં ખુદાવંદ તઆલા કહે છે, “ખરેખર પેગમ્બરોના કસમ મહાજરીન અને અગસારના પરતાવાને કજુલ કર્યો કે જેઓએ સંકટના વખતે (તેના) માનનારાઓ થયા.” આવી રીતે સર્વથી પહેલા અમીરુલ મુમેનીન તથા તે (પેગમ્બરના) વિશ્વાસુ ખલીફા અલી ઇબને અબુ તાલીબ અને બધરામાં ખદીજ બીનતે ખાવેલ છે. પછી જેઓ મહમદ (સ. અ.)ના માનનારા તથા પગલે ચાલનારાઓ થયા; તેઓથી તેને તે પ્રમાણે મીશાક (અહેદ) લીધો અને તેની આગળ ચઈ ગયેલા પેગમ્બરોના રીવાજને કાયમ માટે ચાલુ રાખ્યો. તે બનીય સુધી કાયમ રહેશે. તેઓની નીચે પ્રમાણે વંશવળી છે. પેગમ્બરના પછી તેના વારસ અલી બીન અબુતાલીબ તેના પગલે ચાલ્યા અને ત્યાર પછી ઇમામોના વંશજોમાં તેની તાબેદારી જોડેલી છે કે જેઓની તાબેદારી ખુદાનઆલાએ ફરજિયાત કરી છે. પેગમ્બર (સ. અ.) એ ખુદાનઆલા તરફથી તેઓને બેલાવ્યા તથા તેઓ પાસેથી મળજીત મીશાક (સોગંદ) ને લીધો. તેઓએ ને તેના બંદા (પેગમ્બર) ને માન્ય રાખી ખુદાના મહાન કાયદાને અનુમયો. ખરેખર

ફક્ત આજ કારણ માટે તેઓને પેદા કર્યાં છે. તેઓને માટે તેઓ (પેગમ્બરો)ને હુકમ આપ્યો, તેજ પ્રમાણે તેઓને તેણે બનાવ્યા. હવે જેઓ યોદ્ધા અશ્વાહના જુમલામાં દાખલ થવા ચાહતા હોય તેઓએ પોતાના મનને શૈતાનના વસવસાથી પાક સાફ કરી અને પોતાની સમજ શક્તિથી કાનને ખાલી તથા શાંત મનથી અશ્વાહ તઆલાના અહેદને સાંભળવા હાજર થવું કે જેથી ખુદાતઆલાની જમીન અને આસમાન ખરકરાર રહે. તમે ખુદાતઆલાના અહેદને વળગી રહો અને મુનકીરના મીસલ જાહેર વખાતેન રહે નહિ; કારણ કે જેઓ આવી સ્થિતિમાં છે તેઓને ધિક્કારેલા છે ખુદા કહે છે; “જ્યારે તેઓ મુમેનીનને મહે છે ત્યારે કહે છે કે અમે માનીએ છીએ અને જ્યારે તેઓ મુમેનીનથી જુદા પડી શૈતાનને મહે છે ત્યારે કહે છે કે ખરેખર અમે તમારી સાથે છીએ, અમે તો ફક્ત મશ કરીએ છીએ. તો ખુદા તેઓથી મશકરી કરશે અને તેઓને બંદખોરો અને આધળા ભટકતાઓમાંથી કરશે” અને તે કહે છે; “જ્યારે ઢોંગી તમારી પાસે આવે છે, ત્યારે કહે છે કે અમે શાહેદી પુરીએ છીએ કે ખરેખર તું ખુદાનો રસુલ છે અને ખુદા જાણે છે કે ખરેખર તું તેનો રસુલ છે; પણ ખુદા શાહેદી પુરે છે કે ખરેખર ઢોંગી જીજી” બોલનાર છે. તેઓ પોતાના સોગંદ ખાય છે અને તેઓ (ખીતઓને) ખુદાના રસ્તાથી આડી બાબુએ દોરવે છે.” જેઓ સોગંદ તરફ નીમક હલાલીથી વિશ્વાસુ રહે છે તેઓના વખાણ કરતાં કહે છે; “અને તેણે ખુદાથી જેનો અહેદ લીધો તેને અડા કરે છે તો તેઓને તે મોટા બદલો આપશે.” અને તે કહે છે; “અને જ્યારે તેઓ અહેદલે છે તથા સકટ, મુસીબત તથા ગુસ્સાની વખતે સખર પકડી અહેદને અદા કરે છે ત્યારેજ તેઓ ખરા અને પવિત્ર છે.” હવે જેનું મન અહેદ આપવાથી નાખુશ હોય અને જેના મનમાં સુસતિ હોય તેને લાયક છે કે જ્યાં સુધી તે સાચા દીક્ષથી વચન આપવા તૈયાર ન હોય ત્યાં સુધી આપે નહિ. જેઓ પોતાને અદલાહ તઆલાથી સ્વતંત્ર ધારતા હોય તેઓના પાસે આદ્યા જન્ય કે જેઓ પોતાને અદલાહ તઆલાથી સ્વતંત્ર ધરાવનાર છે. સર્વમાં ખુદા સ્વતંત્ર છે અને તે સર્વ ઠેકાણે વ્યાપી રહેલો છે. તમોએ મારા કોલને સાંભળ્યો અને મારી શરતથી ખુશ થયા અને તમારા રૂદને તામેદારી તરફ દીનના તલબ કરવાના ખ્યાલ માટે ફેરવી લીધો, પણ દુન્યાની મતલબ માટે તેમજ તેના હકોને તમારામાંના કેટલાકે તેને પદબ્રજ કરવા માટે નહિ. જે પછી અમજ છે તો કહો “નઅમ” (હા). (જ્યારે તેઓ કહે ‘નઅમ’ તેઓને કહો “માંભગો, જે હું તમારા નઝદીક વાંચુ.”)

શરૂ કરેજું હું ખુદાના નામ સાથે જે રહુમાન અને રહીમ છે.

તમોએ ખુદાના મીશાકને તમારી ઉપર ફરજ સમજી હમેશ માટે તમારા ગણમાં નાખ્યો, જેના માટે મેં પુણ્ય અને તેને તમોએ મંજૂર કર્યું. તમારી તામેદારીની ગાંઠને ખુશી સાથે મજબુત બાંધી છે તે તમારી ખુશીથી હોવી જોઈએ પણ બીકથી હોવી જોઈએ નહિ; તમારા વિચારોને કપડી હલ્લો કરવા તેને મનાડવાની કોશીશ કર્યો નહિ; પણ તેને ખરી ધમ્મકાથી, ચોખ્ખા ખ્યાલથી, સાગ વિચારથી, ખરા દીક્ષથી અને વફાદારીથી આપવો જોઈએ. (યાને તમારું બોલવું તમારા કામથી ઉત્કટ હોવું જોઈએ નહિ.) તમોએ

પ્રધાન બંદા અને તેના માનીતા ઇમામ તૈયબ અબ્દીલ કાસીમ અમીરૂલ મુમીનીન (સ. અ.) ને, તેના વફાદાર આપદાદાઓને અને તેના માનવંતા દીકરાઓ, જેઓ કયામતના દીવસ સુધી (એક પછી બીજા) ચુંટાશે, તેઓને વફાદાર રહેવા માટે અહેદ આપ્યો કે જે અહેદને તમોએ સાંભળ્યો. જે તમારા દીલમાં હોય તે જાહેર હોવાું જેમણે પશુ તેમાં કપટ કે કાવ-નર હોવાું જેમણે નહિ. તમો શાહેદી આપોછો કે નથી કોઇ મગર ખુદા, તે એકસો છે, તેનો કોઇ પશુ ભાગ્યો નથી, તે જમીન તથા આસમાન અને તેની દરમીયાન જે કંઈ રહેલું છે અને હસ્તી ધગવે છે, તેનો પેનાનો કરનાર છે અને ખરેખર મહમદ તેના બંદા અને રસુલ છે. તેના હોદ્દાના હકદાર માલીક અલી બીન અથુ તાલીય છે, તેના છુપા ઇફમના ખઝાના છે તથા તે (પેગમ્બર) પછી મુમીન (માનનાર) મરદ અને બધરાના અમીરૂલ મુમીન છે, તે પછી તેઓના નસલથી જે ઇમામો થયા, તેઓ ખુદાથી એક પછી બીજા ચુંટાએલા છે. (તમો) શાહેદી આપોછો કે ઇમામ તૈયબ અબ્દીલ કાસીમ અમીરૂલ મુમીનનો જેઓ ઉપર છાંયો છે તેઓ ઉપર તેની શેવા કગવી કરજીયાત છે. જે (ઇમામ)ના આશીર્વાદ તમારી ઉપર ચાલુ છે તે (ઇમામ) તમારા ઇમામ છે. કહો; “નઅમ.”

તેની નસલમા તેના પછી જે ઇમામ થયા અને થાશે, કે જેઓને તે નસ કરી અને તાંકી બનાવશે તે (તમારા) ઇમામ છે, જેની તાબેદારી તે જમાનાના લોકો ઉપર ફરજ છે. કહો; “નઅમ.”

અને જન્મત તથા જહન્નમ હક છે, કયામતની ધડી જેમા ખુદાવંદ બધાઓને કબરમાંથી ઉઠાડશે, તે ધડી હક છે. કહો; “નઅમ.”

તમો નમાઝની અંદર વખતસર હાજર રહેશો; બરાબર ઝકાત આપશો; રમઝાન મહીનાના રોઝા રાખશો કે જે મહીનામાં પવિત્ર કુરઆન શરીફ ઉતરેલા છે, બેનુસાહીલ દરમ તરફ જશો; જો તમારામાંના કોઇને તે તરફ જવાયું બની આવે તો તમારા વખતના ઇમામના દાદા મહમદ (સ. અ.)ની ઝીયારત કરશો; ખુદાની શહમાં શરૂશો; જહાદ (ધાર્મિક લડાઇ)ની ફરજને અદા કરશો અને તમારા માનવતા ઇમામ તૈયબ અબ્દીલ કાસીમ અમીરૂલ મુમીન (સ. અ.) ને વફાદારીથી તાબે રહેશો કે જે નમાઝ ઇમામ છે. કહો; “નઅમ.”

અને જેને તે (ઇમામ) તાબે રહેવાયું કહેશે તેને તમો તાબેદાર રહેશો; અને તેનું કહ્યું માનશો; તેને નાકુમાન નહિ થાઓ; તેને જુદા દોગથી છેતરશો નહિ; કપરી નહિ થાઓ; પ્રમાણિકપણથી કામ કરશો; તેને સાચા માનશો, જુદા નહિ; તેઓને મદદ આપનાર થશો, પશુ તેને મુકી દેશો નહિ; તેનાથી ફરી જશો નહિ; તમારી તરફ જે કહેવામા આવે તેને ફરવી નાખશો નહિ; તેમાં એળ કાઢશો નહિ; જેને તે (ઇમામ) કાસીદ તરફ ચુંટવાને ખુશી થાય અને તે તમારા ઇમામ તૈયબ અબ્દીલ કાસીમ અમીરૂલ મુમીન (સ. અ.) તરફથી જે હુકમ કરે તેને માથે ચઢાવશો. કહો; “નઅમ.”

અને જેને તે (ઇમામ) ચાહે તેને તમો ચાહશો, જેના સાથે તે (ઇમામ) લડે તેના સાથે લડશો; પછી ભલે તે મોટા હોય વા સાધારણ અને સગો હોય વા દુરનો, જે અહે-

દને તોડે તેની સાથે વહેવાર રાખશે નહિ, કહો; “નઅમ.”

તમે તેના દુસ્મનો સાથે કાગળથી, છુપી રીતે, ઇશારાથી, સુચનાથી, કાગળથી અને પ્રપચથી એટલે કાષ્ટપણ કારણસર કે બાબતમાં સંબંધ રાખશે નહિ, કહો; “નઅમ.”

જ્યારે ઇમામ કે દાઇ તરફથી જહાદ માટે બોલવામાં આવે ત્યારે દૈશત અને ખરા જીવનથી વફાદાર રહી તેઓની ધાર્મિક લડાઈમાં લડશે; પણ આળસુ બનશે નહિ. જો કોઈ શખસ ઇમામ તૈયય (સ. અ.) થી દગાબાજી કરે અને તેના તમાને ખબર પડે તો છુપાવશે નહિ પણ તે (ઇમામ) ને કે વિદ્વાનોને તેની ખબર કરશે, કહો; “નઅમ.”

તમે તમારા વખતના ઇમામને મદદ કરવાથી દુર નહિ રહો; યાને તૈયય અમીલ કાસીમ અમીરૂલ મુમેનીન (સ. અ.) ના પગલે ચાલવામાં; તેને ઇમામ તરીકે કબુલ કરવામાં; તેની સેવા કરવામાં, તેને વફાદાર રહેવામાં; તેની યોગ્ય નમિહના કબુલ કરવામાં આનાકાની નહિ કરો. તમે એકના આડે માર્ગે જવાથી કે બીજાના કહેવાથી જો તમેએ અહેદને આપ્યા છે તેનાથી ફરી જશે નહિ, પણ મારા અહેદના શબ્દો “નઅમ” (અમેએ સાબિત્યું અને કબુલ કર્યું) ને વાદ રાખશે કે જે સોગદ બરાબર છે. તમારા માનવામાં, કબુલ કરવામાં અને અદા કરવામાં તમારી ઇચ્છાને તથા તમારી છુપી વાતોને ખુલાસા આપો છો. તમે કપટી, ઢગ અને પ્રપચી થશે નહિ, જ્યાં સુધી તમે ખુલાસાવાને એવી હાલતમાં મલો કે તમે દીનની હીફાજત કરનારાઓ અને તેના તે બેદોની બળવણી કરનારાઓની મીસલ હોવ. કહો, “નઅમ.”

તમેએ જે સાબિત્યું અને જે તમે કુરઆન વાંચવાથી સાબિતશો, તેને તમે છુપું રાખશે અને ખુલાસા દીનને બચાવતાં અને ખુલાસા પેગમ્બર (મ. અ.)ના કાયદાઓનું વક્ષણ કરતાં તમે કોઈ પણ બાબતમાં સામા નહિ થાઓ. જે તમેએ છુપું રાખવાનો હુકમ કરે તેને છુપું રાખશે કે જેથી તે તમારાથી ખુશ થાય. જે હક ઉપરથી તમેએ દુર કરનાર છે તેવા અસત્યને રાખવાનું નથી, કારણ કે અહેદને અદા કરવા સીવાય ખુદ તમારાથી કંઈ પણ કબુલ કરશે નહિ. કહો; “નઅમ.”

તમેએ જે હુકમ કરે તેનાથી ખુશ થશે; કોઈને ઉમે ચલાવે, કોઈને નીચે ઉતારે, આપે, મના કરે, હનકાર કરે, બદલો આપે, ખુશ કરે, નાખુશ કરે અને સજા કરે. કહો, “નઅમ.”

જો જાહેર રીતે કે છુપી રીતે દરેક બાબતમાં પ્રપચ કરતાં અને ન સમજી શકાય તેવી બાબતો ખુલાસા આપતાં તમાગમાંથી કોઈ છુટો પડશે, કે જે મેં તેના રૂદ્દની ઉપર જરૂર છે તો તે જમીન અને આસમાનના બનાવનાર તથા જેને તેના હાથ અને પગ ગોઠવ્યા છે, સારી તંદુરસ્તીના આશીર્વાદ તેની ઉપર કેંકલા છે, તેના (ખુદા)થી કપાએલો છે; અને તે કાલકરાર, સારી ખબર, દાઉદના પવિત્ર કાબો, મદાન કુરઆન અને ખરા હક અને ઇન્સારી શબ્દોથી કપાએલો છે. કહો; “નઅમ.”

દરેક સ્થીર અને અસ્થીર મીલકતો, દીકનો, થાપણ, જવાહીર, માલ, યોગ્ય ઉપાડનાં અને સ્વારીમાં કામ આવતાં જનવસો, પશુ પક્ષીઓ, કે ગુલામો વિગેરે જે કંઈ દુનીયામાં પેદા કરેલી ચીજ છે તે બધું ગરીબ મુગલમાનો માટે દાન છે તેમાંથી કંઈ પણ કયાથી કંઈપણ પણ નફો થઈ શકે નહિ. કહો: “નઅમ.”

જે કંઈ તમે પેદા કરશો તે તમારી બાકીની છાંદગી વાસ્તે માફ છે: પણ તમે એકદમને અદા કરશો કે જે તેના તરફથી લેવામાં આવેલો છે. કહો: “નઅમ.”

દરેક ગુલામો સ્ત્રી પુરો જે તમારા તાબામાં છે, તે ખુદાની રાહમાં છુટા છે અને તેઓ માટે તમારો દેક નથી. કહો: “નઅમ.”

તેની દાસીની ધણીઆણીઓ અથવા જેળીઆને તે ભવિષ્યમાં પરશે તેા તેણીઓ “અલખનાદ”ની તસાક (આ એક જાતની તસાક છે. જેથી ધણી તરફથી ધણીઆણીઆને ખોલવાથી કે મનાઇથી અપામ છે અને તે પછી તેણીને કદીપણ પગળી શકે નહિ)ની મીસલ ત્રણ વખત તસાક દાવેલી છે અને રસ્તની વખતમાં બગતી શકાય એવી તે મુન્નત અને કરજ છે. કહો: “નઅમ.”

તેને મક્કા (ખુદાના ઘર તરફ) ની ત્રીસ હજો ઉઘાડે પગે જાનવવાવું છે. અને આ મીશાક પુરો ન થયો હશે તો આ ત્રીસ હજો પણ ખુદા કશુસ કરશે નહિ. કહો: “નઅમ.”

તેની ઉપર ખુદાની લીઆનત પડેલી છે કે જેની ઉપર ખુદાએ શયતાનની મીમસ લાનત કરી છે. તેના માટે જજતથી અને તેને દન્નમ બારશે. જો તે ન માનનારાઓમાં હશે તો ખુદા તેનો કયામતના દોવસે જશે. તેનો દનકાર (તેની જકાત) છે અને તે ખુદાથી તેનો આશરો લેવા વખતે તેની ન્યાયની શક્તિમાં તે જુદો છે. ખુદાનો ધિકકાર અને ગુસ્સો તેની ઉપર અને તેની સ્થિતી (પરલોકમાં) ખરાબ થશે. કહો: “નઅમ.”

જે ખુદા રહેમવાસો અને દયાળુ છે તેની સંતાથી તે દર થાય છે. તે મુનિં પુગને પકડે છે તથા લાવતાપણું અને ન તાબેદારીને પકડી રાખે છે. જ્યારે તેને રહેમતની જરૂર હશે ત્યારે ખુદા તેની રહેમતને તેની તરફ બધ કરશે, તેને મદદ નહિ આપે અને તેના નીચપણાને ખુલ્લું કરશે. જેની તરફ ખુદાની મહેરબાની નથી તેની જહન્નમની આગ તરફ રવાનગી થશે. કહો: “નઅમ.”

જેનો મેં મીશાક લીધો છે તેના બધનમાંથી છુટવાનો કાંઈ રસ્તો નથી અને તેની શાક્ષી માટે ખુદાનઆલા પુરતો છે. કહો: “નઅમ.”

તમે મારા કાલને સાંભળ્યો, મારી શરતથી ખુશ થયા અને ખુદાના અહેદને હમેશ માટે તમારા ગલામાં નાખ્યો અને તેની મજબુત ચાંદ છમામ તબયય (સ. અ.) તથા તેના બાપ દાદા અને દીકરાઓ, જે કયામતના દીન લગી રહેશે, તેઓ માટે બાંધી તમે અહેદને અદા કરવાનું કશુસ કરોછો? કહો: “નઅમ.”

તમારા અહેદથી હું ખુશ થયો, તમોએ જે વફાદારીના સોગંદ ખાધા તે માટે ખુદાનઆલા ફરમાવે છે; “ખરેખર તેઓએ તમારી નરફ વફાદારીના સોગંદ લીધા, પણ તે ખુદા તરફ વફાદારીના સોગંદ છે. ખુદાનો હાથ તેના હાથ ઉપર છે; નો જે પ્રતીજ્ઞાઓનો ભંગ કરે છે તે પોતાની સામે પ્રતીજ્ઞાઓનો ભંગ કરે છે, પણ જેનો ખુદાને આપ્યો છે તેને અદા કરે છે તો તેને મોટો બરકો તે આપશે.” ખુદાની રહેમત આં દયાથી તે રાહે રરતા ઉપર ચાલે. વફાદારીના સોગંદ ખાનાગઓ ખુદા તમને તમારા અહેદને અદા કરવાને મદદ કરે અને તેના પંગમ્બર તથા માનવંતા.....ની તાબેદારી તરફ તમને સ્થિર રાખે, તેની રહે-મતથી અમે ખંતીલા બનીએ તથા અમારો અંજમ સારો થાય.

સર્વ વખાખુ ફકત તે એક ખુદાનઆલા માટે કે જે સર્વશક્તિવાન છે. તાગ ચુટેલા મદમદ ઉપર, અલી, તેના વારમ અને મદગાર ઉપર તથા તેના દયાળુ અને મહેરબાન પવિત્ર કુટુંબ ઉપર સલામ હોજી. ખુદા અમાગ માટે બમ છે, તેનો આશરો સારો છે; તે ઉત્તમ સરદાર છે અને સારો મદગાર છે. ત્યાં કાઇની પણ શકિત નથી મગર ખુદાની.

આમીન !

આમીન !!

આમીન !!!

વાંચો !

થોરા વખતમાં બહાર પડશે !

વાંચો !

હોઆતુલ અકરમીનની તવારીખ.

હજમના ફતેમી બલીફાઓના અંત પછી સિન્ધ, હિન્દ અને યમનમાં ફતેમી દાવતને રોશન રાખનાર ફતેમી દાદાઓના સપુર્ણ ઇતિ-હાસ વાંચવો હોય તો તરતજ તમારું નામ નોંધાવો.

નીચેના ટેકાણેથી મળશે:—

ખાનભાઈ અમીજી, અધીપતિ “ખાગે-મુમીન.”

અમરેલી, (કાઠીયાવાડ).

પુરવણી “૩.”

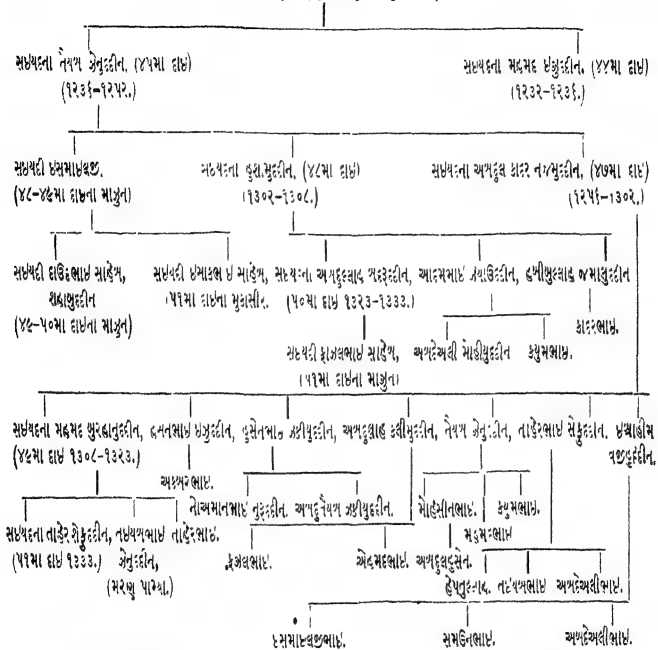

ત્રણ ગીડાં ॥ તરબુચો કે જે બીજી મરણ કીયાના વખતે મરનારના હાથમાં મુકવામાં આવે છે. બુચો ૧૮૯૬ની સહીકુતુમલાનની આજીવી પાને ૬૩-૭૧, તેમજ બ્રજાનમાં અરબી અક્ષરમાં લખેલી વહેંચાય છે. બુચો તરબુચા માટે મી. કેમ્પલની ચાપડીની પુરવણી ‘G’.)

હું આશરો લઉં છું તે મદાન અસ્લાહ અને તેની અનુપમ કુદન માથે અને પાદ ચાહું છું શેતાનથી કે જેના ઉપર પથરાના વરસાદ વરસાદ વરસે છે. ઓ! ખુદા, આ તારો શુલામ કે જે મરણ પામ્યો છે અને જેની ઉપર તેં એ મરણને ફેંક્યું છે, તે અશક્ત, ગરીબ અને તારી રહેમતનો તક્લબગાર છે. તેના ચુનાદને તું માફ કરજે; તેની તરફ તું માયાવંત થજો અને તેના રૂદને વિશ્વાસુ, સત્યને માટે પ્રાણ આપનાર અને પવિત્ર પેગમ્બરોની સાથે કરજો, તે સાફ છે; અને તે તારી ઉદાગતા છે. ઓ! ખુદા તેના શરીર ઉપર ગહેમત કરજો કે જેથી તે જમીનની અંદર રહી શકે અને તેને તારું માયાળુપણું બતાવજો કે જેથી તે દુઃખથી નિરાળો થાય અને તેની આશરાની જગ્યા તારા પ્રિયમત્તા એકનોથી, નજર ફરીશતાઓથી; ઉત્તમ પેદા કરેલા પેગમ્બરોથી; કીમતી પસદ કરેલા આગીન, જેઓ જમીન ઉપર ચાલ્યા છે અને જેને આસમાને ધાર્યો કર્યો છે, તે રસુલ મહમદથી; તે (પેગમ્બર) ના વારસ, તારા રસુલના ખબા ઉપરથી ભારે મોળ ઉદાવનાર અને કુળવંત ઇમામોના પીતા અલી ઇબને અબુ તાલીબથી, મોલાનાના ફાતેમ તુલ અહેરાથી, તેના સંતાન ઇમામ હસન અને ઇમામ હુસૈનથી; તારા રસુલના વંશજ અલી ઇબને હુસૈન, મહમદ ઇબને અલી જાફર ઇબને મહમદ, ઇસમાઇલ ઇબને જાફર, મહમદ ઇબને ઇસમાઇલ, અબુફદલા હીલમસ્તુર, એહમદફલ મસ્તુર, હુસૈનિલ મસ્તુર, મોલાના મહેંદી, મોલાના કાઝેમ. મોલાના મનસુર, મોલાના મોઈઝ, મોલાના અઝીઝ, મોલાના હાકીમ, મોલાના ઝાહેર, મોલાના મરતનસીર, મોલાના મુસ્તાઅલી, મોલાના આમીર અને મોલાના ઇમામ તૈયમઅખીલ કારીમ અમીરૂલ મુમેનીન, તેના નાયબો અને પ્રતિનિધીઓ, અને મોઘ કરના ગમેલાઓથી, કાઝેમ આખીર અઝઝમાન (આવનાર ઇમામનો ઇલકાય છે) થી, તેના પ્રતિનિધીઓથી અને તેના ધર્મના હાલના ઇમામ (સ. અ.) થી, અને મોઘ કરનાર દાઘ (મુદલા સાહેબ કે વડાધર્મચુરનો ઇલકાય છે) થી, હાલના વખતના સૈયદના વ મોલાના (વડા ધર્મચુરનું નામ લખી) અને સૈયદના નાયબ (નાયબનું નામ લખી) થી સારી થાય, જેઓએ પ્રતિનિધીના કાયદાઓ પાડેલા છે અને ઇન્સારી છે. ખુદા સરસ નાયબ છે અને સરસ રક્ષણ કરનાર છે. ત્યાં કોઇની પણ શકિત નથી મગર ખુદાની.

પુરવણી “૪” હાસના દાઇ (વડા ધર્મગુરુ)ની વંશાવળી.

શ્રેણી અવલોકન (પુરહાનપુરમાં મુલેલા છે.)

નોટા:—સેવકો શેષ જીવજીવના દુઃખમયી માન દાઢાઓ થયા, જે ઉપરના કોડા ઉપરથી જણાશે. વજીરુદ્દીનના વિશે કહેવાય છે કે તે માયાશુ
અને પવિત્ર હતા.

પુરવણી “પ.”

અકુરના વખતની ચોપડીઓનું લીસ્ટ.

(૧) કીતાબુલ-મસાબી-ફીન હમામત. (૨) કીતાબે-રહુલ-અકલ. (૩) કીતાબે મીઝાનુલ-હકાઇક. (૪) કીતાબ અકવાબુલ-ઝહાબીયા. (૫) કીતાબુલ-વઝીયા. (૬) કીતાબ તતબીકુલ-હાદી. કર્તા સૈયદના હમીદુદ્દીન. (વડા ધર્મચર્યે મૈયદના હમીદુદ્દીન કીરમાની ૧૬મા હમામ હાકીમ બીલ્લાહના વખતમા જગમશકુર હતા.)

(૧) મળલીસુલ-ઈશાફ ફીનોહીદ વ મળદાઓ-માઅદ. (૨) કીતાબુલ-નોહુવત, વલ વસાયત, વલ હમામત. કર્તા મહમદના મોઅયદ શીગઝી. (હમીદુદ્દીન કીરમાનીના મીકગ. હમામ મુસ્તનસીરી બીલ્લાહના વખતમા વડા ધર્મચર્યે હતા. તેઓ હી. સ. ૪૭૦મા મરણ પામ્યા. તેઓની વધારે જાણ માટે જુઓ મોસમે બહાર જલદ બીજા પાને ૪૧૨-૪૧૩.)

(૧) રીવાયતે સહયદના વઢર. (૨) કીતાબુલ-ફરાઇઝ વ હુદુદે-દીન. (૩) કીતાબુર-રઝા શીલખાતીન. (૪) કીતાબુસ્મવાહીદ વલ બયાન. (૫) કીતાબે તાવીબુલ-ઝકાત (૬) કીતાબે તાવીસે સરાતુનનીમા. (૭) કીતાબુલ કશક. (૮) કીતાબે સરાઇન-નતક. (૯) કીતાબે હસરાઇન-નતક. (૧૦) કીતાબુલ-આલીમ વલ યુનામ. કર્તા સહયદના બહર બીનલ મનસૂરીસ યમન. (૧૪મા હમામ મોઇઝ બીલ્લાહના વખતમા દાઇ હતા અને સહયદના કાઝી-નોઅમનાના હોહાની બરાબર હતા. જુઓ મોસમે બહાર પાને ૫૮૭ જલદ બીજા.)

(૧) કીતાબે આલીમુન-નુહુવત. (૨) કીતાબુલ-ઝીન્નત કર્તા મહમદના અબી હી-તીમીર-રાઝી.

(૧) મળલીમ-મતન ફીલ હીમત. (૨) રીસાલતે મળયુએ ફીલદકાઇક. તજી જલદ. (૩) મળલીમ ફી મારીકુતુન-નફીસ. (૪) રીમાલતુલ-મરીફા ફી અબમામીસ લતીફી. કર્તા સહયદના અબીલ બરકત. (મનસૂર બીલ્લાહના વખતમા.)

(૧) મળલીસે મુસ્તનસીગીયા. કર્તા સહયદના બહરી જમાલી. (મુસ્તનસી બીલ્લાહના વઝીર, લશ્કરી સેનાના ઉપરી, જેને હમામના વખતમાં બળવાને શાંત પાડ્યો હતો. ૪૦૭-૪૮૭ હી. સ.) જુઓ તારીખે ફતેમી પુરવણી “૬”મા નંબર ૬.

(૧) કીતાબુલ-ઇફતીખાર. (૨) કીતાબુલ-અસબાતુન-નજુવત (૩) કીતાબુલ-યનબી. (૪) કીતાબુલ-મઝલીહ. કર્તા સહયદના અબીવાકુલ સીજસ્તાની.

* વધુ સૂચના માટે “ઉપદેશ પત્રો” લાગ બીએ કર્તા મહમદ બીન હસલાક અન-નાદીમની “ફેહરીસ્ટ”નો તરજુમો વાંચો. થોડીક ચોપડીઓ નીચેની પુસ્તકશાળામાં છે:—

(૧) પેરીસની પુસ્તકશાળા. (૨) કપરલ-ઝડીની પુસ્તકશાળા. (૩) લીએનાની પુસ્તક-શાળા. (૪) લન્ડનની પુસ્તકશાળા. ઉપરની પુસ્તકાલયોમાં ઉપરની કીતાબોની નકલ સંગ્રહ કરી રાખવામાં આવેલી છે. તે ચોપડીઓ વડા ધર્મચર્ય પાસેથી અથવા મશાએમો પાસેથી લેહરાઓ વડા ધર્મચર્યની રજાથી લઈ શકે છે.

પુરવણી “૬.”

૩૩૩૩૩૩૩૩

આ યુગ્મની અદર યાદીમાં આપેલી કીનાબોનું લીસ્ટ.

- (૧) બોમ્બે એજેન્ટરી, વોલ્યુમ ૬મું ભાગ બી.એ. કર્તા મી. કેમ્પબેલ આઇ. સી. એસ. અને ખાન બહાદુર આસીસ્ટન્ટ કમીશનર મુંબઇ.
- (૨) લીટરરી હીસ્ટોરી ઓફ પર્શીયા. ડૉ. ડાઉન એમ. એ. એમ. બી. પ્રો. અરેબીક કૅબીન યુનીવર્સિટી.
- (૩) ફોલ ઓફ ધી રોમન એમ્પાયર. કર્તા ગીબ્બન.
- (૪) હીસ્ટોરી ઓફ ધી સર સીનસ. કર્તા સમ્યદ અમીરઅલી.
- (૫) સ્પીરીટ ઓફ ઇસ્લામ. કર્તા સમ્યદ અમીરઅલી.
- (૬) એથેનોસાફીક સર્વે ઓફ સેન્ટ્રલ ઇરોપીઅન વોલ્યુમ ૧૭મું. કર્તા મી. રૂસલ.
- (૭) વેન્ટુરન ઇન્ડીયા. કર્તા તોડ.
- (૮) સમાગા. કર્તા મી. તોડ.
- (૯) ખુલાકીલ-ફાતેમીઇન, તાગીએ-મસિલામ, સીરીઝ નંબર ૫૫ કર્તા શેખ અકીરુલ્હી.
- (૧૦) સહીફતુસ્સલાન, ૬. સ ૧૮૭૯માં છપાએલી. છાપખાના તૈયબી. મુંબઇ.
- (૧૧) મોસમે બકાર તબી જલદ. કર્તા શેખ મહમ્મદઅલી જવાબાઇ. સફરી પ્રેસમાં છપાએલી.
- (૧૨) મજમુએ નીસીયાહ. કર્તા શેખ સાદકઅલી. ૧૩૨૬ હી. સ.માં છપેલી.
- (૧૩) હીસ્ટોરી ઓફ સરસીનમ કર્તા મી. ઓકરે.
- (૧૪) યુગ્મચરિ ફતેમી. હકીમીયા પ્રેસમાં છપેલી
- (૧૫) રીલીજીયન-ડી-ડરજેમ. કર્તા ડી-સાસી
- (૧૬) વોહરા કેળવણી, યુગ્મચરિ હકીમી. હી. સ. ૧૩૩૮.
- (૧૭) હીસ્ટોરીકલ રફેઅ ઓફ બોહરા હાઇપ્રીસ્ટ. કર્તા શેખ ફેઝલબાઇ બી. એ. પ્રખ્યાત રફોલર અરેબીક.
- (૧૮) એક્સપોઝ. કર્તા ડી-માસી.
- (૧૯) અલ-મવાઇઝ વલ ઇતબાર. કર્તા મી. સરીફી મીકરીઝી.
- (૨૦) રીપોર્ટ ઓફ એન્થ્રોપોલોજીકલ કમીશનર ઓફ ૧૮૮૨ એ. ડી.
- (૨૧) અધુનલ મઅરેફન. કર્તા શેખ શરફઅલી.

પુરવણી “૩.”

—>૩૩૬૬૬૬<—

દાઘ-ઉલ્-મુતલકના ગુણો.

૩જ દાઘ સંપ્રદાના હાનીમે તેની મુગ્ધવૃત્ત કેદીયાના રીમાત્રામાં આ ગુણો આપેલા છે કે જે હસન બીન નુહના “અશ-અનહર”ના માત્ર હતીહાસીક ભાગોના બીજા ભાગમાંથી ઉતારેલા છે. હસન બીન નુહ કહે છે કે તેને ૧૫મા છમામ અઝીઝ બીલ્લાહના વખતના દાઘ એલમદ બીન મહમદ નીગાપુરીયા પાસેથી ઉતારો લીધેલો છે. મુગ્ધ હતીહાસીક પુસ્તક અરબીમાં છે અને રાશિથી લખેલી છે. તેનું અંગ્રેજી ભાષાંતર પ્રખ્યાત અરબીના વિદ્વાર્થએ કેન્ડે છે અને વીલાગો મારા છે.

નીચેના ગુણો દરેક દાઘ-ઉલ્-મુતલકમાં હોવા જોઈએ.

(૧) કેળવણીના ગુણો.

દાઘને કાયદા અને તત્ત્વજ્ઞાનના નીચેના જ્ઞાન હોવું જોઈએ કારણ કે દાઘ જાહેરી અને બાતેની કૃષી છે.

દાઘમાં પરીક્ષકના ગુણ હોવો જોઈએ કારણ કે દાઘ જાહેરી અને બાતેની કારણના પરીક્ષક છે. (બાતે સંસારીક અને આત્મીક કામો) તેથી નીચે પ્રમાણે પરીક્ષકના ગુણો હોવા જોઈએ:—ધીરજતા, જ્ઞાન, મક્કમતા, જ્ઞાન વીચાર, દુરઅદિશ, ચાલાકી શુદ્ધતા, મજબૂતા અને સહનતા વગેરે.

તેને ગણીતશાસ્ત્ર અને સીધાંત ગ્યનાના કાયદાઓ જાણવા જોઈએ કારણ કે તે ન્યાય અને કલ્યાણના નીચેના ગ્યનાર છે.

દાઘને સંસારીક, આત્મીક અને ધાર્મિક જ્ઞાન હોવું જોઈએ. ખુદા તઆલા કહે છે કે: “જ્ઞાની અને અજ્ઞાની સરખા નથી; ખરેખર આકીલ માણસો (તેને) જાત કરે છે;” અને ખુદા કહે છે: “લગાર જેઓને જ્ઞાન અપાએલું છે તેઓના હૃદયમાં તે મોઝાજો છે.” (૨૩-૧૫,૧૬) અને ખુદા કહે છે: “જે સત્ય પંથ બતાવે છે છતાં શું તે અનુસર કરવા લાયક છે? કે જે મત્ત પંથ બતાવતા નથી અને તે (બીજાઓથી) દોરવાય છે? તે તમારે માટે શું છે? અને તમે કેવી રીતે હુકમ ચલાવશો?” (૧૧-૬) અને કહે છે: “ચાર સીને (કે જે એવી જરૂરી અને અગત્યની) છે કે જે ઉંઠિ એટલા તેની શોધમાં રખડે કે તે થાકી જાય તો પશુ થોડું છે. (તે નીચે પ્રમાણે છે:—) (૧) માણસે તેના માલીક સીવાય કોઈ પાસે માગવું નહિ. (૨) તે તેના પાપો સીવાય કોઈથી બોયે નહિ. (૩) જાહેલ માણસ ખંદમ લેવાથી શરમાય નહિ. (૪) જ્ઞાનીને સવાલ પુછતાં જો તેના જવાબની તેને ખબર ન

હોય તો એમ યોગ્ય કહે કે, “મને આવડતું નથી.” અમારા માલીક અમીરન મુસેનીન એમ કહેતા કે, “એક માણસના અર્ધા જ્ઞાનનો સમાવેશ આમા થાય છે, કે જ્યારે તેને કંઈ આવડતુ ન હોય ત્યારે એમ કહે કે, “પ્રુદા વધુ જાણે છે.” યાને “હું જાણતો નથી.” જો હું એવા જીવાનને મળું કે જે હલમ શીખી શકતો નથી તો ખચીત હું તેને દુસ્ત કરું” અને અલ્લાહ કહે છે કે, “તેઓમાથી શા માટે શોડકા આગળ જતા નથી કે જેથી ધર્મની વ્યાપ્તની તેઓને મમજી આપવામા આવે કે જેથી તેઓમા પાછા ફરતા કામને મેતાવે” (૧૧-૧૪) અને જો દાઈ આ બધા જ્ઞાનને જાણશે નહિ તો તેઓ તેને પ્રજ્ઞે, તેની માથે શનરનાથી તેઓ લડશે અને તેને તેઓ દગારશે આ મગ્ય તેનામા અનીમતા, અપ્રીતી અને ધર્મનું નુકસાન થશે. યુનુસ (અ સ)ને માછલી ગળી ગઈ હતી તેના વીધે એક વાત છે કે એક માછલી તેની દુસ્મન હતી કે જેને યુનુસ (અ સ)ને દગરી, કુબારી અને ઉતારી પાડ્યો તે ઉપગત તેને ગળી ગઈ, તેનાજ માટે ધર્મ અને તેના માનનાગમો તરફ તેની નળયાય અને અપમાન હતુ, યાને તે ‘અનનાગ હવું’.

તેને જમીન કેમ ખેડી તે જાણવું જોઈએ યાને ખેતીના કાનુનો બી રોપવાના વખતો અને પાણી પાવવાનો તર્કિકા વીરે. કારણ કે તેને ખરી જમીનને વાપરતા દીનના ખેતરને ખેડવું છે અને તેને તેમાથી ખાન પાણી વહેવગવનારી નહેરો ખોદવી છે. તેજ ખરૂં અને જરૂરી જ્ઞાન છે ખુલતઆના કહે છે, “જે કાંઈ હવે પછીની જીવગી માટે ખેતી કરના ચાહે છે તા અમે નેની ખેતીને આપ્યા કરીએ છીએ” (૧૫-૪)

તને વ્યાધીના યુજો હોવા જોઈએ યાને યકગમોને મહાજવાની, તેઓને પાણી આપવાની અને નમોને ચગવવાની, કાગળ કે તે ખરા આત્માનો ભગવાડ છે મુખા(અ મ) કહે છે, “હું મારા યકગમોને માટે પાદડાઓ નીચ ફેંકી ખરડાવુ છું” અને પેગમ્બરે કહ્યું છે, “તમાગમાનો દરેક ભગવાડ છે અને તે તેના ટાળા માટે જો મમદ છે.”

તને વેપારીક જ્ઞાન (ખરીદવું અને વહેંચવું) અને વેપારીના યુજો હોવા જોઈએ કાગળ કે ખરેખર તે વપારી છે. ખુદાનઆલા પગિત કુઆનમા કહે છે “હું તમને વેપાર બતાવું કે જે તમોને સખત અઝાબથી મુક્ત કરે જ તમે સમજો તો ખુદા અને તેના રસુલ ઉપર ભરોસો ગમો તથા ખુદાની નાહ માટે તમારી જીવગી અને પૈમા ખર્ચાં લડો, તે તમાગ માટે મગ દામ છે” (૨૮-૧૦)

તેમા કળાકાગના યુજો હોવા જોઈએ, કારણ કે તે વા માણુમ છે કે જે તેઓના છુપા ભાગોને હાંડવા માટે કપડા બનાવે છે અને તે વા ધોખી છે કે જે તેઓના કપડામાથી મેલ ધોઈ નાખે છે ખુદાનઆલા કહે છે, “ખુદાની બીકના કપડા મારામા માગ છે” (૮-૧૦) ખુદાએ દાઉદ (અ. સ)ને કહેલું કે “મપુર્ણ લોહાના બખતરને તૈયાર કર.” અને તેને કહેલું કે, “ખુદાની બીકના પોશાક સ્વતંત્ર છે અને તેની બીકના પોશાક તમારી મકમતા છે.” (૧૪-૧૭) એમ કહેવામા આવ્યું છે કે ધમા (અ સ)ના દાઇઓ ધોખી હતા.

તેને ખલાસીના યુજો હોવા જોઈએ, કાગળ કે તે ખરા વહાણના ખલાસી છે

દાદ સંપૂર્ણ હઠાપણુવાળો હોવા જોઈએ. હઠાપણુ સાથે જ્ઞાન સંબંધ ધરાવે છે. જે હઠાપણુ સાથે જ્ઞાન ન હોય તો તે એક જાતનો મોજો છે. ખુદા કહે છે કે, ‘જ્ઞાનીઓથીજ તે (કુરુઆન)ની માઅના સમજી શકાય’ (૨૦-૧૬) ફરી તે કહે છે; ‘‘ખરેખર જ્ઞાની માણસ તેને યાદ કરે છે.’’ (૨૩-૧૬) ફરી તે કહે છે; ‘‘ખાઓ અને તમારા થેટાઓને ચરંવા; ખરેખર તેજ હઠાપણુવાળા માણસોની નીચાની છે.’’ (૧૬-૧૧)

દાદ વીવેકી હોવા જોઈએ કારણ કે વીવેકી ઇમાનનો એક ભાગ છે. જે દાદ વીવેકને છોડશે તો તે મુમેનીનોના આંખેથી ઉતરી પડશે અને બધા મુમેનીનોના આંખેથી ઉતરી પડશે અને બધા મુમેનીનો તેની સામું જોશે.

દાદ ઉદાર દીનના હોવા જોઈએ, પણ કંજુસ હોવા જોઈએ નહિ કંજુસાઈ તે નીચતા છે. ખુદા કહે છે; ‘‘જ્યારે તેઓ ખર્ચ કરે છે ત્યારે તેઓ ઉડાઉ તેમજ કંજુસ થઈ જતા નથી પણ તેઓ વચ્ચે રસ્તા પકડે છે.’’ (૧૬-૪) જે દાદ કંજુસ હશે તો મુમેનીનો તેની આંતર જાણી જશે અને તે બધા ફાટી શકે. લાયક માણસને તેમજ નાલાયક માણસને પણ આપત્તિ જોઈએ કે જેથી તે ધર્મની તરફ લક્ષ્યાય. જ્યારે તે ખર્ચ કરવા ના સંભોજ જોય ત્યારે તેને કંજુસાઈ જતાવવી જોઈએ નહિ કે જેથી મુમેનીનો પાપમાસ થઈ જાય નહિ. પેગમ્બર કહે છે, ‘‘ખુદાએ સખાવતને ધર્મચુસ્ત માણસોના હૃદયમાં પેદા કરી છે.’’ તે કહે છે કે; ‘‘સખાવત તે જાડ છે કે જેનું મુજબ જન્મનમાં છે; જે કોઈ તેની ડાળોને પકડે છે તો તે ડાળાથી જન્મનની તરફ ખેંચાય છે. જ્યારે કંજુસાય તે જાડ છે જેનું મુજબ જન્મનમાં છે અને જે કોઈ તેને પકડે છે તો તે જન્મનમની તરફ ખેંચાય છે.’’ એમ, કહેવામાં આવે છે કે જ્ઞાની પણ કંજુસ હોય તો તે ખરાબ છે અને સખીપણુ જાહીલ હોય તો તે સખી માણસ સારો છે. સખાવતને દરેક માણસ તથા ધર્મ વખાણેલી છે.

(૨) સદાચારી અને ધર્મચારીના ગુણ.

દાદમાં નમ્રતા હોવી જોઈએ કારણ કે નમ્રતા ઇમાનનો એક ભાગ છે. જે કામે ધર્મની ઇજ્જતને ધટાડે છે તે કામોથી નમ્રતા બચાવે છે. નમ્રતાથી તે માણસોની આશાને સફળ કરે છે, દરેક જાતની અડચણોને સહન કરી શકે છે અને માણસો સાથે વિવેકથી વર્તે છે.

દાદએ તેના મોલવા પ્રમાણે કામ કરવું જોઈએ, કારણ કે ધર્મ (દીન) ફક્ત વફા-દારી અને ખબીર સોગંદ (પીશાક) જાળવી રાખવાથી છે. જ્યારથી દાદ અવિશ્વાસુ અને કપટી થાય છે ત્યારથી માણસો પણ તેના પગલે ચાલે છે અને તેના પ્રમાણે કામ કરે છે. તેથી દીન બ્રજ થાય છે. કુરઆનમાં ખુદાતઆલા વિશ્વાસુપણને વખાણી કહે છે કે; ‘‘ઇબ્રાહીમ એ વાવદાને પુરો કર્યો.’’ (૨૭૭.) તે કહે છે કે; ‘‘ઇસમાઇલ તેના મોલ તરફ સાચો હતો.’’ (૧૬-૭.)

તેમાં પેશ ઇમાનનો ગુણ હોવા જોઈએ કારણ કે તે ખરી નમાઝના અને જેઓ દરજ્જામાં તેનાથી નીચા છે, તેઓના આજવાન છે.

તેમાં માહુનના યુલો હોવા જોઈએ કારણ કે તે ખરી નમાઝ અને મુકિત તરફ માહુસેને ધ્વજન આપનાર છે.

તેમાં યુ.હીદ (ધાર્મિક લગ્ન કરનાર)ના યુલો હોવા જોઈએ કારણ કે તે ખુદાની બાબતમાં મુન્હીદ છે.

તેને અંધારી ગનમાં ઘાટા ભયાનક જંગલોની અંદર દોરી લઈકરને લઈ જવાની હિંમત હોવી જોઈએ, કારણ કે તે વેા માહુમ છે કે જે સેરાતુલ મુસ્તકીમ તરફ અને સત્ય ગતિ તરફ લઈ જનાર છે. જે ઉપર બતાવેલા યુલુ ખરેખર દાર્દમાં નહોત્ય અને તેને દાર્દ કહેવામાં આવે તો તે નામ અર્થ વગરનું નામ છે તે કાયદાગરક થશે નહિ. આવા દાર્દથી કંઈ પણ આત્મિક ફાયદાને ઉપાડનાની આશા નકામી છે તે ફક્ત મુદીબર વાયુ પકડવા જેવું છે. આવા દાર્દ માટે દાર્દના નામની રૂપના કંઈ પણ યુનાલ છે. તે તેના ઉપર એક જાનતો બોલ છે. કુઆન શરીફમાં ખુદાતઆલા કહે છે કે, “ખુદાની આબોમાં તમારામાં વધારે માનવાળો ને છે, કે જેમાં ખુદાની બીડ વધારે છે.” (૨૬-૧૪.) માન અને જ્ઞાન ફક્ત ખુદાની બીડમાં રહેલું છે. જે દાવાનું નામ ઉપર બતાવેલી હાલત સાથે સમઘ ધરાવતું ન હોય તો તે (નામ)ના માટે માન ધજજન અને ફખર નથી. વધુમાં તે ન્યાયી પણ નથી પણ તેના ધાણુ કરનાર માટે બાહ્યાન અને મફદરી છે. માહુસાએ એવા કેટલાક નામો શોધી કાઢ્યા છે કે જેનો અર્થ તનન ઉલટો થાય છે. દાખલા તરીકે, જગલ કે જેને (અગ્નીમાં) બચાવની જગ્યા રહેવામાં આવે છે ત્યારે તે નામની જગ્યાનો અર્થ રામ છે. તેવીજ રીતે “માલકીય” (ડખીનાગ)ને મલીમ (મલામત) કહે છે અને “આમા” (આધણો) ને “બસી” (રિખતો) કહે છે, “અમવદ” (કાળા)ને “દાઝ” (કપુ જેવા મફદ), કહે છે. અને “રીઝોન” ને “અ” (ખુદા) રહે છે, પણ તે બધું નરુપ છે. પગબ્બર મહમદ (મ. અ) ને અરબસ્થાનમાં નમાનનારે ‘સાદી” (જાદુગર) અને ‘મજનુન” (થેસો) કહેના હતા પણ તેને કંઈ પણ નુરુશાન કરી શક્યા નહિ નમ બધા ફરીફાટોમાં ‘બબલીમ” (શિતાન) ફરીસ્તો કહેવાતો હતો. પણ જ્યારે તેને પાપ કહ્યું ત્યારે નામે તેને કંઈ પણ કાયદો આપ્યો નહિ. (આથી એમ મમજી તકા છે કે નામ કંઈ પણ કાયદો કરતું નથી, પણ તેની સાથે યુલો અને અમલ પણ હોવા જોઈએ. નહિ તો દાર્દનું નામ ફક્ત છેતરવાને અને લોકોના પૈસા છુટવાને અને બીજાના ખર્ચ ઉપર હાકમાકરી રહેવાને માટેજ છે.) હવે આપણે આપણા મથક અને વર્ણનની તરફ વળીશું.

ધર્મ કે જેના તરફ તે લોકોને બોલાવે છે તેને દાર્દ મજજુન ભરેમાથી અને ખગ દીલથી માનતો હોવા જોઈએ. હમામ કે જેની તરફ તે લોકોને બોલાવે છે તેને માનતો હોવા જોઈએ. ખુદાના રસુલને (જે દીન અને દાવતના સ્થભ છે) અને ખુદાની એકનાને માનતો હોવા જોઈએ, કારણ કે જે તે ભણેલા અને વધરાગી હોય પણ તેની માન્યતા ખરી ન હોય અને દીનની ફરજોને ઢોગ અને તેના ઢોગી દેખાવથી બચવતો હોય તો તેના માનનારાઓ ને તેના જ્ઞાન અને મથકથી કંઈ પણ ફાગદો થઈ શકશે નહિ. તેમજ તેની દાવત સપુર્ણ નહિ કહેવાય અને તેના માનનારાઓને તે મેળવી શકશે નહિ અને માનવું કાર્ય સપુર્ણરીતે બળની શકશે નહિ.

દાઇને તકવા (પ્રુદાની બીક) ગખવીજ નેઇએ. પ્રુદાની બીક યોગ્ય અને ક્ષુધા યાનથીજ મુકી શકાય છે. તકવાનું મુળ કૃપાળુ પ્રુદાથી બીડવાનું છે. તેને પ્રુદાની જગ્યામાં કોઇને પણ દાખલ કરવો નેઇએ નહિ, તે (પ્રુદા)ને મખમુકાતના યુગ્મામથી કોઇ પણ ચુલ્હા લગાડવા નેઇએ નહિ. તેને ધર્મે મના કાંધેલી ચીજોનો ત્યાગ કરવા નેઇએ અને (તેમજ) જે કંઈ કરવાનું કહેવામાં આવ્યું છે તેને વળગી રહેવું નેઇએ.

દાઇ નિર્દોષ અને પાક હોવા નેઇએ. પ્રુદા કહે છે: “તે લો માથુસ છે કે જે પુનને ધિક્કારે છે; પ્રુદાના વખાણ કરે છે; ખુદા માને ચાલે છે અને તેના ચુલ્હા પડે છે અને સજ્જો કરે છે; સાના કામો માટે દુકમ કરે છે અને ખનણ કામો માટે મના કરે છે, ખુદા તરફથી આસાઓ મેળવવાની ગાહ જીએ છે; મુમેનીનોને જ વફાદાર હોય તો જન્મનની ખુશ ખબરી પહોંચાડે છે અને તેઓને ખુશ વધામણી આપે છે. જયારે તેઓ ઉસટા ચાલશે ત્યારે તેઓ ફનાહ થશે.” (૧૧-૧૩)

દાઇ મુમેનીન તરફ માયાળુ હોવા નેઇએ, તેઓની દયા ખાવી નેઇએ અને તેઓની તરફ પ્રેમની નજરે જોવું નેઇએ. પ્રુદા કહે છે: “ઓ મહમદ! અમેઓ તુને નથી મોકલ્યો મગર દુન્યા માટે રહેમન ઉતારવાને.” (૧૭-૭.) પ્રુદા કહે છે: “તેઓ એક બીજા તરફ પોતાનામાં માયાળુ છે. તું તેઓને રક્ષ અને સીજના કરતા જીએ છે, તેઓ પ્રુદાની માયા અને ખુશી શોધતા કરે છે.” (૨૬-૧૨.) પ્રુદાનો દાખલો લઇ દાઇએ તેના ખુશીઓ ઉપર રહેમદીલથી ચાલવું નેઇએ અને વળી પેગમ્બર તથા ઇમામોનો દાખલો લઇ તેના માનનારા ઉપર માયા અને રહેમથી વર્તવું નેઇએ, પછી જાને તેઓ નાફરમાન, પાપ કરનાર અને તેઓ (પેગમ્બર તથા ઇમામો)ને જીલમ આપનાર દોષ. અગાડી તે કહે છે, “જે ખુદાતઆલા માથુસોને તેના કર્તવ્યથી પકડે તો આ દુન્યાની પીઠ ઉપર એક પણ સજ્જવન પ્રાણી હોત નહિ.” (૧૪-૧૪.) તેજ પ્રમાણે ખુદા કહે છે: “માફી જક્ષ તથા સારા કામો કરી અને તારા મોહને જાહેલીયતથી ફેરવ.” (૯-૧૪.)

દાઇ નમ્ર સ્વભાવના દોવા નેઇએ. તેને મુમેનીન ઉપર ફખર ખાંવા નેઇએ નહિ. પ્રુદા કહે છે: “તે બીજું ધર છે કે જેમાં અમે તેજ શખસને દાખલ કરીશું” કે જેઓ દુન્યા ઉપર ઉંચાપણું માંગતા નથી અને જેઓ અમેડાને કેનાવતા નથી. આખિરત તેનાજ માટે છે કે જેઓ પ્રુદાથી બીએ છે.” (૨૦-૧૨.) ઇમામ જાફરસાદીક (સ. અ.) કહે છે: “ઇદમના લોકો તરફ તું આલીમ ન બન કે જેથી તેઓ તારા સારા કામોને ખરાય કામો સાથે ખસેડી મુકે નહિ.” પેગમ્બર (સ. અ.) કહે છે: “મગરૂરી પ્રુદાનો પોસાક છે. જે કોઈ પણ તેના ભાગ લેવા ઇચ્છતો હોય તો પ્રુદા તેની પીઠને લાંગી નાખશે. (તેને મારશે)”

તેમાં ભરૂસા લાયક અને ભરૂસાદાર હોવાના ચુલ્હા હોવા નેઇએ મારણ કે તે પ્રુદા ના ધર્મના, તેના ખનનાના અને તેના માનનારાઓના આત્માના દુસ્તી છે.

દાઇ સંસારી હોવા નેઇએ તેમજ સારા સ્વભાવના હોવા નેઇએ. જેમ પ્રુદા કહે છે કે: “પરે-પકારીપણથી તમોને માથુસો સાથે ચાલવું નેઇએ.” (૪-૧૪.) મોલાના જાફરસાદીક (સ. અ.)

કહે છે કે; “માણસ સાથે તેના સ્વભાવ પ્રમાણે ચાલે અને તેઓને અપમાનથી બેસાડે નહિ.” ફરી તે કહે છે કે; “માણસોથી અમોને પ્રેમમય બનાવ અને તેઓથી અમને ધિક્કારાવમા.”

દાઇને આત્માની ખેતી ઉપરાંત તેનું જ્ઞાન સંપાદન કરવું જોઇએ કારણ કે તે (જ્ઞાન)ની વગર આત્માની ખેતીની સુફલતા રહેતી નથી. તે ધૃત્વથી ચોગ્ય નથી કે તેને સ્વલ્પ ન કરનાર દાઇને માનવી કે જ્ઞાનથી કાંઈ પશુ જાતનો ફાયદો થાય.

જો બને તો દાઇને દેશની મુલાકાત વાસ્તે મુખારી કરવી જોઇએ, તેના રહેવાસીઓના સ્વભાવ સાથે મારીતગાર થવું જોઇએ અને તેઓ કંઈ જાતની કેળવણી લીધેલી છે તે જાણવું જોઇએ કે જેથી તે તેઓ માટે અનુગામ કરી અને એવા માણસને પસંદ કરી શકે કે જે માણસ તેઓની તકરારોને બરાબર સમજી શકે.

દાઇને છુપા બેઠોને શુભ ગેખવા જોઇએ કારણ કે દાવતનો પાયો શુભ બેઠોને છુપા ગેખવામાજ છે અને દીનના શુભ બેઠો તેઓને બનાવવા જોઇએ નહિ કે જેઓ લાયક હોય નહિ. જ્યારે તે શુભ બેઠો બનાવે છે ત્યારે ન તેના ધર્મ (દીન)ને ખોલે છે. કાંઈક વખત દીનના શુભ બેઠોનું બનાવવું મુમેનીનો ઉપર આશ્રિત લાગે છે અને આખા પ્રાંતને બગાડવાનું કારણ થઈ પડે છે.

દાઇને મુમેનીનો સાથે માયાળુથી અને રહેમ દીવથી વર્તવું જોઇએ. તેને કીનાબોર થવું જોઇએ નહિ. વેર લેવાને, નુકશાન પહોંચાડવાને, કગાર કરવાને કે લાઠી કગાવવાની ખાતર કાંઈક ફસાવવા નહિ કારણ કે મુમેનીનો ટુક જ્ઞાન ધરાવના હોય છે અને તેઓ ભુલને પાત્ર છે. જો કોઈ મુમેનીન પોતાના પરતાવા ઉપર હોય તો તેઓને ક્ષમા આપે કે જેથી તેઓ નિરાધાર થઈ જાય નહિ. ખુદા કહે છે, “આ માન બાદોમો! જેઓ કંઈ પશુ પાપ કરે તો મારી રહેમનથી નાઉમેદ થશો નહિ, હું તમારા બધા પાપો બક્ષી આપીશ.” (૨૪-૩) અને ખુદા મદમદ (સ. અ.)ને કહે છે “દયા સાથે ક્ષમા શુદ્ધ કર અને જાહેરથી એક બાજુ ખસીજ.” (૬-૧૪) અને ખુદા કહે છે “તમારા હાથોને તમારે માટે નીચા કરો કે જેઓ (મુમેનીનો) તમારે પગલે ચાલે” (૧૪-૬).

દાઇમા નમાઅ (લોભ) હોવા જોઇએ નહિ, કારણ કે તમાઅ (લોભ) કૃપા મુગીબનાનું મુળ છે. મોહાના અમીરજ મુમીન (મ. અ.)થી કહેવામા આવે કે તેને પુછવામા આવ્યું કે “દીન શું છે?” તેના જવાબમા કહ્યું કે; “તે પહેલગામીમાં કામ રહેતું છે.” ફરી તેને પુછવામાં આવ્યું; “તેની પાગમાલીનું કારણ શું છે?” તેને કહ્યું, “તે લોભ (તમાઅ) છે.” લોભ દાઇને દીનના કામોમાં લાયક લેવા તરફ દોરી ત્રણ જાત કરે, પહેલીજ વખતે આ ભુલ કરવામાં તે મીશાકતું ખડન કરે છે કે જે મીશાક તેની પાસેથી વખતના ઇમામ તરફ લેવામાં આવ્યો હતો. તેમાં તેને સોગંદ ખાધા હતા કે તે વખતના ઇમામને દીનના કામોમા પેસાની લાલચમાં ફસાવ નીમકદરામી નહિ કરે. જો તે લાલચ ખાઈ કામ કરે તો ખરેખર કપરી છે; અને જો કસમને તોડે તો ખરેખર ધર્મની જાદો જાય છે અને દાવત ચલાવવાની જગ્યામાંથી બરતરફ થાય છે. તેમ છતાં જો તે બીજા પાસેથી મીશાક લે અથવા તે છુપા

દહમને શીખવે તો ખરેખર તે કામ જીના (છીનાણું) કરવા બગાળર છે. તેમા તે કંઈ પણ મારું નથી નહિ કારણ કે તે ખુદાના રરના (શિરાવુલ મુસ્તફીમ) ઉપર હોતો નથી અને તે નીચે ફેકાએલો છે અને સખાળા ગુણોથી પદબ્રહ્મ થએલો છે.

દાદા દુન્યાવી રીવાસત (મઠદારી)ની મોકલત કરનાર હોવા જોઇએ નહિ કારણ કે તેમ કંઈ અથવા ચોખ્ખા ધરાધારી રીવાસત માટે જોવું તેને જીકાપણ તરફ દોરવે છે અથવા રીવાસત મેળતા પછી તેને બીક માટે જીકું બોલવું પડે છે કે જેથી રીવાસત ઉપરથી તે પદબ્રહ્મ થાય નહિ. જે માણસને તે રીવાસત માટે કામીલ જાણુગે તે માણસને યાળ આપવાને તે ફરજ પાડશે. તે માણસ તેનો મિત્ર હોવાથી તે તેને પહેાચી શકે નહિ અને તેને આપમતલબ જોવાને માટે તેના બધા સાથીઓને જીકું બોલાવવાની ફરજ પાડશે અને તેના તેઓ યુજીને અનુવાદ કરશે. જીકાપણ બધા કપકાઓનું મુળ છે જીકું બોલનાનો નતીજા છુપુ અપમાન છે અને છુપુ અપમાન દુશ્મનાઈ, દેવ, જીદાઈ અને જગડાઓ ઉત્પન્ન કરે છે અને આ કારણના લીધે માણસ દીન અને મીલાકતી બાહિર ચાલેલો જાય છે.

ધાર્મિક લોભાઈ અને દુગચારી હોવો જોઇએ નહિ. અતી લોભ અને દુગચારી મનને લાલચ તરફ જ લાખ જાય છે. આમ કરવાથી તે આત્માની કેળવણી બાગથી ગફલતમા રહે છે. અતી લોભ અને દુગચારીના નતીજે કજીનાઈ છે. પૈમા માટે પાર ઉત્પન્ન કરે છે અને લોભ વધુ થાય છે. લોભ બધાની રી મેવે છે અને હોરે નાવાયક બની ધર્મ અને મીશાકને તે ચાહશે નહિ ઉપરાત તેને તે વધુ કપકા આપશે.

દાદાને માણસોના સ્વભાવથી જાણુકર થવું જોઇએ. જ્યારે તે તેઓથી મુલાકાત લે તેઓથી વાત કરે ત્યારે તેને જોવું જોઇએ કે તે દીન માટે લાયક છે કે નહિ, અથવા તે જ્ઞાન સપાદન કરવાને લાયક છે કે નહિ ? તે પછી તે (દાદા)એ તેને સાગમા સારો બનાવવો જોઇએ. તે (માણસ)ના યુજીની તપાસ કરી જોઇએ કે જેથી તેની રિચતી તેની સનમુખ ચોખ્ખી થાય

દાદાને દરેક દેશમાં એક ધર્મ ઉપદેશકને મોકલવો જોઇએ કે જે માણસ તે દેશની ભોલી જાણુતો હોય. જેમકે ખુદા કહે છે કે, “અમોએ કોઇ પણ મુસલમે નથી મોકલ્યો, મગર તે લોકોની (જેની તરફ તેને મોકલવામા આવ્યા હોય તેની) ભાપાને જાણુતો હોય કે જેથી તેઓને તેઓની ભાષામાં ફક વાતને પુરેપુરી રીતે વર્ણવી શકે ” (૧૩-૧૩) આજ કારણ માટે ખુદાએ દરેક પેગમ્બરને મોઅજ્જો આપ્યો છે કે જેથી તેના માનનારાઓ જ્ઞાન અને વકતાપણીનો દાવો કરે. આવી રીતે ઈબ્રાહીમ (સ. અ.)ના માનનારાઓ આગની પુજા કરે છે, તેની મોઅજ્જો આગને કડી કરવાનો હતો. મુસા (અ. સ.)ના માનનારાઓ જાદુ માટે દાવો કરે છે; તેનો મોઅજ્જો લાકડી (અસા) હતી. ઇસા (અ. સ.)ના માનનારાઓ દવા માટે દાવો કરે છે; તેનો મોઅજ્જો જન્મથી આંધળાને દેખતા અને કૂચ રોગીને સાજા કરવાનો હતો, કે જે તેઓ કરવાને અશક્ત હતા. તેવીજ

રીતે આરબો વક્તાપણીની એનો બહાદુરીની ડંકાસો મારતા; તેથી પેગમ્બર (અ. સ.)નો માઅજ્જો કુરઆન (વક્તાપણીથી ભરેલું) અને તેના વસી (વજીર)ની તલવાર હતી કે જેથી ખુદાએ તેઓ (આરબો)ને સુપકરીદા કીધા, ઉતારી પાડ્યા અને તેઓને તે (તલવાર)થી ફરાવ્યા.

દાખલે શાની માણસોના હોદ્દા તથા દરજ્જાને પીછાણવા નેહમ્મે. તેઓને ઉઘે ચઢાવા નેહમ્મે અને તેઓની ગરીબી તથા ભુજ ઠાઠમાઠ નરફ જેવું નેહમ્મે નહિ, કારણ કે શાની માણસોના મન મોટા અને અબીમાની હોય છે. તેઓ દીનતાને સહન કરી શકતા નથી. શાની માણસ માટે અપમાન મુશકેલી છે. નીક્ષણ બાથી (તેઓના હૃદયમાં) શુ'ત ફેજને ઉભી કરવા તરફ તે પ્રેરે છે. તેઓ કંઈ ખરાબ બોલોમાં અપમાન સમજે છે અથવા કંઈ ભુજ ગમેલી વાતોમાંથી તેને પકડી પાડે છે અને છેવટે તેનું અપમાન કરે છે. આજ કાગળના લીધે દીનનું માન શાની માણસોના માનમાં રહેલું છે. જે શાની માણસોનો માન આપે છે તે દીનનો માન આપે છે અને જે શાની માણસોનો નાશ કરે છે તે ખરેખર પોતાનો જ નાશ કરે છે. જ્યારે શાની માણસોના માનને ભ્રષ્ટ્રે ત્યારે તેઓ માનની તરફ ફેરવાશે અને માન સંપાદન કરશે. આવીરીતે માનનું માન એટલું બધું થશે કે મહાન ખુદા તેને ઉઘે દરજ્જે ચઢાવશે.

દાખલે મુમેનીનો રીતભાન શીખાવવી નેહમ્મે કે જેથી તેઓ વખતનાં ટાંકણે અમીરફ મુમેનીન ઉપર બોજ મીશલના થાય નહિ વધારે તે મંદમાં હોય અને જ્યારે જરૂરના વખતે તેની મારફત તેઓની મદદ માટે ત્યારે તેઓને બાગવદીઆઓની મીસલ ઇમામની મીલકતોનો વિચાર કરવા નેહમ્મે નહિ અને વધુ માગવું નેહમ્મે નહિ. જો વખત તેઓની મુગદને બગ લાવી ન શકે તો તેઓને તે માટે અંતઃકગળમાં શક લાવવો નેહમ્મે નહિ. ખુદા કહે છે કે; “જો તેઓને તેમાંથી આપે છે તો તેઓ ખુશ થાય છે અને જો તેઓને તેમાંથી આપતા નથી તો તેઓ નાખુશ થાય છે.” (૧૦-૧૩.)

દાખલે ઇમામના કામો (કે જે કરવા કે ન કરવાના છે) તેને માનવા માટે લોકોને મમજાવવા નેહમ્મે. તેને તેઓના (ઇમામના) કામની અવગણના કરે નહિ એવા બનાવવા નેહમ્મે, કાગળ કે તેઓ જાનુ કે કે ઇમામ તેઓના વખતના તત્વજાની છે. તો તેઓને જાણવું નેહમ્મે કે જે ઇમામ કરે છે તે હાપણથીજ કરે છે; જો કે તેના કારણે તેઓ જાણતા નથી.

દાખલે લેખિતે એવા લલચાવવા નેહમ્મે કે જેથી કાંઈ પણુ ઠેકાણે ઇમામની તરફ દુન્યાવી કે દીની બાબતમાં અનીયમીતતા ભુજે તો તેઓ તેનો અટકાવ કરે અને એવું ગંભીર હોય કે તેમ તે કરી શકે તો ન હોય તો ઇમામને બળર કરે; કાગળ કે કેટલીક વખત નજીબી અનીયમીતતા એવા દરજ્જાએ પોંદ્ય છે કે તેને ફરી શાન્તાપર લાવવા બહીજ મુશ્કેલી થઈ પડે છે. પેગમ્બર કહે છે; “ખર્મ કંઈ પણુ નથી મગર ભડું ઇચ્છવું છે.” ખુદા કહે છે કે; “જો તેઓની પાસે (ખુદાની રાહમાં) ખર્ચવાને કંઈ પણુ ન હોય તો તેમાં તે શુન્દેગાર નથી, પણુ જો તેઓ ખુદા અને રમુલનું ભડું ઇચ્છનારા હોય છે; તો ખુદા (તેઓને) માફી બક્ષે અને દયા ખાશે.”

(૩) કુટુંબી અને જાતી યુથો.

દાઈ મહાન અતુર હોવો જોઈએ, કારણ કે તે દીન અને દુન્યાના મોટા કામોના જોખમદાર છે. ખુદા તેના ધર્મના ઇમામ માટે, દાઈઓ અને હુજ્જતોથી જમીનની ફતેહ બંધે છે.

દાઈને ઇમામ કેવી રીતે જીંદગી યુગ્મરે છે? તેને જાણવું જોઈએ અને દાવતના કારે-બાર સાથે માહિતગાર હોવો જોઈએ કે જેથી તે તેઓના રીત રીવાજોને મજબુતીને પાળી શકે.

દાઈએ સત્ય બોલવું જોઈએ. જો દાઈ સત્ય બોલનારો નહિ હોય તો માણસો તેના શખ્સોને સાચા માનશે નહિ. હવે કહો કે કેવી રીતે તેઓ તેના બોલને કબુલ કરે? અને કેમ તેઓ તેમાં બરોસો મુકી શકે? ખુદા કહે છે કે, “ખુદાથી બી અને સત્ય માણસો સાથે રહે અને (તેઓ ઇમામ સ. અ. છે.)” (૧૧-૪)

દાઈ ખાનદાની કુટુંબનો હોવો જોઈએ, કારણ કે માણસોની આંખમાં ખાનદાની વંશનું માન હોય છે. જો દાઈ નીચ કુળનો હશે તો માણસો તેની સામે બેસવાનો ઇનકાર કરશે અને તેઓ (તેનાથી) કેળવણીને નહિ લે. દાઈનો નીચ કુળ અને નીચ ધર્મો હોવાથી માણસો દાવતમાં દાખલ થતા અચકાશે. આ ઉપરથી સાફ દેખીતું છે કે સંસારીક સત્તામાં પણ ખાનદાની કુટુંબ વધુ પસંદ કરવા લાયક છે. માણસો ખાનદાની કુટુંબને મોટું માન આપે છે.

દાઈનું બોલવું મીઠું હોવું જોઈએ, તેની સમજાવવાની રીત અને ભાષા ચોખ્ખી હોવી જોઈએ કે જેથી માણસોને તેના બોલો સાંભળવાનું મન થાય. તેનું ભાવજી એવું હોવું ન જોઈએ કે જેથી માણસો તેનાથી કંટાળી જાય અને તેઓને નાપસંદ પડે. ખુદા કહે છે કે, “સારા વચનો ચોખ્ખા જાડની મીસલ છે.” (૧૩-૧૬.) ફરી તે કહે છે, “ચોખ્ખા શખ્સો (ખુદા તરફ) ચડે છે.” (૨૨-૧૬.) પેગમ્બર કહે છે કે, “ખરેખર સાફ ભાવજી એક જાદુ છે.”

દાઈ સંતોષી અને માયાળુ હોવા જોઈએ, કારણ કે જુદા જુદા આચાર-વિચારના માણસો જુદા જુદા મુદ્દાઓ અને સવાલો લઈ તેની પાસે આવે છે. જો તે કંટાળી જાય અને ચુસ્ત થાય તો માણસો તેને ધિક્કારશે. ખુદા કહે છે, “જો તું (મહમદ) સખ્ત હૃદયનો શરૂ તો માણસો તારાથી દૂર ભાગશે.” (૪૮.) ફરી ખુદા હુકમ આપે છે, “સંતોષી થા કારણ કે તારું સંતોષીપણું ખુદા માટે છે.” (૧૦-૨.) તે ફરી કહે છે, “સંતોષી ધર, જેમ વિચારવંત પેગમ્બરો (આદમ, નુહ, ઇબ્રાહીમ, મુસા અને હસા)એ કર્યું.” (૨૬-૪.) પેગમ્બરો, વસીયો અને ઇમામો સીવાય કોઈ પણ વધારે સંતોષી હવું નહિ. જો કે માણસોની નાફરમાની અને તેઓના હલકો સ્વભાવ હોવા છતાં તેઓ પાળીએ તરફ રહેમ અને પ્યારની નજરે જોતાં; એટલા માટે કે તેઓ જહન્નમની આગથી છુટા થાય.

દાદને કેળવણીની કીમત કરવી એમને અને કેળવણી લીધેલા માણસોને માન આપવું એમને, કાગળ કે તેથી માણસો એ ઠરાવ ઉપર આવશે કે દાદ પણ તે માણસોમાના છે. જ્યારે તેઓ જોશે કે દાદને તેઓ માને છે અને (આલીમ) જે કહે છે તે કરે છે ત્યારે તેઓ પણ તેનું કહ્યું માનશે.

દાદનું એમનું લક્ષણ જાનીઓ સાથે હોવું જોઈએ, કાગળ કે જો તે જાની હશે તો તેનું જ્ઞાન વધશે અને જો તે જાની નહિ હોય તો તેઓ તેને જ્ઞાનથી ફાયદો પોતાવાવશે. જો તે અજ્ઞાનતાથી કેઈમાં ભ્રમ કરશે તો તેના દુસ્મનોને પહેલેથી અગાઉ તેઓ તેને રાહે રાસ્ત ઉપર લાવશે અને તેઓ તેને કપડા આપશે અને દુઃખન સામે તો તેઓ બચાવશે. જ્યારે તે જાની માણસો સાથે એસ ત્યારે તેને પોતાને કહી સમજાવવું અને મવાલો કરવા જોઈએ કે જેથી તે તેની ઉપર વિચાર ચલાવવા તેઓ જરૂરી બનશે તેનાં અર્થને સમજાવવામાં અને વિચારવામાં અને જ્ઞાન આપવામાં તેનાથી બનતો પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. ખુદા કહે છે કે, “ખુદા તેઓને ચલાવે છે કે જેઓ તમારામાંથી તેને માને છે અને જેઓને દુઃખન પ્રમાણે જ્ઞાન આપવામાં આવવું છે” (૨૮-૧) અને આ ઉચ્ચ પદ્ધતી ધરાવનાર ધર્મગ્રંથ વર્ણ (યુઝાસી)થી બામ સુધીને લાગુ પડ છે કાગળ કે તેઓમાના દરેક તેઓના દાદ (શીક્ષક) છે કે જે તેઓને શીખાવે છે અને તેઓથી જન્મ લે છે. ફરી ખુદા કહે છે, “ખુદાના ખાદિમા વચ્ચે ફક્ત જાની માણસો તેઓને બીવગાવે છે” (૨૨-૧૬).

દાદને દીનતા લોગોમાંથી ગ્રાહેરો (દુ-યામા થોડી હેડ કનના) અને ઇમાદત કરનારોને કરામત આપે અને તેમને પોતાના નજીક કરે કે જેથી માણસો ગ્રાહકોમાંથી બનવા અને હલકનો શોખ કરે.

દાદને તુફાની માણસોને નસીહત આપી અને તેઓને ગાહાન આપી દુર ના મવા જોઈએ. તેને તેઓની સાથે એમનું જોઈએ નહિ તથા તેઓની સાથે મોટું પણ જાતની મીનામ્યારી હોવી જોઈએ નહિ, કાગળ કે જેઓ કોમને ચાહે છે તે તેઓમાંથી નહિ હોવા એમ ધારે છે. માણસ તેના મીત મડગથી જોળાયા છે ખુદા કહે છે “અને જો માણસ મદદ દયાળુની યાદગીરીથી મોહને કેરવે છે તેના માટે અમે શતાન તૈવા કરીએ છીએ અને તે તેનો મીત થશે” (૨૫-૧૦) અને તુફાની માણસોને જુદા ગમવાથી અને તેઓને કપડા આપવાથી, માણસો તુફાન કરવાના કાર્યથી દુર રહેશે.

દાદ માનનારોમાં ઉપર જુદીરીને તોદમત મુકે નહિ અને તેઓમાં ખાટી શંકા રાખવી જોઈએ નહિ. માણસોમાં ખાટી શંકા રાખવી અને અવિશ્વાસ કરવા તે નીચ માણસનું કામ છે અને નીચટીના માણસો આજ ઉપર ટકેલા હોય છે આ ધર્મ અને એષ્ટનાથી જુદા પાડવાનું કારણ છે

દાદને વધારે મક્કરી કરવી જોઈએ નહિ, કારણ કે તે હોધ્ધાને નાણુદ કરે છે તથા ધાક દેખાડે છે અને હુકમના દુલેવ અને હુકમનામ કરાવે છે એમ કહેવામાં આવે છે કે

મરકરી એ તુફાનનું મુખ છે. જે તે એવા માણસથી કરવામાં આવે કે જે માણસ તેના નીચે હોય તો તે તેને ઉપ્પત બનાવવાને ઉત્તેજન આપે છે, ધાકને દુર કરે અને તે પછી તેનું છેવટ દુશ્મનીમાં આવે છે અને જે તે એવા માણસથી કરવામાં આવે કે જે તેનાથી અઢીયાતો હોય તો તે તેનો બદલો લેવાને તેના સામે થાય છે અને તેઓ વચ્ચે અદાવત ચાલુ થાય છે.

દાષ્ટ્યે દરેક પ્રાંતના તેના રહેવાસીઓના ધર્મથી, તેઓની ઇશ્તીક લાયકાથી અને તેઓના રીત રીવાજોથી અને તેઓની વલણથી ભળીતો હોવો જોઈએ, જેથી તે તેઓની સાથે પાતચીત કરી શકે અને તેઓ તેની જ્ઞાનની વાતોને મંપાદન કરી શકે.

દાષ્ટ્યે મલીન ભાષણ બોલતું જોઈએ નહિ તથા બેવકૂફીભરેલું બોલતું જોઈએ નહિ કારણ કે તે જુદું બોલતાન અને પાપ છે. તેમ કરવામાં દરજ્જા અને બીક જતી રહે છે અને તેના હોઠો ઉતરી પડે છે. એમ કહવામાં આવે છે કે જે કાષ્ઠ અગીર આવી નાલેથી ભરી વાતો કરે છે અને મલીન વિચારો ધરાવે છે ત્યારે તેમાં શોડા કહાપણ અને જ્ઞાનનું કારણ થઈ પડે છે.

જે તેની પાસે ધર્મ બદલવા આવ્યા હોય તેના અવયુબુથી દાષ્ટ્ય માહિતગાર હોવો જોઈએ. જે કંઈ પણ ખરાબી તેના માટે જુએ તો ધર્મ બદલનારને ધર્મમાં લેવો જોઈએ નહિ (પાને તેને પોતાના ધર્મમાં દાખલ કરવો જોઈએ નહિ) તે દાષ્ટ્યમાં આપ અખત્યારની સત્તાની દુક સમજાવું કારણ હોય છે કે જેથી કામમાં સતરતા ઉભી થાય છે.

દાષ્ટ્યે અદાકારી થવું જોઈએ નહિ તથા આપ વખણ કરવા માટે લોકો ભેગા કરવા જોઈએ નહિ. કુરઆનમાં ખુદા તઆલા ફરમાવે છે કે; “જુકમાને તેના દીકરાને કહ્યું, કુન્યાની પીઠ ઉપર મગફળીથી ચાલ નહિ. ખુદા પતરાજીખાર અને અદાકારી માણસને પસંદ કરતો નથી.” (૨૧-૨.)

દાષ્ટ્યે પવિત્ર રોતા જોઈએ અને બદાથી દુર રહેના હોવા જોઈએ તેની ચાકરી પોતાની જો અથવા લોંડી અને ઝાતી મોરહમથી થતી જોઈએ (પાને જેઓથી લગ્ન કરવું લાગ્યું છે.)

દાષ્ટ્યે તેની નોકરીમાં યુવાન પણ કંગાલ માણસને લેવો જોઈએ નહિ (જુદી શંકાનું કારણ હોય છે.) કારણ કે પેગમ્બર (સ. અ.) કહે છે કે; “જુદા બદાની જગ્યાઓથી ચેનતા રહો!” વળી તે કહે છે કે; “જે કાષ્ઠ ખાઈતી નોકરીક જાય છે તો તેને ખાઈતી અંદર પડી જવાનો સંભવ રહે છે” અને જ્યારે માણસ જુદી શંકાનું કાળજીવુત હોય છે, કે જે તે (દાષ્ટ્ય) નોકરીમાં હોય છે, તો જરૂર લોકો તેના વિષે બોલશે, ત્યારે દાવતના કામે અને તેના દરજ્જા યુક્તલીમાં આવી પડશે.

માસ્ટર (ધણી)એ યુગલીથી પોતાને બચાવવો જોઈએ.

દાઇએ તેના ઘરમાં પશુ ધણે વખત ધૂલમની વાતેમાં ખસાર કરવા જોઇએ તેના મિત્ર અને કુટુંબી ધર્મી અને યાની હોવા જોઇએ. તેના ધર્મમાં કુરઆનનો અભ્યાસ, વખતસર ખંદગી અને હકને ચાહનાર તથા અસત્યને ધીકારનાર હોવા જોઇએ.

દાઇની મજલીસ આગરદાર, મસ્કરીથી મુક્ત હોવી જોઇએ. નાસાયક વિષય અને નકામી વાનગીતથી દુર રહેવું, કારણ કે તે માહેલા માણસો દાઇના હોધાને, માનને અને આગરને પીછાનનાગાઓ છે અને તેઓ દીનના માનને ગળવનારા છે.

દાઇએ કોઇથી વધુ દસવું કે વધુ વાનો ફરવી નહિ પણ ઈન્જમ અને જાનમાં તેને ખુશી રીતે અને વીજ્ઞાતારીને સમજાવવું જોઇએ, કારણ કે તેવી તેનું માન વધે છે. એમ કહેવાય છે કે જે વધુ બોલે છે તે વધુ ભુલે ફરે છે.

દાઇએ અહંકારી (અબીમાની) થવું જોઇએ નહિ, કારણ કે એ એવી ચીજ છે કે જેથી માણસ ભયભીત થાય છે અને નારી જાય છે. નહિ તેને વિવંકી (નીઝબીમાની) થવું જોઇએ. પેગમ્બર (સ. અ) કહે છે કે: “ત્યાં કોઇ પણ એવા માણસ નથી કે જે ખુશની રાહમાં માયાળુ થયો હોય અને તેને ખુશાએ ન ચડાવ્યો હોય.” ફરી પેગમ્બર કહે છે કે, “અહંકાર (અબીમાન) ખુદાનો પોશાક છે, જે કોઇ ખુશ સામે કાળીશ કરે છે તે તે (ખુદા) તેને તોડી પાડે છે.” મદાન કુપાળુ ખુદા કહે છે કે, “તે બીજું શું (દુન્યા) છે કે જેમા અમેા વા શખસને લઇ જઇએ છીએ કે જે આ દુન્યા ઉપરની સત્તા માગતો નથી અને પુશાન અચાવતો નથી અને મારો નતીજા ફક્ત ખુશની ખીજગાંજ છે.” (૨૦-૧૨.)

(૪) કારભારીના ગુણો.

દાઇમાં હકિમ અને ન્યાયી સાથે સારી ચાલચલણની વર્તણૂકવાળો હોવો જોઇએ મરણ કે તેના માનનારાઓ ઉપર તે દીનનો હકિમ છે.

તેમાં અપલોકન કરવાની ટેવ હોવી જોઇએ કારણ કે તે દીન અને તેના માનનારાઓ (સુમેનીને)ના શાહેદ છે.

તેમાં દંભના ગુણ હોવા જોઇએ કારણ કે તે આત્માના ઈશ છે.

તેને ખગોળશાસ્ત્રનું જ્ઞાન હોવું જોઇએ, કારણ કે તે દીનના ખગોળશાસ્ત્રી છે તે દીન (ધર્મ)ના જાળુકર, ગણીનશાસ્ત્રમા કુશળ અને ડહાપણવાળો હોવા જોઇએ.

દાઇને લાયક ના થાય કે કોઇએ તેમની ખીન્મત પ્રાપ્તિ હોય તેનો હક અપા કરવા વાસ્તે તેને દાવતના વાલી બનાવે (તેના ઉપર નમ કરી દે) યા કોઇ ઝીમામ (જવાબદારી)નો હક અપા કરવા વાસ્તે અથવા દેસ્તી વાસ્તે અથવા સગપણ વાસ્તે અથવા સાથીપણા વાસ્તે અથવા શિક્ષામત વાસ્તે અથવા મહેરબાની વાસ્તે અથવા કોઇ કાયદો લેવાની મનલય વાસ્તે અથવા કોઇ તસ્લીફથી બચવા વાસ્તે યા શરમના વાસ્તે યા હંશમન યા બીકના વાસ્તે કોઇને દાવતના વાલી કરે (ઉપરની કોઇ પણ બાબતના સગમ કોઇને વાલી ના કરવા જોઇએ)

કારણ તે સમજી દીનથી ખારીજ છે (એટલે દીન નથી) અને અદલ ધનસાક્ષી અને ધમાન દારીથી અને ખુદા અને ખુદાના રસુલ વાસ્તે નસીહત (ખેરખવાહી)થી ખારીજ છે. (એટલે તેમાંની કાંઈ ચીજ નથી) દીનમાં જે ફસાઈ ચયા તેમાંના ધણીએ (ઉપર દશવિલા ઉલ્લા) સળગના લીધે ચયા છે. એમ કહેવાય છે કે રૂમના પાદશાહ ક્યસરમે ઇરાનના પાદશાહ નોશીરવાનને લખ્યું કે તમારા રાજમાં જરા પણ ખલલ નજર આવતું નથી અને બધે મજબુતી છે તેનું શું કારણ? તેણે કહ્યું કે હું કીફાયતથી આપું છું તકલીફથી નહિ, ચુનાહ પર સળ કહેજુ ચુસ્સે થઈને નહિ, હકદાગને આપું છું દોસ્તી વાસ્તે નહિ અને વાએઝને કે ધમકીના ખીલાફ ઝકરતો નથી (એટલે વાએઝો પુરો કહેજુ અને ખાલી ધમકી આપતો નથી). આ વીકયોમા દીન અને દુન્યા ખેડના બ દોબસ્તના કાનુને આવી જાય છે અને જે કે તે એલીઆ અહલાહોના વકતમા તેમની પાસેથી લીધેલા છે, તો પણ તે તેના મોઝેમા સારા છે.

દાખતે જેમણે કે તે હાજમ (દીવાન સેક્રેટરી) અક્લમદ હોવા જેમણે અને મીકા બોલા અને હસમુખા (ખુશ મિજાઝ) હોવા જેમણે. ચોખખા (બદીથી પાક અને મંતોથી હોવા જેમણે.

દાખ શાન્ત વિચાગના અને સારી નીતી રીતીના હોવા જેમણે, કારણ કે મારી રાજ્ય નીતીથી દાવતના કામેને સપુર્ણરિતે બજાવી લાવી શકાય છે. જે તેમા ખરાબ રાજ્ય નીતી હશે અને તે દાવતના કામમા જુએ કરશે તો તે દાવતને બદલ કરશે અને મુમેનીને પાયમાલ થઈ જશે અને ફરી તેને શાન્તીમા લાનવાનું બહુ મુશ્કેલ થઈ પડશે એમ કહેવાય છે કે ચાર ચીજ ચાર ચીજો તરફ મનસુલ છે. ડહાપણ તે રાજ્યમા, વિચાગ તે રાજ્ય કારભારમા, યાન તે જાહેરમા અને શાન્તતા તે મનમા છે.

દાખ રાજ્ય કારભારી હોવા જેમણે કારણ કે રાજ્યનું મુળ રાજ્ય કારભારી છે. જે સંસારીક અને ધાર્મિક જ જાણોનો રાજ્ય કારભાર ચલાવી શકેના નથી તે સપુર્ણ હાકિમ નથી. એમ કહેવાય છે કે જે રીયામતને માને છે તો તેને રાજ્ય કારભાર ચલાવવાની અકમળાને સહન કરવી જેમણે અને દાખ ધાર્મિક બાબતોથી માણસો ઉપર રાજ્ય ચલાવે છે તો તેને સપુર્ણ કેળવણી લેવી જેમણે કે જેથી તેની દાવત સપુર્ણતાએ પહોંચે.

10

	०
	५७१)
	१६ ३०
का २९	
न ३०	
न २९	
य ३०	
म २९	
व ३०	
प २९	
उ ३०	
र ९	
अ ३०	

10

અઠવાડીક કોઠાઓ.

અઠવાડીક કોઠા નં. ૧	
રવી	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯
સોમ	૨ ૯ ૧૬ ૨૩ ૩૦
મંગળ	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪
બુધ	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫
ગુરુ	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬
શુકર	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭
શનિ	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮

અઠવાડીક કોઠા નં. ૨	
રવી	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮
સોમ	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯
મંગળ	૨ ૯ ૧૬ ૨૩ ૩૦
બુધ	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪
ગુરુ	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫
શુકર	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬
શનિ	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭

અઠવાડીક કોઠા નં. ૩	
રવી	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭
સોમ	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮
મંગળ	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯
બુધ	૨ ૯ ૧૬ ૨૩ ૩૦
ગુરુ	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪
શુકર	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫
શનિ	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬

અઠવાડીક કોઠા નં. ૪	
રવી	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬
સોમ	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭
મંગળ	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮
બુધ	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯
ગુરુ	૨ ૯ ૧૬ ૨૩ ૩૦
શુકર	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪
શનિ	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫

અઠવાડીક કોઠા નં. ૫	
રવી	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫
સોમ	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬
મંગળ	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭
બુધ	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮
ગુરુ	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯
શુકર	૨ ૯ ૧૬ ૨૩ ૩૦
શનિ	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪

અઠવાડીક કોઠા નં. ૬	
રવી	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪
સોમ	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫
મંગળ	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬
બુધ	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭
ગુરુ	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮
શુકર	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯
શનિ	૨ ૯ ૧૬ ૨૩ ૩૦

કાલકોઠા:—જે વરસના

મહિનાની તારીખ અને
વાર જાણવો હોય તે વરસ
હોય અને તેને ૨૧૦થી
બાકી જે શેષમાં બચે તે
નંબરની લીટીમાંથી મહિના

અઠવાડીક કોઠા નં. ૭	
રવી	૩૦ ૨ ૯ ૧૬ ૨૩
સોમ	૩ ૧૦ ૧૭ ૨૪
મંગળ	૪ ૧૧ ૧૮ ૨૫
બુધ	૫ ૧૨ ૧૯ ૨૬
ગુરુ	૬ ૧૩ ૨૦ ૨૭
શુકર	૭ ૧૪ ૨૧ ૨૮
શનિ	૧ ૮ ૧૫ ૨૨ ૨૯

નાચેતો નંબર હોય અને તે
નંબરના અઠવાડીક કોઠામાં
જુઓ. તો તમેજો માંગેલા
વરસના મહિનાની તારીખ
અને વાર મળી જશે.

શુદ્ધિ પત્રક.

પાનું.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૩	૨૦	અલી અઝમાદીર	અલી અઝઝાદીર
૩	૨૦	(દી. સ. ૪૧૧-૪૧૭.)	(દી. સ. ૪૧૧-૪૨૭.)
૪	૪	તથુ તથુ	તથુ
૧૦	૧૭	કોઇ પથુ ચીઝ....	રાઝથી કોઇ પથુ ચીઝ.....
૨૧	૧	મંડળી	મંડળી
૨૧	૩	કસુમ	કસમ
૨૧	૫	ચુહારાજ બીન દાઉદ	ચુહારાજ બીન આદમ
૩૬	૨૩	ઇશ્વરજ્ઞાની ટીપ	ઇશ્વરજ્ઞાની કીતાબોની ટીપ
૩૬	૨૪	ચિહ્નાર્થી.....તે	ચિહ્નાર્થ તરફથી.....તેને
૩૬	૨૫	કીતાબોથી.....શકશે	કીતાબોની સાથે.....શકાશે
૩૮	૩૩	પુરવણી “G”	પુરવણી “૬”
૪૩	૨૧	તેના આમીલોની વર્ગોમાં ગેરકાયદેસરની ટેવો દેખાય છે.	તેના આમીલ વર્ગમાં અયોગ્યતા દેખાય છે.
૪૩	૨૨	કારણજીલ	કારણજીલ
૪૪	૧૪	સ્થાનિક વલીની	સ્થાનિક વલીના
૪૪	૧૫	તરીકે ભેગી કરીને	તરીકે પૈસા ભેગા કરીને
૫૧	૧૪	પુરવણી (K)	પુરવણી “૮”
૫૧	૨૫	કરવે છે. અહીં.....	કરાવે છે. અહીં....
૫૬	૪	વિસ્તારવાન	વિસ્તારવાર
૫૬	૬	વિસ્તારવાન	વિસ્તારવાર
૬૨	૧૪	બળવવાનું	બળવા જવાની
૬૪	૭	વરસાદ વરસાદ	વરસાદ

પુરતી દેખરેખ હોવા છતાં ઉપરની જુલો થવા પામી છે અને કોઇ ઠેકાણે કંઈ જુલ
યુક્ત જણાય તો તેને વાંચક વર્ગ સુધારીને વાંચશે એવી આશા રાખું.

“રફીક.”

ઈન્ટરવુવન મોજાઓ

INTERWOVEN SOCKS

એ નામથી કોણુ અબાણુયું હશે ?

આ મોજાઓ વાપરવામાં ટકાઉ શેઠીતા
તથા ક્રીકાયત ભાવના દેવાથી આખી દુની-
યામાં મશાહુર થઈ ગયા છે.

ઈન્ટરવુવન મોજાઓ અનેક કંપેલીટીના મુતરાઉ, મયગાંઝ તથા
રેશમી, સ્ટ્રાઇપની તગાહુના અપ-ટુ-ટો
ફેશનમાં આવે છે.

ફરેક મોજાની જોરી ઉપર “INTERWOVEN”
ઈન્ટરવુવનના લેબલ તથા છાપ માર્કેસ હોય કે
તે તપાસી લેશો.

નકલી માલથી સાવચેત રહોશો.

જે નિચેની જગ્યાએથી ક્રીકાયત ભાવે મળી શકશે:—

ઈસ્ટર્ન ટ્રેપરી હાઉસ, એલફીન્સ્ટન સ્ટ્રીટ કેમ્પ કરાચી.

સિંધ સ્ટોર

”

”

”

કેરીમજી ઈસાજી મીઠાઈવાલા

”

”

મહારાજ હોતચંદ ટોપનદાસ મીઠાધર કરાચી.

सिंध सेन्ट्रल कोओपरेटीव भेन्क लिमिटेड,

मछीभीआनी रोड,—कराची.

हायरैकटरो.

गुलामअली श. बागसा.

नारायणदास अ. बेखर.

अम. भसंडूटा

भा. अ. वलीमहमद हुसैनअली

अम अमल. अ.

हाश अमदुला हाइन अम. अल सी.

अन. डी. मल्ली

ग. अ. प्रीतभदास हकमतराय

भीयां मुरादअली पान

रोबीराम रहिलसी ग

सीपना सहायता भरणा वाटे व्या भास अंक छ अने तेजाने वाजवी

भाये नाष्ठां धीरवाभो आवे छ

आर वरसभां डा. अंक लाभ उपरधी अकवीस लाभनी

वरकींग केपीटलधी काम करे छे.

विधवाओ अने यतीओ भाद दर भहीने व्याज व्यापवानी भास ग्राहक राभी छ

ड्रीकस्ट डीपोजीट. अवीअस अंक अने करेन्ट डीपोजीटभां पानगी

भाद नष्ठां सेवाभां आवथे.

अभशेद अन. आर भहेता.

अनेश ग हायरैकटरो.

“Phoenix Hoslery.”

“ईनीस होजीअरी.”

अमेरीकानी जनावटना मर, गैर अने अख्या-
मेपाना सुगण्डि लया, रेशमी, साफ अने टडाछि
इल मारजभां अने अच-ट-ट गेओमा भोगओमा
नीनानी गज्जोअंधी डीकायल आव मखण.

अेकज यजन वापरी जग्री करी जगेओ अगी
अमारी पास अहामजु छ.

सीध, पंगअ अने अलुथीरानानना सोस
अजन्त :-

हेट अन्ड फुटवेर हाडिस,

अवरी-सहन्ट रडीट,

(केप) करांची.

